

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Christian Larsen

Til Gavn for Menneskeheden og Fædrelandet ..

Kjæde-Ordenen og dens blindeforsorg gennem 225 år

Til Gavn for Menneskeheden og Fædrelandet..

Kjæde-Ordenen og dens blindeforsorg
gennem 225 år

Til Gavn for Menneskeheden og Fædrelandet..

Kjæde-Ordenen og dens blindeforsorg
gennem 225 år

Ved Christian Larsen

Med arkivregistraturer over
Kjæde-Ordenen
Københavns Bospisningsanstalt af 1829
Det kgl. Institut for Blinde
Blindehjemmet
Husholdningsskolen for Blinde
Blindesagen på Færøerne

Udgivet af
Landsarkivet for Sjælland m.m., Kjæde-Ordenen,
Dansk Blindesamfund, Institut for Blinde og Svagsynede,
Statens Øjenklinik og Blindehistorisk Selskab

ARKI · Varia
København 2002

© ARKI · Varia. Serviceselskab ved Landsarkivet, København

Sats og tryk: Winds Bogtrykkeri A/S, Haderslev

ISBN: 87-89409-12-4

Forside:

Blindehjemmet i Klerkegade 1908 (Blindehistorisk Museums billedsamling)

Bagside:

Ordenssalen i Klerkegade 10 (foto: Lene Mikkelsen)

Forord

Gennem snart 200 år har Kjæde-Ordenen udført et stort filantropisk arbejde til fordel for Danmarks blinde. Det er sket ved oprettelse og drift af det første blindeinstitut i 1811, det første hjem for blinde i 1825 og det første asyl for blinde børn i 1861, ligesom man i udstrakt grad har hjulpet blinde rundt omkring i landet med pengeunderstøttelser og ved at skaffe adgang til øjenoperationer.

I begyndelsen af 2000 indledtes et frugtbart samarbejde mellem Kjæde-Ordenen, Institut for Blinde og Svagsynede samt Blindehistorisk Museum om bevaring og registrering af det værdifulde og velbevarede materiale til dansk blindeforsorgs tidligste historie, der opbevarede i ordenens arkiv. Dette materiale blev sammen med det øvrige ordensarkiv afleveret til Landsarkivet i foråret 2001. Økonomisk støtte fra Dansk Blindesamfund gjorde det muligt at ansætte cand.mag. Christian Larsen til at ordne og registrere det spændende arkiv. Arkivarerne Erik Nørr og Niels Strandsbjerg har ført tilsyn med registreringsarbejdet.

Ved ordningsopgavens afslutning besluttedes det at formidle historien om Kjæde-Ordenen og dens blindeforsorg til en bredere kreds i form af en bog med registratur over arkivet, som her fremlægges. Dansk Blindesamfund, Kjæde-Ordenen, Institut for Blinde og Svagsynede, Statens Øjenklinik og Blindehistorisk Selskab har generøst stillet midler til rådighed til bogens udarbejdelse og trykning. Lene Mikkelsen, Statens Øjenklinik, har taget alle bogens billeder, og Videnscenter for Synshandicap har oversat det engelske resume. Det skal der lyde tak for.

Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm februar 2002

Inge Bundsgaard
landsarkivar

Indhold

Forord	5
Indledning	9
<i>I Kjæde-Ordenen »De tre Vise af Østerland«</i>	11
1. Fornyelsen 1774	11
2. Ordenens organisation og embedsmænd	12
3. Ordenens første år	15
4. Ordensherrer	20
5. Ordenskassen – problembarnet	24
6. Datterkæderne	30
7. Det indre liv i ordenen	34
8. Brødre og søstre	42
9. Ordenshuset	47
Ordenens udadvendte virke	55
<i>II Det kgl. Institut for Blinde</i>	58
1. Blindeinstituttet oprettes	58
2. Den daglige drift	61
3. Dagligdagen for eleverne	66
4. Eleverne	72
5. To levnedsløb	76
6. Indberetninger om blinde	78
7. Brorsons død og instituttets overgang til staten	82
<i>III Blindehjemmet</i>	90
1. Arbejds- og Forsørgelsesanstalten	90
2. Ledelse og økonomi	91
3. Beboerne og deres dagligdag	93
4. Karl Bjarnhofs kritik	100
5. Blindehjemmets sidste år	101

IV	<i>Asyl for blinde børn</i>	105
V	<i>Øvrige aktiviteter for blinde</i>	111
	1. Hjælp og understøttelse til blinde uden for hjemmene	111
	2. De samvirkende Blindeforeninger (DsB)	114
	3. Husholdningsskole for blinde	116
	4. Blindesagen i Sønderjylland og på Færøerne	116
VI	<i>Københavns Bespisningsanstalt af 1829</i>	119
VII	<i>Ordenens filantropiske virksomhed i dag</i>	124
VIII	<i>Afrunding</i>	125
	English summary	127
	Bilag: Blindeinstituttets elever 1856	128
	Kilder og litteratur	129
	Kjæde-Ordenens arkiv	132
	Registraturer over Kjæde-Ordenens arkiv	134
	Personregister	155

Indledning

På en bygning i Klerkegade 10 finder man følgende inskription: »I taknemmelig Erindring om hvad Kjædeordenen har udrettet i hundred Aar til Fædrelandets Hæder og Blindes Gavn sattes denne Ærestavle af danske Blinde 10. Juni 1911«. Hvis de fleste forbigående lægger mærke til inskriptionen, vil de sandsynligvis undre sig over denne indskrifts placering, og hvad Kjæde-Ordenen er.

Ordenen, der ikke er kendt i den større offentlighed, blev fornyet (oprettet) i 1774, og igennem hele dens levetid har den udført et stort filantropisk arbejde. Ordenen påtog sig den første institutionaliserede blindeforsorg, da den i 1811 oprettede et blindeinstitut og i 1825 et blindehjem. Senere tog man også initiativ til det første asyl for blinde børn. Ved siden af disse tre institutioner har ordenen udfoldet en omfattende virksomhed til fordel for blinde, men den har også taget sig af trængende københavnere via den stadig eksisterende Københavns Bespisningsanstalt.

Ordenens virke på blindeområdet har været genstand for jubilæumsbøger i 1911 og 1961, mens ordenen senest er beskrevet i jubilæumsbogen fra 1974. En samlet fremstilling af ordenen og dens filantropiske virke har imidlertid ladet vente på sig. Det vil være den foreliggende bogs formål.

I det første hovedafsnit gennemgås ordenens historie i en række tematiske kapitler. Tyngdepunktet vil ligge i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet; dog føres afsnittet om ordensmedlemmerne op til nutiden. Andet hovedafsnit vil rumme ordenens udadvendte virke, herunder ordenens institutioner for blinde. Både for Blindeinstitutets, Blindehjemmets og Asylets vedkommende er der lagt vægt på at skildre dagligdagen og beboerne; endvidere vil undervisningen på instituttet være i særlig fokus. Til sidst vil Bespisningsanstaltens virke blive omtalt. Hovedafsnittet rundes af med en omtale af ordenes filantropiske virke i dag.

Størstedelen af bogen bygger på det nye og værdifulde materiale, der er tilvejebragt ved ordningen og registreringen af Kjæde-Ordenens arkiv. Foreliggende bog er en smagsprøve på, hvad materialet rummer, og vil forhåbentlig bidrage til yderligere udforskning af ordenens historie og dens blindeforsorg gennem 225 år.

Inskriptionen på facaden, opsat 1911 i anledning af 100-års jubilæet for det første blindeinstituts oprettelse (foto: Lene Mikkelsen)

I Kjæde-Ordenen

»De tre Vise af Østerland«

1. Fornyelsen 1774

I efteråret 1774 mødtes ti mænd i København: kaptajn A.F. von Restorff, generaladjutant H.W. Warnstedt, premierløjtnant Carl Biehl, premierløjtnant Friedrich Lohmann, krigssekretær V.J. Wegener, kaptajn Jacob Grüner, dr.med. H. W. Guldbland, toldinspektør C. S. Nerenst, student Christian Sommerfeldt og registrator i Overskattedirektionen J.A. Grabhorn. Ni af de ti fornyere kom fra frimurerlogen »Zorobabel til Nordstjernen«, grundlagt i 1744. Den første guvernementsprotokol oplyser, at disse mænd havde »i høyere eller mindre Grad nogen Kundskab om den ældgamle Danske Orden: De Reisendes eller Kiæde-Ordenen kaldet«, som »fra Fader til Søn af Forfædrene i mange Leed var forplantet, (de) kiendte Ordenens sande Grundsætninger, havde temmelig grundet Kundskab om dens ældgamle Skikke og Ceremonier og vidste med Vished, at dens Begyndelse og første Stiftelse havde været i Dannemarc, hvor Ordenen havde havt sin Hoved-Kiæde under Navn af: De Tree Wiise af Østerland«. Protokollen beretter videre, at de blev enige om at forny ordenen, C.S. Nerenst påtog sig at udarbejde love og ritualer, og de ti mænd besluttede, at de »som Ordenens sande Restauratorer« skulle være ordenens første government. A.F. von Restorff blev den første stormester.

I slutningen af november 1774 var lovenes og ritualets udarbejdelse nået så vidt, ligesom »værdige agtede Personer havde anmeldt sig til Optagelse«, at man kunne afholde den første samling. Søndag 27. november blev den første samling afholdt, og dagen regnes for ordenens fornyelses- eller stiftelsesdag. Ved denne første samling blev der optaget 15 brødre, hvortil kom de 10 grundlæggere/fornyere. C.S. Nerenst arbejdede sammen med Christian Sommerfeldt videre på ordenens grundlove og ritual, og et udkast i oktober 1775 blev forelagt governmentet. Da »Lovene og Ritualerne ikke fantes afvigende fra Ordenens ældgamle Grundlove, men aldeles overensstemmende med sammes Grundsætninger og væsentlige Hensigter, blev de vedtagne at

agtes, efterleves og hanthæves som Ordenens sande og uryggelige Grundlove og til den Ende den 30te October 1775 underskrevne af samtlige Gouvernementets Medlemmer, hvilke derefter, for at forekomme alle unyttige Spørsmåle og Undersøgning for Fremtiden, strax opofrede til Ilden alt det Ordenen angaaende skriftlig Forfattede, hvorhos de forpligtede sig under Æres Forliis aldrig at aabenbare for noget Menneske, hvad der af disse Constitutioner henhørte under Ordenens ældgamle Indretninger eller ikke«. ¹ Sandsynligheden taler for, at man ved udarbejdelse af love og ritualer har hentet inspiration fra »Zorobabel«, hvorfra størstedelen af grundlæggerne kom, men en nærmere undersøgelse har grundlæggerne forhindret ved at destruere ældre materiale.

Hvad er så formålet med ordenen? I ordenens grundlov hedder det, at »Kjædeordenen er stiftet i Overeensstemmelse med Religion og Dyd til et ædelt Øiemed, som er nøie forbundet med den menneskelige Lyksalighed (...) At lette Livets Besværligheder, udbrede selskabelige Dyder, stifte dydigt Venskab og nyde de sande Fornøielser, som flyde deraf, disse ere og bør være saa kjendelige og væsentlige Handlinger i dette Selskab«. ² Formålsparagraffen bærer tydeligt præg af, at den er formuleret i oplysningstiden med dens vægt på dyd og lyksalighed. Dette fremgår også af retningslinjerne for medlemmerne med opfordring til samfundssind, aktiv engagement i almenvellet, flid, arbejdsomhed, redelighed og omsorg for sine medmenneskers vel (jf. nedenfor).

2. Ordenens organisation og embedsmænd

Ordenen, der både optager mænd og kvinder – »brødre« og »søstre«, har tre grader: rejsegraden, riddergraden og storkorsgraden. Oprindeligt var riddergraden delt i to: ridder og udset ridder, hvor den sidste grad var en slags forberedelse til storkorsriddergraden. I 1958 valgte man at slå de to grader sammen, således at man opnåede en ensartethed i opbygningen af ritualerne for alle tre graders vedkommende. Man havde også fra begyndelsen fastsat regler for antallet af medlem-

1. KO. Guvernementsprotokol 1774-1825

2. *Love for Kjædeselskabets Medlemmer*

De tre ordenstegn: storkorsridder (gult bånd), ridder (grønt bånd) og rejsegraden (hvidt bånd) (foto: Lene Mikkelsen)

mer i de forskellige grader. Antallet af riddere måtte ikke overstige det samlede antal i rejsegraden, ligesom storkorsridderne højst måtte udgøre 1/10 af den samlede medlemsskare. Disse begrænsninger har ikke været i anvendelse i mange år.

Ordenens opbygning er stort set ikke blev ændret siden 1774. Ordenen ledes af et guvernement på ti medlemmer, de »regerende ordenriddere«, der vælges blandt storkorsridderne. Guvernementet er selvsupplerende og vælger af sin midte stormesteren, der er ordenens præses. Alle guvernementsmedlemmer er valgt på livstid, men der er mulighed for at frasige sig hvervet. I 1778 blev det vedtaget, at guvernementsmedlemmerne ved deres optagelse skulle underskrive en særlig forpligtelse, og siden da har samtlige medlemmer underskrevet denne forpligtelse på det samme dobbelte folioark.

De første år var der ikke nogen begrænsning på stormesterens embedsperiode, men i 1778 vedtog man, at embedsperioden var tre år. Praksis 1799-1979 var dog, at en stormester fungerede indtil sin død. Herefter er stormestrene trådt tilbage, når de har bestridt posten i to-tre perioder. Kun Niels Viborg, stormester 1859-1861, gik i utide (jf. nedenfor), hvorefter C.F. Selmer var fungerende stormester 1861-1862. Efter stormester J.C. Bille Brahes død i 1899 opstod der en vanskelig situation, idet stormesterens vikar var den 84-årige H.J.A. Hagen, som havde været guvernementsmedlem siden 1868 og æresmedlem af guvernementet fra 1893. På trods af hans høje alder kunne man ikke forbigå ham uden at såre ham, og derfor lavede man den ordning, at han blev konstitueret stormester, samtidig med at han fik den virksomme G.C. Zytphen-Adeler som medhjælper. Da Hagen trak sig tilbage i 1905, blev Zytphen-Adeler ordenens stormester og udførte i de næste 10 år et stort og utrætteligt arbejde for ordenen.

Man formåede i øvrigt at besætte stormesterposten med mænd med gode forbindelser til monark og regering, bl.a. A.W. Hauch, der var ordenens præses 1799-1838, den længste periode i ordenens historie. Hauch, der var optaget i 1784, havde siden 1794 været hofmarskal og dermed tæt på kronprins Frederik (6.), landets reelle regent. Hauchs fordelagtige position har utvivlsomt været en medvirkende årsag ved valget af ham som stormester, efter at Mathias Saxtorph i november havde udtrykt ønske om at træde tilbage. Hauch var på det tidspunkt kun udset ridder og ikke guvernementsmedlem som krævet. Det var der dog en løsning på: 30. november 1798 blev han storkorsridder, 1. december optaget i guvernementet og 26. januar 1799 indsat som stormester. Hauch formåede at vende 1790'ernes tilbagegang og lægge fundamentet til ordenens blomstringsperiode i 1800-tallet (jf. nedenfor). Blandt Hauchs efterfølgere finder vi overpræsident i København A.C. Kierulff (1838-1846), overhofmarskal J.G. Levetzau (1846-59) og tidligere minister F.F. Tillisch (1862-1889). I 1980 fik ordenen sin første kvindelige stormester, Vibeke Randbøll, der fungerede frem til 1989.

I forbindelse med supplering af guvernementet foreslog A.W. Hauch i 1821, 1822 og 1824, om det ikke ville være »til gavn for oo ordenens varighed og styrke«, at storkorsridderne »som den afdeling, som har fuldendt kundskab til ordenens åndelige formål, ene kan betragtes som selskabets egentlige medlemmer« og derfor sammen med

guvernementet burde vælge nye guvernementsmedlemmer og stormester. Der var dog den indskrænkning, at storkorsridderne valgte tre kandidater, hvoraf guvernementet så udnævnte en. Forslaget mødte modstand, især fra generalløjtnant C. Lorentz, mens generalkrigskommissær C. Ewald og overhofmester J.L. Brockenhuus stillede sig tvivlende over for Hauchs idé. Kun fra generalmajor G.L. Schulenburg og skuespiller F. Schwartz var der støtte, og derfor blev forslaget ikke til noget. Da der skulle vælges ny stormester i 1838, deltog både guvernementet og storkorsridderne i valget, men da enkelte storkorsriddere samtidig ønskede at være med til at besætte de ledige guvernementspladser, blev de sat på plads af den nye stormester, overpræsident A.C. Kierulff og det samlede guvernement. Man gjorde opmærksom på, »at det stedse og ufravigelige siden ordenens tilværelse havde været overladt til ordenens forenede guvernement *alene* at bestemme sådant valg uden mellemkomst af ordenens øvrige klasser«!³

Blandt ordenens andre embedsmænd finder vi skatmesteren, der varetager forvaltningen af ordenens pengevæsen. Den første skatmester var en af fornyerne J. A. Grabhorn, »ved hvis Forvaltning Ordens-Kassen blev tilføyet et Tab af 33 rd 82 sk.«, og som siden blev ekskluderet »for et lastværdigt Forhold i Staten«, der tvang ham til at forlade landet. Andre oprindelige embedsmænd er 1. og 2. forstander, 1. og 2. ledsager, taleren, sekretæren, ceremonimesteren, musikforstanderen og stewarden. Senere er der blevet tilknyttet vikarer til de enkelte embedsmænd. Det sidst tilkomne embede er ordensarkivar, som Albert Fabritius (vistnok som den første) overtog i slutningen af 1940'erne; fra 1989 kaldes indehaveren ordenshistoriograf.

3. Ordenens første år

De første 15 år var en fremgangsperiode for ordenen, og der blev optaget 197 brødre og 47 søstre. Derimod skulle 1790'erne blive en nedgangstid. På et guvernementsmøde 1. november 1793 diskuterede man de »mange restancer og det ringe antal medlemmer (...) i de 2 sidste

3. K.O. Sager vedr. ordenen 1785-1902: skr. 24/11-1824. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 119-20, 122, 143-45

vintre«, og stormester M. Saxtorphs ønske om at fratræde blev udsat, indtil man havde taget »selskabets nærværende forfatning i overvejelse og gjort en endelig beslutning«. En måned senere forelå guvernementets »endelige beslutning«: ved sæsonens udgang ville samlingerne ophøre, »indtil de igen med de forandringer i form, som bedre kunne passe sig med tiden og tankemåden, kunne indføres«, opkrævning af kontingent ville blive sat i bero, lejemålet i Store Kongensgade opsagt og indboet solgt. Denne noget drastiske løsning fremkaldte henvendelser fra en del brødre og søstre, der bad guvernementet om at finde en anden løsning, så ordenslivet ikke gik i stå.

I foråret 1794 blev der derfor gjort en fornyet indsats fra guvernementets side, og man forsøgte igen at få opkrævet restancerne, der udgjorde 914 rdl. Imidlertid var medlemmernes interesse for ordenens fortsatte liv ikke synderlig stor, og restancerne blev ikke indbetalt. Følgelig besluttede man i guvernementet i april 1794, at samlingerne ophørte indtil videre, og 1794-1798 blev ingen brødre og kun tre søstre optaget. Man beholdt dog lejemålet, ligesom guvernementet fortsatte dets virke, dog kun en kort overgang. I april 1795 hedder det i guvernementsprotokollen, at indboet var blevet solgt på en offentlig auktion, der havde indbragt 380 rdl. Sandsynligvis er lejemålet opsagt samtidigt. Kun dessertskeerne i Fabritius-sølv fra 1783 nænnede man ikke at sælge, og de blev overdraget i H.W. Guldbrands varetægt. Derefter lå ordenslivet og guvernementet stort set stille, og ordenens videre skæbne må på det tidspunkt have set sort ud.⁴

Vendepunktet kom i årsskiftet 1798/99, hvor der blev optaget fem nye medlemmer i guvernementet: overhofmarskal A.W. Hauch, boghandler Søren Gyldendal, professor A.N. Aasheim, oberst C.G. von Würtzen og kammerherre J.F. Lindencrone. Med Hauch i spidsen blev den stagnerende udvikling vendt til en positiv udvikling, hvor ordenen for alvor kunne udfolde et omfattende filantropisk arbejde. Han medvirkede ved Blindeinstituttets oprettelse i 1811, etableringen af Bispisningsanstalten i 1829 samt fik udvirket kgl. protektorium i 1812 og 1827.

Da man i 1811 oprettede Blindeinstituttet, udvirkede Hauch, at instituttet måtte bære navn af kgl. institut, og at instituttet fik et årligt

4. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 74-78

statstilskud. Året efter lykkedes det guvernementet med Hauch i spidsen at få Frederik 6. til at udstede et kongeligt protektorium eller beskyttelsesbrev for hele ordenen. I ansøgningen til kongen af 12. maj 1812 udtalte guvernementet, at grunden til, at man ansøgte om et bevis på den kgl. nåde, skyldtes, at ordenen nu var trådt frem for en større offentlighed ved Blindeinstituttets oprettelse. Man fremhævede ordenens gode formål: at man »ideligen (søgte) at opmuntre til Religion, sand Fædrelands Kiærlighed, Dyd og Pligt«. Desuden havde ordenen »til alle Tiider (...) talt blandt sine Medlemmer af Landets mest oplyste og ædle Mænd, endog dem deriblandt, der omgave Deres Majestæts allerhøjeste Person, og som vare betroede vigtige Embeder i Staten og dens Collegier«. Det var altså Hans Majestæts trofaste og lydige undersætter, der samlet i en »Freds- og Samdrægtigheds-Orden« bad om et kgl. protektorium. Ansøgningen var ledsaget af kopier af ordenens ritualer og love.

Frederik 6. og Danske Kancelli tog sig god tid til at behandle ansøgningen, men 8. december 1812 udstedte kongen »Beskyttelsesbrev for Kiædeordenen«. Heri tilsagde kongen ordenen sin allernådigste beskyttelse, imod at »Overhofmarskal Hauch, eller hvo i Fremtiden maatte være Selskabets Formand, nedlægger i Vort danske Cancellie den skriftlige Forpligtelse personligen at indestaa for Selskabets Foretagende i Almindelighed og i Særdeleshed, at de Os allerunderdanigst foreviste Statuter og Love ei forandres«.⁵

I sidste halvdel af 1820'erne var ordenens fremtid igen usikker – det følte man i hvert fald i guvernementet. I slutningen af 1825 udtrykte Hauch bekymring for, »at muligvis det tidspunkt kunne indtræffe, da ordenen som hemmeligt selskab betragtet kunne vorde standset i sin vante virksomhed«. Derfor skulle guvernementet »i tide (...) tænke på midler, hvormed selskabet kunne betrygges fremtidig ustandset varighed«. På dette tidspunkt var 1790'ernes stagnation stadig i frisk erindring hos mange medlemmer, og man tog derfor situationen alvorligt. På Hauchs forslag blev der nedsat en komite, der skulle komme med ideer, som ville kunne sikre ordenens fremtid. Et år senere spurgte Hauch sine kolleger i guvernementet, »om det ikke ville være gavnligt,

5. K.O. Sager vedr. ordenen 1785-1902: skr. 12/5-1812. Houmøller: *Kjæden laa i Mulm begravet...* s. 39-43

*Overhofmarskal A.W. Hauch, ordenens virksomme stormester gennem næsten 40 år
(maleri i Kjæde-Ordenen, Klerkegade)*

og med hensyn til fremtiden hensigtsmæssigt, at indbyde mænd af sat alder, almenerkendt retskaffenhed og kundskaber at indtræde i ordenen som dens medlemmer«. Derved ville man få »duelige og virksomme medarbejdere«, der kunne vedligeholde og udvide arbejdet inden for ordenen og på blindeområdet. Igennem 1820'erne var det nemlig et problem at skaffe medlemmer: 1820-1826 blev der kun optaget 58

brødre og søstre, 1827-1829 slet ingen. Kun 10-15 år tidligere kunne man få 60 nye medlemmer på blot fire år.

Komiteen arbejdede videre på at betrygge selskabets fremtid, og i maj 1827 kunne Hauch indsende en ansøgning til Frederik 6. om kgl. godkendelse af en konvention mellem ordenens medlemmer. Konventionen slog indledningsvis fast, at ordenen var »et velgjørende Samfund«, der skulle »anvende sine Bestræbelser til Gavn for Menneskeheden og Fædrenelandet«, og derfor måtte ordenen »aldrig forandres til en almindelig Klub eller til et Selskab, som blot har Fornøielser til Hoved-Øiemed«. Både for de nuværende og kommende medlemmer var det en forpligtelse at vedligeholde og forbedre ordenens ejendomme og inventar. Derfor skulle man afbetale gælden og sørge for, at den samlede gældsbyrde aldrig oversteg 5.000 rbd. Desuden måtte blindeinstitutionerne aldrig udskilles, men tværtimod udgøre en integreret del af ordenen, der skulle forestå den øverste styrelse, daglige ledelse og undervisning. Blot 30 år senere blev denne bestemmelse sat ud af kraft ved Blindeinstituttets overgang til staten – og 135 år senere da ordenen afgav Blindehjemmet til staten i 1962. Kongen godkendte konventionen 11. juli 1827.

En anden komite, nedsat i foråret 1828, diskuterede det indvendige liv i ordenen, ordenens »hensigtsmæssige indretning og vedligeholdelse« som det blev udtrykt. Udvalgets medlemmer var hentet uden for guvernementet og bestod af sognepræst C.F. Brorson, professor N.L. Nissen, oberst G. Linde, grosserer A. Nielsen, politidirektør A.C. Kierulff og zahlkasserer J.G. Linde, alle storkorsriddere. I november 1828 kunne udvalget fremlægge en betænkning, der blev behandlet på et guvernementsmøde 24. december samme år. Ifølge komiteen var problemet den ringe tilslutning og opbakning til skjulte selskaber, som ikke hørte til »Dagens Tone«. Man havde derfor overvejet de midler, der kunne bidrage til ordenens fremvækst og bedste.

For det første skulle man opvække fornyet interesse hos medlemmerne, bl.a. ved at pålægge dem hverv i ordenen, samt udvælge mere handlekraftige personer til guvernementet. Guvernementet talte på dette tidspunkt syv medlemmer, der alle var 63 år og derover – i 1828 en temmelig fremskreden alder. Det 'yngste' medlem, toldinspektør Niels Øckenholt, var født i 1766. Dertil kom, at visse medlemmer havde siddet i guvernementet i mange år, C. Ewald således siden 1788, Hauch fra 1798 og C. Lorentz fra 1801. Det var altså en 'foryngelse' af

gouvernementet, komiteen efterlyste. Dernæst skulle man »bringe Ordenens Medlemmer til mere at nærme sig hinanden end hidtil har været Tilfældet«, så ordenssamlingerne kunne blive til »fortrolige Familiekrede«. Ligesom Hauch havde været inde på, så mente komiteen, at man skulle optage medlemmer med en fremtrædende stilling eller »Talenter«, som ordenen kunne nyde gavn af. Endelig skulle ordenskassens økonomi forbedres. Her har man nok tænkt på de evige (og store) kontingentrestancer, der lige siden 1780'erne har været et problem for ordenen.⁶ På guvernementsmødet i december 1828 blev komitebetænkningen sat i cirkulation, og derefter høres der intet mere til forslagene.

4. Ordensherrer

Ordenens grundlov indeholder en bestemmelse om, at en fyrstelig person skal være ordensherre, men efter guvernementsprotokollerne at dømme synes der ikke i de første 60 år at være gjort forsøg på at få en ordensherre. Først i april 1838 blev der taget initiativ hertil, da den nye stormester A.C. Kierulff rettede henvendelse til kronprins Christian (8.), der i forvejen var aktiv frimurer. Kronprinsen lod sin kabinetssekretær J.G. Adler svare, at han gerne modtog hvervet, men på grund af bortrejse kunne det ikke lade sig gøre før til efteråret. I december 1838/januar 1839 må sagen have været blevet drøftet mellem Kierulff og kronprinsen, der besluttede at indtræde som ordensherre. I et guvernementsmøde, der blev afholdt i prinsens palæ, »behagede det derefter højstsamme at modtage ordenens insignier, og derfor nådigst tilkendegive gouvernementet, at han agtede personligt at indtræde i ordenen i den første ordentlige kædesamling for samtlige ordensgrader, som afholdtes«. Denne samling fandt sted 26. januar 1839, til hvilken lejlighed der var blevet trykt et regulativ, som nøje fastlagde samlingens forløb.⁷ Christian 8. synes at have omfattet ordenen med stor velvilje, og i sine dagbøger noterede kongen med til-

6. KO. Sager vedr. ordenen 1785-1902. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 131-34, 136-37. Konventionen er trykt i *Collegialtidende* 1827 s. 634-42

7. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 148-49. *Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser 1839-1848* s. 76, 121, 184, 644. KO. Sager vedr. ordensherrerne 1838-1979

Christian 8., ordenens første ordensherre (maleri hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

fredshed sine besøg i ordenshuset. Den 9. april 1840 kl. 20 besøgte kongen ordenen »og souperede sammesteds«, og da han kom til samlingen 16. december 1841, noterede han: »blevet til Taffel, Borddame Fru Kierulff«. Selvfølgelig skulle kongen have stormesterens kone til bords. Om et senere besøg, 19. februar 1846, skrev kongen: »Forsamlingen i Kieden var talrig, jeg hørte med Fornøjelse de udmerkede Kunstnere, Pianisten Mayer og Violin Müser«.

Velviljen var gensidig, og der var stor glæde over at have kongen som ordensherre. Kongeparrets sølvbryllup 22. maj 1840 var derfor en oplagt mulighed for at give udtryk for dette. A.C. Kierulff foreslog i februar 1840, at der som »et Beviis paa Kjærlighed og Hengivenhed« over for ordensherren indsamledes penge til »et veldædigt Øiemed«. Man blev enige om »at udstyre et uformuende Fruentimmer, som havde Bryllup den 22de Mai«. Medlemmerne blev opfordret til at bidrage med et pengebeløb, og Kierulff tegnede sig for de første 20 rbd. Af det indsamlede beløb dannedes en udstyrsgave på 500 rbd., der kunne søges af enhver, »som dertil så sig værdig og derom indkom med ansøgning til guvernementet, hvilke ansøgninger måtte være forsynede med pålidelige vidnesbyrd af bekendte, almenagtede mænd«. Samtidig blev kongen orienteret om gaven, og han sendte derefter guvernementet følgende skrivelse:

Med Allershøieste Velbehag have Vi modtaget det i Gouvernementets allerunderdanigste Andragende af 11te dennes fremsatte Tilbud angaaende Uddeling af en Sum af 500 rbd til Brudeudstyr for et Fruentimmer, som holder Bryllup paa Vor og Vor Allerhøiestelskelige kjære Gemalindes, Hendes Majestæt Dronningens Sølvbryllupsdag d. 22de Mai d.A., idet Vi erkjende de gode Følelser for Os og Vort Kongehuus, som Kjæde-Ordenen derved paanye har lagt for Dagen. –

Angaaende Maaden hvorpaa hiin Uddeling kunde finde Sted og Personen, hvem Udstyret maatte være at tildele, forvente Vi Gouvernementets Forslag, og ville Vi gjerne isaahenseende komme Dets Ønsker imøde.

Befalende Eder Gud!

Givet i Vor Residentsstad Kjøbenhavn d. 13de April 1840

Christian R.

Der indkom seks ansøgninger, og blandt ansøgerne udvalgte kongen i maj Nicoline Hansen, datter af kammerråd og klokker Hansen ved Frue Kirke. Hun havde i syv år været forlovet med cand.theol. C.A. Meyn, der i 1839 var blevet udnævnt til præst i Povlsker. Et bryllup burde hendes fader holde, men »Formedelst 20 Børns Opdragelse, gammel Gield, formindskede Indtægter og megen Sygdom har min Fader i mange Aar kiempet med Næringsssorger og kan desaaarsag ikke give mig det Allerringeste«. Heller ikke hendes kommende svigerfa-

der, skolelærer Meyn i Buddinge, havde økonomisk formåen til at stå for brylluppet, og hans indtægter var »neppe (...) tilstrækkelige til hans hiemmeværende Børns Opdragelse«. Grundet pengemangel havde de to unge mennesker ikke kunnet indgå »den Forbindelse, vi saalænge have glædet os til«, og Nicoline håbede derfor at få udstyret. Af anbefalinger kunne hun vedlægge udtalelser fra stiftsprovst E.C. Tryde, der var sognepræst ved Frue Kirke, pastor Schmidt og 12 medlemmer af ordenen. Blandt de andre ansøgere var også Henriette Grove, en datter af søløjtnant Grove. Hun havde i 12 år været forlovet med cand.jur., kopist A. Rung. Kongen forbarmede sig over hende, og 15. maj meddelte kabinetssekretær Adler, at »Allerhøistsamme (har) under Dags Dato befalet, at der af den Kongelige Chatol-Kasse skal udredes 500 rd. som Brudeudstyr for bemeldte Par«. ⁸

Efter Christian 8.s død 1848 gik der 43 år, før man igen fik en ordensherre. I september 1889 spurgte den nye stormester J.C. Bille Brahe igennem kronprinsens adjutant, om kronprins Frederik (8.) var interesseret i at modtage hvervet. Ligesom Christian 8. var kronprinsen ivrig frimurer og 1872-1912 stormester for Frimurerordenen. Svaret var i første omgang negativt, fordi kronprinsen ikke kunne afse tid, men en fornyet henvendelse et års tid senere gav et heldigere resultat, og ved åbningsfesten 13. maj 1891 kunne kronprinsen indtræde som ordensherre.

Ritualet ved festen var stort set identisk med fremgangsmåden, da Christian 8. indtrådte i 1839. Der blev udfærdiget et trykt *Regulativ for Festen, ved hvilken Hans Kongelige Højhed Kronprinds Frederik til Danmark indtræder i »Kjæden« som Ordensherre* i 17 punkter, der i detaljer fastlagde festens forløb. Efter at ceremonimestrene havde fulgt kronprinsen til et bestemt værelse på 1. sal, blev insignierne som ordensherre overrakt. Kronprinsen underskrev derefter »Gouvernements-Erklæringen«. Ved prins Haralds indtræden som ordensherre i 1913 lød denne erklæring således:

Da jeg ifølge Anmodning af Gouvernementet for Kjæden De tre Vise af Østerland har overtaget Værdigheden som Ordensherre i Ordenen, og jeg

8. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 151. KO. Sager vedr. enkelte legater og gaver 1814-1879

har havt Leilighed til at gjøre mig bekjendt med Ordenens Grundlove og Indretninger, samt har modtaget de nævnte Værdighed vedkommende Insignier, vil mine Bestræbelser herefter gaae ud paa i enhver Henseende at overholde Ordenens Love og Ceremonier samt at befordre dens Gavn og Hensigter.

Derefter begav selskabet sig til ordenssalen, og samlingen gik i gang. Ifølge punkt 13 ville stormester Bille Brahe »efter dertil erholdt Tilla-delse« udtrykke »de Følelser, som besjæle Brødrene og Søstrene i Anledning af Hans Kongelige Højheds Indtræden«. ⁹ Frederik 8. blev en aktiv ordensherre og deltog hyppigt i samlingerne, ligesom han fra ordenens side blev inddraget i stort og småt. I ordensarkivet vil man kunne finde mangfoldige indstillinger fra gouvernementet om alt fra optagelser og udnævnelser til afholdelse af samlinger, alle forsynet med: »Indstillingen bifaldes. Frederik R.«.

Efter Frederik 8.s død blev hans søn prins Harald ordensherre i 1913 og varetog hvervet indtil sin død i 1949. Prins Haralds søn prins Gorm blev ny ordensherre i 1952 og kom til at virke i næsten 40 år, den hidtil længste funktionsperiode for en ordensherre. Fra 4. januar 1994 er prinsesse Elisabeth ordensherre.

5. Ordenskassen – problembarnet

Gennem 225 år har økonomien meget naturligt indtaget en central plads i ordenen, idet stabile indtægter har været en af de nødvendige forudsætninger for ordenens virke. Samtidig har økonomien givet anledning til en række problemer og kontroverser.

Tager vi f.eks. ordensregnskabet for 1824,¹⁰ ser det i forenklet form således ud:

9. Houmøller: *Kjæden laa i Mulm begravet...* s. 61-62. KO. Sager vedr. ordenen 1785-1902 og 1912-1916

10. KO. Regnskaber 1821-1963

INDTÆGTER	RBDL.
Kontingenter	1.348
Huslejeindtægter	811
Indtægter fra optagelser og forfremmelser	525
<i>I alt</i>	2.684
UDGIFTER	
Ejendommen	2.396
Budets løn	110
Avisannoncer, kontormateriale, bogtrykker	19
Musikudgifter	54
Ordenstegns anskaffelse	124
1 klasselotteriseddel	10
<i>I alt</i>	2.713

Hovedindtægtskilden har altid været medlemmernes kontingenter samt gebyrer ved optagelser og forfremmelser. I 1783 fastsatte guvernementet det årlige kontingent til 2^{1/2} rdl., senere 4 rdl. Gebyrerne for optagelse og forfremmelse var størst i den laveste grad: rejsegraden, hvor der skulle betales 26 rdl. til ordenskassen og 2 rdl. til opvarteren. Ved forfremmelse til riddergraden og den udsete riddergrad betalte man hhv. 9 og 5 rdl. til kassen samt 1 rdl. til opvarteren. Når man blev optaget i storkorsriddergrad, behøvede man kun at betale opvarteren 2 rdl. Et avancement fra laveste til højeste grad kostede således 46 rdl. Kvinder, der blev optaget i rejse- og riddergraderne, og som var gift med ordensbrødrene, slap med 1-5 rdl.¹¹

Det skulle dog vise sig svært at få brødrene og søstrene til at betale deres kontingent. Allerede i slutningen af 1780'erne begyndte restancerne at vokse, og man måtte gentagne gange bede medlemmerne betale, for ellers ansås man »som udgangen af ordenen«. Da stormester Mathias Saxtorph i oktober 1791 aflagde regnskab for 1789-1791, var der en beholdning på 136 rdl. og restancer for 220 rdl. Derfor vedtog guvernementet, at til indtægt regnedes kun »den virkelige pengesum uden deri at beregne de ofte uvisse restancer«, og at der skulle føres mere effektiv opkrævning af restancer. Skatmesteren skulle »ved

11. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 25-26

hjælp af de øvrige medlemmer i guvernementet (...) anmode de resterende, som var nærværende, mundtligt, og de, som var fraværende, skriftlig« om at betale, ellers blev de slettet. I 1821 blev guvernementet enig om at slette de medlemmer, der ikke betalte deres gæld til ordenen, men fyrré år senere valgte man at se bort fra denne beslutning. Et guvernementsmedlem foreslog, at stormesteren i henhold til beslutningen af 1821 skrev til de medlemmer, der ikke havde betalt kontingent, at enten betalte de eller meldte sig ud. De andre guvernementsmedlemmer anlagde en mere forsonlig kurs: »Det vedtoges ikke at tilskrive vedkommende, men at indrette listen i 2 rubrikker, nemlig 'Besøgende' og 'Ikke besøgende og udenbys'«. Så undgik man at ekskludere en hel række medlemmer.

I takt med at udgifterne steg, blev kontingentet og gebyrerne hævet. I 1811 skulle en gebyrforhøjelse finansiere »de overordentlige udgifter, samlingen kræver«, hvortil kom »en nøje kontrol ved brugen af de nu så kostbare vokslys«. I 1813 var kontingentet 12 rdl. årligt. Fire år senere skulle medlemmerne betale 16 rdbl. årligt; forhøjelsen skulle dække underskuddet i ordenskassen, hvor udgifterne oversteg indtægterne med cirka 1.100 rdbl. Ordenskassens økonomi var ikke god, og derfor måtte kontingent- og gebyrforhøjelser dække de stigende udgifter. I 1907 begrundede guvernementet en forhøjelse med »De stedse voxende Krav, der stilles til Ordenskassen, og den i de senere Aar indtraadte Prisstigning paa alle Fornødenheder, hvoriblandt ogsaa Leveringen ved Ordenssamkomsterne«.

Kontingentforhøjelserne var noget, de enkelte medlemmer kunne mærke, og der fremkom med jævne mellemrum ønsker om nedsættelse af kontingent og gebyrer. Guvernementet stillede sig forstående over for ønsket, men som oftest vejede hensynet til ordenskassen tungest. I 1825 ønskede flere brødre en nedsættelse enten i kontingentet eller gebyrerne, men de kom ikke igennem med forslaget. Guvernementet mente åbenbart ikke, at det ville være økonomisk forsvarligt. Når der var overskud, som det var tilfældet i slutningen af 1820'erne, anvendte man overskuddet til at indfri gæld i ejendommen, og udbyttet fra de sparede renter blev anbragt i statsobligationer og aktier. Da nogle medlemmer i 1831 atter klagede over kontingentets størrelse, foreslog Hauch en nedsættelse fra 16 til 12 rdbl., men tilføjede samtidig, at han ikke fandt det »tilrådeligt at bevillige sådan nedsættelse i kassens nødvendige indtægter, især med hensyn til de ikke ubetydeli-

ge udgifter, som de ekstraordinære samlinger kræver«, og derved blev det. Først i 1838 kom medlemmerne igen med deres ønske. Guvernementet mente, at ordenskassens økonomi kunne bære det, og kontingentet blev sat ned til 12 rbdl., mens gebyrerne i rejsegraden blev halveret, i de tre andre grader reduceret med 1/4.¹²

Den store udgift har siden 1811 været ordenshuset og dernæst samlingerne. I 1824 udgjorde renter og afdrag af pantegæld og ejendommens vedligeholdelse næsten 90 % af udgifterne. Derudover var der en række småudgifter: budets løn, kontormateriale m.v., løn til musicerende brødre, anskaffelse af ordenstegn og indkøb af en lotteriseddel til 10 rbdl. Den anden store post var samlingerne, hvor man som nævnt måtte hæve kontingentet for at dække udgifterne til servering, måltider osv., og tidligt indførte man betaling for deltagelse i taffelsamlinger. Udgifternes bestridelse gav også anledning til en række kontroverser inden for guvernementet.

I november 1859 døde J.G. Levetzau, der havde været stormester siden 1846, og der skulle vælges en ny stormester. Blandt kandidaterne var departementsdirektør i Marineministeriet Niels Viborg, der havde været medlem af guvernementet siden 1854. Han havde markeret sig tydeligt under forhandlingerne om Blindeinstituttets overgang til staten, hvor sager omkring det nye instituts økonomi havde bragt ham i modsætning til andre guvernementsmedlemmer, heriblandt krigsassessor L. Hifling. Der var derfor heller ikke fuld opbakning bag Viborgs kandidatur, og Hifling krævede sammen med grosserer C.F. Selmer valget udskudt, muligvis fordi de anede dets udfald. Da det ikke lykkedes, undlod de at stemme, og Viborg blev således valgt.

Viborg skulle vise sig at være en virksom og initiativrig mand, og allerede i august 1860 kom hans første reformforslag: dels »at Ritualerne maatte underkastes en Revision og omskrives efter Nutidens Sprogbrug, dog uden mindste Forandring i Realiteten«, dels en større ombygning og istandsættelse af ordenshuset til 3.000 rdl. Byggeprojektet mødte imidlertid modstand i guvernementet: lottokasserer J.D.C. Brorson ønskede hele arbejdet udsat til 1861, mens Selmer mente, at det udvendige kunne vente til året efter. Ifølge guverne-

12. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 58, 62, 70-72, 81, 98, 102, 109, 121, 130, 139-40, 142, 147-48, 178, 186, 249. KO. Sager vedr. ordenen 1903-1907: skr. 9/10-1907

mentsprotokollen svarede Viborg hertil, »at han vel har fundet sig på en mindre behagelig måde berørt ved den foranderlighed, der har vist sig i denne sag fra de ærede brødres side, men at han i sit broderlige sindelag finder tilstrækkelig opfordring til at undgå enhver disharmoni«. Han samtykkede i, at det uvendige arbejde blev udskudt til 1861. I september 1860 var turen kommet til regnskaberne. Viborg kom med en stærk kritik af den hidtidige regnskabspraksis og forvaltning af ordenens midler, bl.a. at guvernementet ikke siden 1830 havde fået orientering om ordenens pengeforhold, at der tænkte mere på efterkommerne end at afhjælpe øjeblikkets trang, at Bospisningsanstaltens madportioner måtte forbedres osv. Derfor ville han snart »til guvernementets overvejelse fremlægge forslag til en revision af loven og ordning af alle didhenhørende forhold«. Viborgs kritik var imidlertid affattet i et noget stærkt sprog, og den rettede sig mod de ordensbrødre, der havde varetaget ordenens økonomi. Det kunne derfor ikke undgås, at der skabtes et dårligt forhold mellem Viborg og andre ordensbrødre.

I foråret 1861 blev Viborgs forslag om ombygning og istandsættelse af ordenshuset nedstemt, og forholdet mellem stormesteren og det øvrige guvernement blev mere spændt hen over sommeren. På efterårets første guvernementsmøde 3. september fremlagde Viborg en skrivelse, hvori det hed, at hans bestræbelser havde gået ud på at modernisere ordenen, »at bringe det Ædle og Alvorlige fra en ældre Tid i Harmonie med den nyere Tids ved Oplysning forædlede Anskuelser«, men han havde her mødt kraftig modstand fra enkelte guvernementsmedlemmer og ordensbrødre. Viborg gentog sin skarpe kritik af den økonomiske forvaltning af ordensmidlerne og udtalte: »og derfor viger jeg Pladsen – under Protest mod Vedvarelsen af de omhandlede Forhold og overførende det hele Ansvar i saa Henseende paa dem, som have Kjæden«. Endelig tilføjede han: »Dem af Brødrene, der have ydet mig velvillig Bistand, takker jeg forbindtligst«! Derpå afleverede Viborg sit ordensarkiv til Brorson og forlod mødet. Viborg afviste efterfølgende, at hans optræden over for enkelte medlemmer kunne have virket sårende. Han forblev i guvernementet indtil sin død i september 1863.¹³

13. KO. Sager vedr. ordenen 1785-1902: skr. 12/8-1860, 3/9-1861, 10/9-1861, 12/9-1861. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 165-68, 180

H.J. Hagen og G.V. Tegner, de to kombattanter i striden om revisionsbemærkningerne i 1897. Portrætterne findes hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade

Næsten 40 år senere skulle regnskabsvæsenet atter skabe splid i guvernementet. På et møde i foråret 1897 diskuterede guvernementet de revisionsbemærkninger til regnskabet, som overretssagfører G.V. Tegner var kommet med, inden regnskabet blev sendt til ordensherren. Tegner, der var kommet ind i guvernementet i april 1896, hævdede, at guvernementet ikke kunne træffe beslutninger, hvis han ikke tilhørte flertallet. Derfor forlangte han »i Anledning af en Passus, hvori meldes, at Gouvernementet havde fattet Beslutning angaaende Kjøb af nogle Aktier, at Ordet Gouvernement skulde udgaa og erstattes af Ordet 'Man'«. Derved ville Tegner markere over for ordensherren, at det ikke var et enigt guvernement, der stod bag beslutningen. Guvernementet gik med til Tegners forslag for at få afsluttet revisionen, men fhv. kommandant H.J.A. Hagen – medlem af guvernementet siden 1868 og æresmedlem siden 1893 – tog det meget nært og erklærede, at han ville nedlægge sit hverv som guvernementsmedlem og vikar for stormesteren: »Hovedmotivet er naturligviis den Mangel paa Enighed i Gouvernementet, som jo er Slutstenen paa hele Kjæde Ordenens Aand og Grundlove«.

Der blev nu hektisk aktivitet i guvernementet, og der fulgte en større brevveksling – guvernementsmedlemmerne var taget på ferie –

igennem sommeren med indtrængende opfordring til Hagen om at blive. Sidst i august modtog så Hagen et brev fra seks guvernementsmedlemmer, da »tre Brødre ikke have forment at det nyttede eller at der var Anledning til at bede Dem om at blive hos os«. Det var således ikke alle, der ønskede Hagens forbliven! De seks bad Hagen om »at blive hos os som regjerende Ordensridder, – ikke alene af Pietetsfølelse over for Kjædens Senior og Æresmedlem, men for at De, om Gud vil det, endnu i en Aarrække kan virke til Gavn for vor Ordens Øiemed«. Desuden bad de Hagen overveje, »hvilket Indtryk det vilde gjøre i selve Kjæden«, hvis Hagen gjorde alvor af sin beslutning.

Samme dag udgik der brev til Tegner. Vel fik Tegner ret i, at Hagens beslutning om at trække sig ud beroede på en fejlagtig opfattelse af det passerede, men Tegner havde også selv en del af ansvaret. »Hvis De nu svarer mig, at De, der har været med til at foreslaa vore nye Vedtægter, til enhver Tid selvfølgelig vil anerkjende og respectere Majoritetens Ret«, så var der gode muligheder for, at Hagen ville imødekomme »mange af sine Gouvernementsbrødres inderlige Ønske og indstændige Bøn« og forblive. Ligesom i brevet til Hagen blev der appelleret til ordenens vel, og man bad Tegner overveje, »Hvad er til sand og varig Gavn for Kjædens Blinde? – Betænk! Hvad har Hagen ikke været for de Blinde! Hvor mange tusinde af disse har han ikke hjulpet og støttet!«. Desuden ville Hagens udtræden kunne medføre, at andre trådte ud, og »vor høistpriselige og høitelskede Kjæde da vil gaa stærkt tilbage (...) fordi vort væsentligste Bindeled, Velvillien, da maatte antages at have tabt enhver Betydning«. Den kraftige opfordring til de duellanter virkede. Hagen forblev til sin død i 1905 og var endda stormester 1899-1905, mens Tegner var medlem af guvernementet frem til sin død i 1926.¹⁴

6. Datterkæderne

Ved ordenens fornyelse i 1774 havde man taget højde for, at der kunne oprettes filialer eller datterkæder, og i begyndelsen af 1780'erne

14. KO. Diverse biografiske oplysninger. Sager vedr. ordenen 1785-1902. Kopibog 1894-1898 s. 254-58

grundlagdes der afdelinger i Dansk Vestindien, Dansk Ostindien og i Norge. I 1779 anmodede og fik løjtnant Christian von Walterstorff tilladelse til at oprette en Kjæde-Orden i Christiansstad på Skt. Croix, men initiativet synes ikke at være blevet til noget. Mere held havde derimod byskriver Christian Ewald, der straks efter sin optagelse i 1783 foreslog at oprette en datterkæde i Vestindien. Med dette formål rykkede han i april 1784 fra ridder til storkorsridder på tre uger og fik derefter tilladelse til at oprette »Haabet i Vesten«. Han måtte optage medlemmer i de to første grader, men det blev udtrykkeligt bestemt, »at en bekendt hård behandling imod negrene af et ordensmedlem skal bestraffes med udelukkelse af ordenen«. Endvidere blev der konstrueret et særligt kodesprog, så der kunne føres hemmelig korrespondance mellem København og Skt. Croix. Ewald optog i sin tid som stormester 40 brødre og 12 søstre, deriblandt også den ekskluderede J.A. Grabhorn. Ewald var først blevet optaget i 1783, så han vidste åbenbart ikke, at Grabhorn var blevet smidt ud i 1775 – og Grabhorn synes heller ikke at have orienteret Ewald herom. Ewald fik i 1787 besked på, at Grabhorn skulle holde sig væk fra samlingerne, indtil han havde bevist sin uskyld.

I 1788 tog Ewald hjem, og ordenen synes at være gået tilbage. I hvert fald blev J. P. Brown, byfoged i Christiansstad, optaget i oktober 1790 og forfremmet til storkorsridder med det formål »at bringe de forfaldne sager ved Kjæden i Vesten igen i orden, når han (som han snart ventede) kom tilbage til Vestindien«. I 1806 blev skifteforvalter C.L. Smith stormester, men »Haabet i Vesten« gik tilsyneladende i stå ved Smiths død 1822, og et forsøg i 1827 på at sætte den i virksomhed igen strandede.

Året efter oprettelsen af filialen i Vestindien blev der oprettet en datterkæde i Ostindien. Det var den tidligere stormester, løjtnant A.F. von Resdorff, der var blevet udnævnt til guvernør i Trankebar, og som ønskede at oprette »en kædesamling på et dansk etablissement i Østindien«. Den 12. december 1780 udstedte guvernementet et højtideligt patent:

Den Høypriiselige oo Ordens Regiering gjør hermed vitterligt, at den priisværdige Broder Adolph Friedrich Resdorff (Hans Kongel. Mayests. til Dannemark og Norge bestalter Obrist-Lieutenant af Infanteriet og Chef for det militaire i de Kongelige danske Besiddelser udi Ostindien), som er en ret

lovlig Stor-Kors-Ridder af den høypriiselige oo Orden og Medlem af dens Regiering, vorder i Overeensstemmelse med oo Ordenens Grund-Love ved dette vort aabne Brev berettiget at meddele uden Optagelses Ceremonier Ordenens første Grad til forekommende værdige Persohner af begge Kiøn i Indien og paa hans Reyse dertil, og naar i et dansk Etablissement i Indien i Tiiden maatte findes samlet et saa tilstrækkeligt Tall af paalidelige Brødre, at med Sickerhed kand haabes, at en oo Samling derpaa Stædet kand blive bestandig, da maae det være benævnte Brd. Restorff tilladt der at indrette og stifte en oo Samling, antage og beskikke de derved fornødne Embedsmænd og indsette et Gouvernement, bestaaende af 3 til 7 af de ældste og beste Br., samt selv, som Præcident, at forestaae saadan lovlig stiftet Samling og derudi under de anordnede rette Ceremonier at optage værdige Persohner til Ordenens første og anden Grad (...)

Desuden blev det pålagt von Restorff, at ritualerne nøje blev fulgt, og at der blev vogtet over ordenens hemmeligheder. Derfor måtte datterkæden først oprettes, når han havde opholdt sig et år i Indien og »nøje lært at kiende de Persohner, som skulde tage Deel i Samlingen«. Eventuelle gebyrer fra optagelser og forfremmelser skulle anvendes til »Religions og Dyds Øvelse, til Opdragelses eller anden deslige Anstalters Befordring eller til virkelig trængende Reysende Brødres Hielp«. Filialens senere skæbne kendes ikke.

Den norske afdeling af ordenen oprettedes i 1781, da amtmænd Christian Sommerfeldt blev udnævnt til »provincialstormester for kongeriget Norge« og fik tilladelse til at oprette en hovedkæde i Norge. Sommerfeldt fik ikke udrettet meget, og i 1799 blev opgaven overdraget til kammerherre B.C. Anker. Inden man gik videre med sagen, bad man Sommerfeldt om en udtalelse. Da han intet havde at indvende, fik Sommerfeldt lov til at oprette en filial i Christiania (Oslo) med Anker som mester. Samtidig pålagde man fra ordenen i København den nye norske afdeling en række bestemmelser. Sommerfeldt skulle holde nøje øje med filialen og have indberetninger hver tredje måned, ligesom guvernementet i Christiania »i alt måtte søge hans råd og vejledning, hvorfor han igen står hovedkæden til ansvar, så at denne nye kæde blive det, som denne efter grundsætningerne bør være, og ingensinde udarter sig til blot forlystelse eller klub-selskab«. Desuden måtte der først efter et år ske forfremmelse af fire brødre til storkorsriddere, mens der i det første år måtte antages fire udsete rid-

I 1781 udstedte guvernementet dette fornemme patent, der gav amtmand Christian Sommerfeldt bemyndigelse til at oprette en norsk hovedkæde. Samtidig blev han »provincialstormester for kongeriget Norge«. Dokumentet findes i Kjede-Ordenens arkiv, Klerkegade

dere og seks riddere. Efter 1799 rummer arkivet ikke mere om den norske afdeling.¹⁵

7. Det indre liv i ordenen

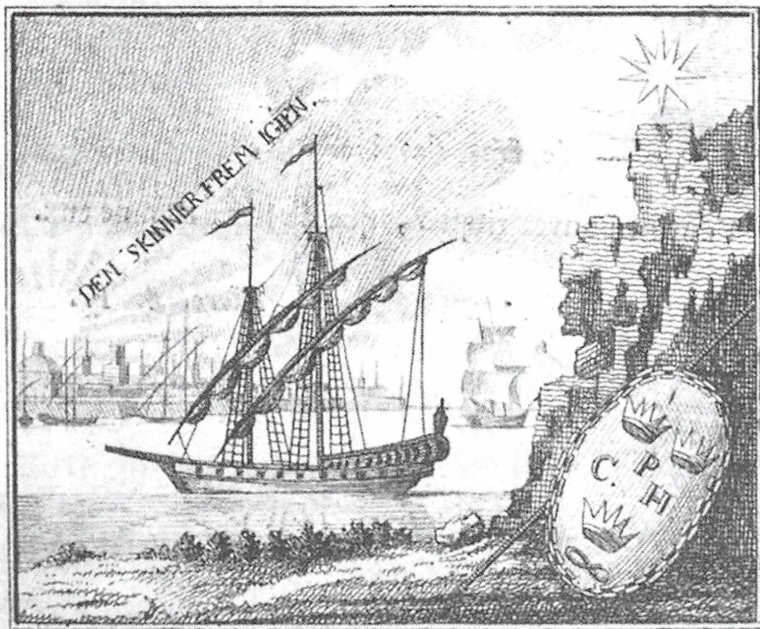
Arbejdsåret i ordenen begynder i oktober og løber til slutningen af marts måned. Man samles to gange om måneden til optagelser, forfremmelser og arbejde med ritualerne. Efter at den rituelle del er afsluttet, bydes der på en let anretning og eventuelt musik. Ordensmedlemmerne samles desuden på de tre årlige højtidsdage: slutnings- og fornyelsesfesten ved arbejdsårets begyndelse, hvor Kjæden slutes, helligtrekongerstaftet (tidligere kaldet stiftelsesfesten), der afholdes tirsdagen nærmest 6. januar, og endelig er der åbningstaftet ved arbejdsårets afslutning. Alle tre fester fejres med taffel. Derudover holdes der et særligt guvernementsmøde 27. november i anledning af ordenens fornyelse.

I guvernementsprotokollerne kan man finde en række oplysninger, der giver et indtryk af taflerne. I 1860 oplyses det, »at maden til vore festiviteter nu bæres igennem de blindes soveværelser, udsat for indvirkningen af derværende uddunstning, og ikke kan komme anden vej uden at bæres over gården ikke langt fra lokumet, hvor uddunstningen ligeledes er slem«. Året efter besluttede man at indkøbe et oksehoved (225 liter) rødvin til selskabets brug, og J.D.C. Brorson skulle købe »et oksehoved vin af en noget finere kvalitet end den sidst indkøbte«. Man havde ikke været ganske tilfreds med den kvalitet, Brorson hidtil havde leveret.

Ved taflerne var der som nævnt musiksk underholdning udført af »musicerende brødre«, der kunne deltage i taftet uden at skulle betale. Allerede i 1815 måtte man af hensyn til ordenskassens økonomi indskrænke antallet af musikere, »Da taflerne med tidernes dyrhed ikke kan afholdes uden tilskud af kassen, og mængden af de musicerende brødre forøger disse udgifter«. Derfor besluttede guvernementet, at man kun ville have 4-5 musikere hver gang, »og dersom flere musicere-

15. KO. Ordenens historie, ordenstegn og ordensmotto, arkivfortegnelser m.v. 1780-1948. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 11, 15, 18, 33, 35, 50-52, 56-57, 61, 69, 82-83, 85-87, 89-92, 94, 117, 135

S a n g e.

Kjøbenhavn, 1776.

Hos Gyldendal.

Sange har igennem hele ordenens tid udgjort en central del af fælleslivet. Allerede i 1776 lykkedes det at udgive en samling sange, trykt hos ordensbroderen Søren Gyldendal. Sangbogen findes hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade

rende brødre mødtes, måtte hver betale for sig«. I 1817 måtte man igen indskærpe, at man kun havde råd til 5-6 musikere.

Musikken var som regel sange fra ordenens sangbog. Allerede i 1776 lykkedes det at udgive en samling sange til brug ved ordenssamlingerne. Den første sangbog indeholdt 18 sange skrevet af Chr. Sommerfeldt og Ove Malling, hvortil kammermusikus J. A. Kirchhof og musikforstander U. A. Falbe havde sat musik. Adskillige af brødrene var musikere, som dermed kunne berige de forskellige udgaver af sangbogen; her tænkes bl.a. på E. Du Puy, F. L. Æ. Kunzen og Henrik Rung.

Som personale ved samlingerne anvender man tjenende brødre og søstre, der igennem 225 år har udført et meget påskønnet arbejde ved at stå for tilsynet med ordenslokalerne, opvartning ved samlinger og tafler osv. Blandt de mange fortrinlige tjenende medlemmer har der selvfølgelig også været enkelte »sorte får«, f.eks. Schou Jensen. I januar 1866 blev han afskediget »på grund af hans forhold ved opvartningen«. Hvad hans fejltrin bestod i vides ikke, men det må have været en temmelig stor forseelse, for guvernementet meddelte ham, »at han, hvis han på ny skulle indfinde sig ved ordenens samlinger, ved politiets foranstaltning vil blive bortført«. Samtidig gav man ham dog en årlig understøttelse på 10 rdl.

Samme regel om anstændig opførsel ved samlingerne gjaldt for medlemmerne. I *Love for Kjædeselskabets Medlemmer* hedder det: »Enhver bør saavidt muligt medbringe et mildt Ansigt og et muntert Sind i Ordenens Samlinger samt søge der at befordre og vedligeholde fælleds Fornøielse, men derhos aldrig forglemme Selskabets og sin egen Værdighed og overlade sig til upassende Støien og barnagtig Latter eller uanstændig Spøg (...) Ingen maa i Selskabets Samlinger bringe paa Bane Religionsdisputer, Statssager, Bagtalelse, Tvistigheder eller Noget, som kan fornærme eller fortrædige noget Medlem«. I 1864 måtte guvernementet dog påtale »nogle bemærkninger til den holdte tale«, som G. Ottesen var kommet med ved sidste fest. Stormester F. F. Tillisch skulle derfor »i enerum (...) give ham en tilrettevisning«. 46 år tidligere, ved en samling 11. januar 1818, var proviantforhandler Rasmus Langeland og embedsmanden Christen Pram kommet i et større skænderi med hinanden. I guvernementet så man med alvor på sagen, og der blev nedsat en kommission til at behandle sagen. Pram havde anvendt »usømmelige udtryk« mod Langeland og

fik derfor en alvorlig irettesættelse af guvernementet. Dette var han ikke ganske tilfreds med og klagede til guvernementet, hvor man dog ikke tog videre notits af klagen. I 1820 rejste Pram til Vestindien, hvor han ville indtræde i afdelingen på Skt. Croix. I den anledning udtalte guvernementet, »at ordenen ugerne savner ham her og ønsker ham held og velbefindende«. Samtidig forfremmedes han til storkorsridder.¹⁶

Ved helligtrekongersfesten 15. januar 1901 talte provst F.V. Andersen under overskriften »Harmonia« om indgangen til det 20. århundrede. 1800-tallet havde »for vort hele Samfund (...) været et Dødsens«, og derfor håbede provsten, at det kommende århundrede ville blive bedre. Derefter gik provst Andersen over til at tale om det stærke bånd, der var knyttet mellem brødre og søstre, at det var et kærlighedsbånd, der bandt dem sammen, og »som Kjæden vedkjender sig, at den Kjærlighedens Aand, som, naar den vender sig mod Fremtiden, troer Alt, haaber Alt, taaler Alt og affalder aldrig (1. Korinther 13, 7, 8). Det er den Aand, som forklarer og fylder Ordet, som vore Fædre have overgivet os, Harmonia!«.

Hundrede år tidligere, 11. januar 1801, havde digteren Thomas Thaarup holdt en lignende tale i anledning af ordenens stiftelse og »det nittende Seculums Begyndelse«. Thaarup er mest kendt som forfatter til indskriften på Frihedsstøtten: »Kongen bød Stavnsbaandet skal ophøre, Landboe Lovene gives Orden og Kraft, at den frie Bonde kan vorde kiek og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, Lykkelig«. Ligesom provst Andersen så Thaarup tilbage på det »henfarne Aarhundrede (...) i hvilket vi have levet, Ulykker og Ødelæggelser have raset i andre Stater«. Der var dog også positive træk ved 1700-tallet: »alle Konster og Videnskaber ere gangne frem til en Højde, som intet Aarhundrede før dette har kunnet opnaae«. Danmark havde tillige oplevet fremgang, fordi »Det algode Forsyn har fremfor andre velsignet vore Idrætter og vor faderlige Regjerings Bestyrelse«. Thaarups tale var helt i oplysningens ånd. Folket var blevet oplyst, hvilket var ganske nødvendigt, eftersom »Mangel af denne Kundskab og dens Forsømmelse ere begge Mødre til Despoti«. Oplysning ophøjede mennesket fra barbari til dannelse, idet den formindskede råheden og

16. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 108, 111-13, 165, 177, 213, 220

overtroen hos et folk. Derved blev »den frie Bonde (...) kiek og oplyst, flittig og god, hæderlig Borger, Lykkelig«. Efter talen blev der sunget to sange, skrevet af Thaarup og med musik af den berømte komponist F.L.Æ. Kunzen:

Stjerne! som Algodhed tændte;
Som før Verdnens Grundvold brændte;
Du, som aldrig daler ned!
Sandhed! evig som din Fader,
Lys for Jordens Myriader;
Sandhed! lys for vore Fjed.

Dette Tempel viet være
Som vort Hjerte, til din Ære
Billigt lyde vi din Røst.
For din Hæder vil vi stride;
Dig til Hæder vil vi lide;
Sandhed! du vort Haab og Lyst.

Gud! vi for Dit Aasyn træde,
Du har sluttet denne Kjæde
Signe Du dens Daad og Id.
Giv os mod vort Maal at hige
Til vi samles i Dit Rige,
Evig over Død og Tid.

Fra omkring 1816 begyndte man med hyppigere ekstrasamlinger efter forslag fra Hauch. Han ønskede et tættere samvær mellem medlemmerne, dog ikke »sædvanlige Conversations eller Spilleselskaber«, og foreslog to ekstrasamlinger i de syv vintermåneder »til intellectuel Underholdning ved Forening af det Behagelige med det Lærerige«. Foredragsholderne skulle tage hensyn til, at der blandt brødrene og søstrene var mænd og kvinder og af forskellig »Stand og Cultur«. Mulige foredragsemner kunne ifølge Hauch være »merkelige og almindelige Interesse-havende Tildragelser«, nye opfindelser, oplæsning af rejseskildringer og skuespil, digte etc. Flere af medlemmerne tilbød at holde forskellige foredrag: skuespilleren Frederik Schwartz oplæsning af skuespil, forfatteren L.C. Sander »Populære, moralske Ta-

ler«, oberst G. Linde om blindeinstitutter i udlandet. Hauch tilbød selv et foredrag om »nogle Sætninger af Naturlæren og oplyse den med tilhørende Forsøg«. Hauch var meget naturhistorisk interesseret og havde en stor og omfattende samling af forsøgsinstrumenter. Åbenbart må disse ekstrasamlinger være hensygt, for i 1861 efterlyste J.S. Bloch Suhr »jævnligere samkvem mellem brødre og søstre og henpegede på afholdelsen af møder hver 3. uge, hvor konversation kunne opleves ved foredrag og musik mod erlæggelse af et ringe pengebidrag for deltagerne«.

Ser vi på et par ekstrasamlinger i foråret 1931, var der tirsdag 24. februar kl. 8 aften ekstrasamling for alle grader. Programmet var »'Rejse til det moderne Siam'; Tale, Billeder, Films og Musik ved Broder Sven Poulsen«, hvorefter der var smørrebrød og te og så bridge. I april var der aftenunderholdning med spisning. Tirsdag 14. april kl. 7¹/₂ aften kunne medlemmerne se opførelse af operascener og tableauer med musik, bl.a. duet fra operaen *Eugien Onegin* af Peter Tjaikovskij, fremført af ordenssøstre Gynna Møllmann, Karen Hjorth og Anna Marie Jørgensen. Gerda Hartmann sang gamle viser, akkompagneret af Fritz Crone. Til sidst opførtes tableautet *Da Kjædens Arbejde for Blindesagen begyndte* af Inger Snorrason. Derefter var der »Souper«. Ekstrasamlingerne ophørte omkring 1950.

Blandt de mange foredrag, der er blevet holdt igennem tiderne i ordenssamlingerne, skal her kun nævnes et, holdt af storkorsridder Mary Tamm 11. november 1930. Emnet var: kan mænd undværes? Foredraget var inspireret af en biograffilm i 1929: *Kan Mænd undværes?*, hvilket hun – selvfølgelig – svarede benægtende på. Vel kunne »Vi Damer (...) jo mere os udmærket til vore Eftermiddagsteer og vore Damebridger, men skal vi have lidt Fest, vil vi rigtignok have Mændene med. Selv de Kvinder, der har naaet den Alder, hvor Eroterne begynder at forlade dem, synes vist ogsaa, at der ingen rigtig Stemning bliver, hvor Mændene savnes«. Derfor satte hun megen pris på, at ordenen både optog mænd og kvinder, og hun var taknemlig over den udsøgte behandling, som brødrene viste søstre: »Vi Søstre bringer Brødrene vor Hyldest og takker dem for den Velvilje og Elskværdighed, der altid vises os herinde«.

Endelig afholdt man fra 1819 sørgefester for afdøde medlemmer, og f.eks. ved sørgefesten 23. februar 1915 mindedes man guvernementsmedlemmet C.T.T. Busch, 15 storkorsriddere, fire udsete riddere, to

Rejsestalden eller spisesalen i Klerkegade 10 (foto: Lene Mikkelsen)

riddere og seks rejsebrødre og -søstre. Når landets monark døde, gav det tillige anledning til sørgefest. Efter Frederik 6.s død i december 1839 var en mindehøjtidelighed i ordenen: *Sørgefest til Minde om Hans Majestæt Kong Frederik den Siette, Højlovlig Ihukommelse, i Kjæden den 1ste Februar 1840*, som var titlen på det trykte program, der oplyser, at ordenssalen var betrukket med sort og oplyst ved hjælp af 14 kandelabere og 2 lysekroner. Kongens buste var anbragt mellem to sortdraperede søjler. Stormester A. C. Kierulff talte om sin nu afdøde ven, ligesom Chr. Brorson talte om kongens mange velgerninger. Musikken blev leveret af forfatteren Thomas Overskov, der havde skrevet tekst til komponisten I.F. Bredals sange. Den sidste store sørgefest var i 1949 ved prins Haralds død; derefter mindes man afdøde medlemmer ved en af samlingerne.¹⁷

Ved alle disse samlinger, tafler og sørgefester deltog selvfølgelig ikke

17. KO. Fester, ekstrasamlinger m.v. 1816-1899 og 1900-1974. Taler, foredrag m.v. ca. 1820-1899. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 176

alle medlemmer. Matriklerne 1863-1898 oplyser, hvor mange medlemmer der ikke deltog eller kun deltog meget sjældent. Visse søstre kunne simpelthen ikke deltage, fordi de var forlovet eller gift uden for ordenen, og for andre medlemmers vedkommende betød en bolig i provinsen, at de var forhindret i at deltage regelmæssigt i samlingerne. I 1863 var det 111 af 298 medlemmer eller 37 %, der blev betegnet som ikke-deltagende, et tal der holdt sig nogenlunde konstant. Tredive år senere deltog 35 % af brødrene og søstrene ikke i samlingerne. I dag deltager cirka halvdelen af medlemmerne i samlingerne, lidt flere når der er taffel.

Fra enkelte medlemmer foreligger der erindringer om deres tid som ordensmedlemmer, som dermed kan være med til at give et billede af livet inden for ordenen. Kancellisekretær Jacob Gude var ordensbroder fra 1778 og blev i 1781 ordenssekretær. Han fortæller i 1808, at ordenen »samledes og kun én Gang hver Maaned om Vinteren i dets lejede Værelser, tilsidst i Store Kongensgade. I dette var Conversation for begge Køn, næsten hver Gang Concert og Sang, og tilsidst et Aftensmaaltid, som varede til Midnat. I Selskabet holdt jeg adskillige Taler, gjorde et Par Sange til det og var nogle Aar dets Secretair, indtil et Par Aar efter at jeg var bleven gift, da jeg sagde mig ud af det«. Han fik desuden sine brødre Haagen (1779) og Niels Gude (1788) ind i ordenen.¹⁸

I 1850 begyndte overbibliotekar E.C. Werlauff på sine erindringer om et langt liv. Han havde været ordensbroder siden januar 1807, foreslået af kammersekretær Fr. Bilsted. Moderen Vilhelmine Frederikke Werlauff (f. Wirth) havde også været medlem, optaget på foranledning af en af grundlæggerne, C.S. Nerenst, som hun havde kendt som ung. Werlauff mindedes de gamle ordenslokaler: »Localet var paa Kongens Nyetorv (...) Forsamlingssalen var meget indskrænket og simpel; Spisesalen, hvortil man, om jeg mindes ret, gik op ad en Vindeltrappe, endnu simplere (...) I de første Aar deeltog jeg flittigen i Kiedesamlingerne og tilbragte der mange behagelige Timer. Fra 1816 eller 17 kom jeg derimod sielden eller aldrig, indtil jeg, som bemærket, i Aaret 1838 kom i Gouvernementet«. Werlauff blev siddende i gouvernementet indtil sin død i 1871.¹⁹

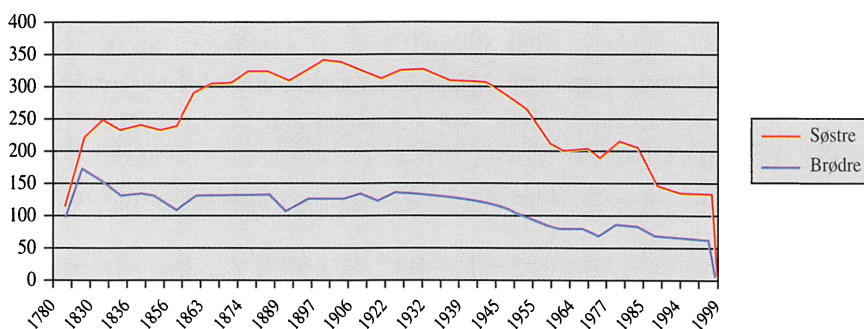
18. *En københavnsk Embedsmand* s. 209-10

19. Werlauff: *Erindringer af mit liv* s. 55-57

8. Brødre og søstre

En af de ting, der adskiller ordenen fra frimurerne, er, at man lige fra fornyelsen har optaget kvinder. Indtil sensommeren 2001 er der i alt optaget 1.169 brødre og 1.015 søstre, og kvinder udgør således en vigtig del af ordenens fundament. De første to søstre, Frederikke Louise Hilderman, frøken i Støvringgård Jomfrukloster, og Dorothea Marie Treschow, blev optaget i februar 1775. Kvinderne kom hurtigt til at udgøre en stor del af medlemsskaren, og af de 254 medlemmer, der blev optaget 1774-1799, var 1/5 kvinder. Især fra midten af 1800-tallet søgte kvinder ind i ordenen, og fra 1874 og helt frem til 1980 udgjorde søstrene mindst 60 % af det samlede antal medlemmer. Siden 1980 er mændenes antal steget, og der er i dag en mere ligelig fordeling mellem kønnene.

Antal medlemmer 1780-1999, fordelt på brødre og søstre²⁰

Hvis man bedømmer ordenen på grundlag af medlemstallet (se figur), falder ordenens storhedstid i sidste halvdel af 19. århundrede og første halvdel af 20. århundrede (1860-1950). Stigningen i medlemstallet 1856-1860 skyldtes især, at man optog 15 søstre i 1857. Højdepunktet blev nået i 1897, hvor ordenen omfattede 337 ordensbrødre og -søstre. Efter 2. Verdenskrig er medlemmernes antal blevet mindre og mindre. I stormester Sven Houmøllers tid (1973-1979) blev der gjort forsøg på at rette op på det faldende medlemstal, men det kunne ikke væsentligt ændre tendensen. I 1999 talte ordenen 127 medlemmer, fordelt på 61 brødre og 66 søstre.

20. *Kjæde-Ordenen De tre Vise af Østerland. Medlemsprotokoller 1774-1874. Matrikler 1830-1999*

Ser vi nærmere på medlemsfortegnelserne, »matriklerne«, vil vi finde store dele af det københavnske borgerskab repræsenteret, men også i vid udstrækning mange af landets ledende personer. Det har været en af ordenens styrker, at den har knyttet indflydelsesrige personligheder både til det indvendige og udvendige virke; her tænkes først og fremmest på A.W. Hauch og A.C. Kierulff, der formåede at etablere forbindelse til monark og kongehus. Blandt andre fremtrædende medlemmer kan nævnes komponister som E. Du Puy, F.L. Æ. Kunzen og H.S. Paulli, malerne Jens Juel og Nicolai Abildgaard, lægen C.C. Withusen, boghandler Søren Gyldendal, hofarkitekt A. Kirkerup, overbibliotekar E.C. Werlauff, forfatteren Thomas Thaarup, overhofmarskal J.G. Levetzau og skibsværftsdirektør C.C. Burmeister. Ordenens solide forankring inden for embedsstanden og borgerskabet fremgår tillige af medlemsprofilen.

I 1794 finder vi især embedsmænd og militærpersoner blandt ordensbrødrene, den samme kreds som fornyerne i 1774 var udgået fra. Hundrede år senere – i 1893 – er samme gruppe ikke nær så fremtrædende, hvorimod grossererne, håndværksmestre og forretningsindhavere dominerer. I 1994 var det stadigvæk »det bedre borgerskab«, der udgjorde en væsentlig del af ordensbrødrene, hvorimod militæret ikke var repræsenteret, hvilket næsten også gjorde sig gældende for embedsstanden. Præsterne udgjorde i ordenens storhedstid en vigtig del af medlemsskaren, og flere indlagde sig stor fortjeneste, f.eks. Christian Brorson og J.S. Bloch Suhr.

Medlemsprofil for brødrene 1794 – 1893 – 1994²¹

ERHVERV	1794	1893	1994
embedsmænd	48	12	4
militær	30	13	–
handel og håndværk	26	32	17
præster	–	13	1
musik og teater	10	8	5
sundhed	8	9	–
øvrige	49	36	34
I alt	171	123	61

21. *Kjæde-Ordenen De tre Vise af Østerland. Medlemsprotokoller 1774-1874. Matrikler 1830-1999*

I forbindelse med revision af ordenens love 1861-1863 lod guvernementet kapitel 4 trykke og omdele til samtlige medlemmer. Heri kunne brødre og søstre læse, hvad ordenen forventede af dem. Man skulle udføre »en god Christens og en god Borgers Pligter, og Enhver skal ved et ærbart og retskaffent Forhold, saavel i som udenfor Samlingerne, udmærke sig fra den almindelige Hob og derved ikke blot ære oo og dens ædle Grundsætninger, men ogsaa foregaae de andre Medlemmer med et følgeværdigt Eksempel (...) Den sande Menneskeven og Patriot undlader ikke at arbeide paa at forskaffe sig Duelighed til at befordre Statens og Medmenneskers Vel«. Medlemmerne skulle gå hinanden »tilhaande med villig Hjælpsomhed og ufortrøden Tjenstfærdighed«, men man skulle dog være »agtsom og ikke fordrer for meget af sine Brødre eller bebyrde dem ofte og uden Fornødenhed, da denne Orden er et Selskab af sande Venner, der ønske altid hellere at gjøre end forlange Tjenester«. Dertil kom venlighed, eftertænsksomhed og »Bestandighed (...) uden hvilken de andre ikke kunne være det, de skulle være. Kjædeordenen er derfor ikke tjent med en flygtig Heftighed, som snart kølnes, og fordrer altsaa en stadig Hengivenhed, som ikke forandres og ikke stødes ved smaa Ting, en bestemt Nøiagtighed i at opfylde Pligter, hvilken efter mange Aar er ligesaa paalidelig som i de første Øieblikke«.

Derimod kunne »Stolthed (...), Ufhøflighed, Paastaaenhed og Egenindighed (...) ingenlunde taaes inden denne Ordenens Grændser«. Medlemmerne måtte gerne udbrede kendskabet til ordenen, men det krævede megen forsigtighed, »da ingen Overtalelse eller Noget, som kan have Udseende af Hververi eller Lokken maa bruges, saasom det vilde fornærme Ordenens Værdighed og give Anledning til at mistænke dens rene Hensigter«. ²²

Den, der ønsker optagelse i ordenen, skal bringes i forslag af en storkorsridder, og sagen forelægges guvernementet. Således var det tilfældet i 1847, hvor stud.jur. Jens Kofoed rettede henvendelse til kammermusiker, storkorsridder Rudolph Bay. Kofoed havde hørt sine venner omtale ordenen, og selvom han intet kendte til »Selskabets Væsen og Øiemed«, havde dels hans venners »Personlighed«, dels mange hæderlige navne overbevist ham om »det Ønskværdige« i at

22. *Love for Kjædeselskabets Medlemmer*

blive ordensbroder. Bay sendte ansøgningen videre til stormester J. G. Levetzau og guvernementet. Ansøgningen blev anbefalet af stormester og syv guvernementsmedlemmer, men Kofoed blev ikke optaget, uvist af hvilken grund. Måske er der blandt medlemmerne rejst indvendinger imod ham. Enkelte brødre og søstre blev dog optaget på opfordring fra medlemmer, der har ment, at vedkommende ville være til gavn og anseelse for ordenen. Det har sikkert været grunden til, at grosserer Poul Just i 1938 foreslog, at man optog »Herr Statsminister Th. Stauning og Koncertsangerinde Frk. Augusta Erichsen«, Stau- nings samleverske. Selvom guvernementet tiltrådte Justs idé, blev hverken Stauning eller frk. Erichsen medlemmer, utvivlsomt fordi de takkede pænt nej.

Mange af brødrene og søstrene oplevede en lang virkeperiode inden for ordenens mure. Elisabeth Olava Marie Sophie Olufsen, ordens- søster fra 1874, døde som storkorsridderdame i 1949 og nåede således at fejre 75 års jubilæum. Ordenens to ældste medlemmer er i dag Milla Hartvig-Olsen, der blev optaget i 1935, og Vibeke Randbøll, der har været ordenssøster siden 1937. Når brødrene og søstrene kom op i alderen, blev der fra ordenens side taget hånd om dem, hvis de havde behov for hjælp. I oktober 1899 skrev broder H.E. Christophersen, fhv. operasanger ved Det kgl. Teater, til guvernementet. Siden sin afsked i 1893 havde han suppleret sine indtægter ved at rejse rundt i provinsen, hvor han havde haft »i kunstnerisk Henseende (...) megen Ære af at indføre Operaen i Provindserne. Men jeg forregnede mig med Hensyn til Udgifterne ved et saadant Foretagende, og det endte derfor med at jeg maatte opgive mit Bo til Skifterettens Behandling 1 November 1898«. Han var derfor i største nød og ville gerne låne 300 kr. »for dermed at tilbagekøbe nogle nødvendige Meubler af mit Bo«. Guvernementet gav ham lånet, dog »mod stemplet Anfordrings- bevis«. ²³

Det er ikke alle, der kunne eller ville leve op til de smukke hensig- ter, og ordenen har måttet udelukke medlemmer. Den første eksklu- dering var som tidligere nævnt J.A. Grabborn. I 1777 blev kammer- musiker J.A. Kirchhof forment adgang til vinterens samlinger, fordi

23. KO. Sager vedr. optagelser 1838-1903: skr. 5/5-1847. Sager vedr. ordenen 1785- 1902: skr. 19/10-1899. Sager vedr. ordenen 1936-1943: skr. 9/12-1938

Stormester og Embedsmænd i Kirken.

Storkors Ridderne.

Stormester og Embedsmænd i Kirken.			Storkors Ridderne.					
			N a v n e.	Stod eller Embede.	Næropgik.	Opholdst.	Anmærkninge.	
1	A. W. v. Hauch.	Overskammerherre, Biskop af Bielefeld.	Stormester.	1 Frederik Schartz.	Intendant.	21 Novbr. 1774.	Kjøbenhavn.	
2	G. Lorenzen	General-Major.	Jens Lorenzen. Siden 1832	2 Herman J. de Meijer.	General-Major.	12 Febr. 1776.	---	Jens Lorenzen Siden 1832
3	H. Thulstrup.	Supercargo.	2den Forstander.	4 Ludvig Verilinnud Rømer.	Kammeraad.	21 Decbr. 1776.	---	Jens Lorenzen Siden 1832
4	P. J. Mønstad	Confereencraad.	1ste Ledager. Siden 1834.	5 J. Masius Schillinghøyer.	Confereencraad.	1 Decbr. 1781.	Kjøbenhavn.	Siden 1832.
5	P. M. de Sever	Oberst-Lituanant.	2den Ledager. Siden 1834.	6 Peter-Johann Mønstad.	Confereencraad.	15 Mars 1783.	---	1ste Ledager. Siden 1834.
6	N. Ockenholdt.	Justitsraad og Toldinspektør.	Secretair og Skatmester.	7 A. W. Hauch.	Overskammerherre, Biskop af Bielefeld.	13 Mars 1784.	---	Stormester.
7	H. G. Michelsen	Præsident Holmens Kirke.	Talsmand. Siden 1832.	8 Engelke H. Hillow.	Kammerbetjent.	2 Decbr. 1781.	Fylen.	
8	J. F. C. Schjern.	Justitsraad.	Ceremonimester.	9 Jens Hauch.	Biskop.	2 Mars 1785.	Wiborg.	Siden 1830.
9	F. J. Keyser.	Kølgædd.	Musik-Forstander.	10 Hans Peter Wink.	Professor.	14 Mars 1789.	Kjøbenhavn.	Siden 1832.
10	C. F. Selmer.	Grosserer.	Steward.	11 Joseph Paul.	Kapell-Musikus.	15 Febr. 1803.	---	
	A. Chiron (A).	Købedant. Siden 1832.	M. Hoffmann.	12 B. Langeland.	Justitsraad.	18 Decbr. 1800.	---	Vicarius for Ledagerne.
	C. Borchsenius.	Købedant. Siden 1831.	Talsmand. Siden 1831.	13 Jonchim M. Mogens.	Major.	14 Febr. 1801.	Vestindien.	
	B. de Vind.	Købedant. Siden 1831.	Steward. Siden 1831.	14 Johannes Söbäther.	Kammerbetjent.	17 Januar 1802.	---	
				15 Hans Chr. Michelsen.	1ste Capellan til Holmens Kirke.	10 Mars 1802.	Kjøbenhavn.	Siden 1832.
				16 Niels Ockenholdt.	Justitsraad, Toldinspektør.	15 Januar 1803.	---	Secretair og Skatmester.
				17 Heinrich Thulstrup.	Supercargo.	8 Januar 1801.	---	2dje Forstander.
				18 Carl Emil Grev af Moltke.	Oversættels. Genråd i London.	15 Januar 1801.	London.	
				19 Peter Nicolay de Senne.	Oberstlitsuantant.	9 May 1818.	Kjøbenhavn.	Siden 1832.
				20 Johannes Gr. Feith.	Mægler.	25 Decbr. 1801.	---	

Siden 1830 har ordenen udgivet medlemsfortegnelser, de såkaldte »matrikler«. Billedet viser de første sider i matriklen af 1830 med senere håndskrevne tilføjelser (Landsarkivets tryksagssamling)

han »i de 2 sidstholdte ordentlige samlinger er befundet beskænket« som advarsel til andre, og i 1783 blev han smidt ud, fordi han havde »udi kapelmester Wernings hus på Fredensborg antastet en der tjeneende pige på en nedrig måde«. Blandt de mere kendte personer, der måtte forlade ordenen, finder vi komponisten E. Du Puy, »som ved sit bekendte lastværdige forhold havde gjort sig uværdig til at bære navn af kædebroder«. Han havde indledt et elskovsforhold til prins Christians (8.) kone Charlotte Frederikke og blev derfor landsforvist.

Endelig måtte ordenen i 1946 slette enkelte brødre af medlemsfortegnelsen. Kort efter befrielsen nedsatte man et udvalg »i anledning af forskellige klager over medlemmer af Kædeordenen vedrørende deres forhold under Danmarks besættelse 1940-1945«, og 12 medlemmer fik deres forhold undersøgt. På udvalgets indstilling blev fem brødre ekskluderet, mens der for de øvrige syvs vedkommende var »intet at foretage«.

Andre brødre blev udelukket, indtil de – så at sige – kom på bedre tanker. Toldbetjent Lorentz Hagerup »førte et for en kædebroder

aldeles uanstændig levned« og blev i 1778 udelukket, indtil »han har forbedret sit forhold og levemåde«. I 1785 bad han om tilgivelse for hans »ungdomsdårligheder« og ville gerne ind i ordenen igen, men da en ordensbroder havde fået brev fra en bekendt i Christianssand, »som giver sekretær Hagerup det mest ufordelagtige vidnesbyrd«, blev hans anmodning afvist.

Det har altid været muligt at træde ud af ordenen, og ordenens grundlovs kapitel 4 §8 fastslog: »Men skulde desuagtet noget Medlem ikke finde sine Forventninger tilfredsstillende, er det ham tilladt at træde ud af Ordenen, alene at han erindrer sig sit hellige Tausheds Løfte«, og kigger vi de trykte matrikler igennem, vil vi se, at der ved en del medlemmer er noteret: »Udgået«. Denne paragraf er dog blevet forvaltet forskelligt igennem tiderne. Guvernementet mente i 1907, at når det stod i lovene, at man kunne udtræde, »er denne Adgang til Udtrædelse altid blevet forstaaet saaledes, at der herved kun sigtes til en Adgang for *nytt optaget Medlem*«. Hvis man derimod var avanceret op i de højere grader, betragtedes man »som knyttede med saa stærke Baand til Selskabet«, at man ikke kunne melde sig ud som i enhver anden forening, og at man anså vedkommende »som knyttet til Ordenen for Livstid«. Man imødekom dog sådanne ønsker ved at undlade at opkræve kontingent.²⁴ I dag står det ethvert medlem frit for at melde sig ud af ordenen.

9. Ordenshuset

Hvor ordenen har holdt til i de første år er uvist, og først i 1778 ved vi, at der på opfordring af brødrene blev skaffet egne møbler og lejet lokaler hos borgmester og politimester Frederik Horn i Pilestræde 13-15 for 170 rdl. årligt. Møbelindkøbet og huslejen blev finansieret via en kontingentforhøjelse. Allerede i december 1781 måtte man indse, »at de nuværende værelser (...) er for små til medlemmernes tiltagende mængde«, og desuden var man blevet opsagt. Derfor måtte man i vinteren 1781/82 indskrænke sig til at optage »fruentimmere, som var gifte med ordensbrødre, når sådanne måtte melde sig«. I 1782 lejede

24. KO. Undersøgelsesudvalget ang. enkelte medlemmers optræden under besættelsen 1945-1946. KO. Sager vedr. ordenen 1903-1907. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 7, 8, 32, 41, 96

man lokaler hos broder Andreas Kirkerup i Store Kongensgade 58 for 150 rdl. årligt. Her var også plads til ordenens »hieroglyfiske figurer, som siden ordenens fornyelse var af mangel på den fornødne huslejlighed anbragt på et tæppe«, og som nu kunne »blive samlet som ske bør, forestillet ved et illumineret maleri«. Desuden fik P.C. Abildgaard til opgave at overtale sin broder, maleren Nicolai Abildgaard til »at besørge dette maleri på bedste måde og så snart muligt forfærdiget«. Her boede man indtil 1795, hvor der var så ringe tilslutning til ordenen, at lejemålet blev opsagt og indboet solgt på auktion. Først i 1797 turde man igen leje lokaler, denne gang hos traktør Rauch i generalkrigskommissær Ross' gård i Åbenrå 15. Rauch tilbød ordenen »værelse med lys, varme og beværtning ved taflet (...) for 7 mark 8 skillinge pro persona«, et beløb der ifølge guvernementets beslutning skulle afregnes kontant til den opvartende broder. Ordenens økonomi havde det ikke godt i disse år. Gården blev imidlertid efter 1/2 år solgt, og man måtte atter finde sig et nyt opholdssted. I oktober 1798 lejede man lokaler hos Det dramatiske Selskab i Store Kongensgade 67, men lejemålet gjaldt kun vinteren 1798/99.²⁵

Det blev derfor en af Hauchs første opgaver som stormester at finde et mere varigt opholdssted, og i juni 1799 indgik han en treårig aftale med madam Bruun, der bl.a. havde selskabslokaler i sin gård på Kongens Nytorv 21. Hauch lejede baghuset for 200 rdl. årligt, som skulle blive ordenshus frem til 1812. Da der var udsigt til et mere permanent tilholdssted, iværksatte man en større istandsættelse og indretning af lokalerne ved A. Kirkerup for ikke mindre end 590 rdl. Dertil kom møbler, og den samlede regning blev på 800 rdl. Udgiften blev finansieret ved et lån på 600 rdl. i fattigkassen.

Baghuset var en tre etages bygning. I stueetagen var der tre stuer, et køkken, en gang og til sidst stald med plads til fire heste. På 2. etage var ordenssalen, der gik gennem hele etagen. Den næsten 5 meter høje sal havde paneler, gibsloft og pudsede vægge bemalet med oliefarve. I hver af de fire hjørner var anbragt en fritstående halv søjle, som var forgyldt i riflerne. I ordenssalen var der desuden »opført et Orchester, dertil 2 Piedestaller med Blik Opsatzer«; der har sikkert være tale om en musiktribune eller et galleri. Abildgaards allegoriske maleri var ble-

25. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 8-9, 19-20, 29-30, 34, 37, 78-80

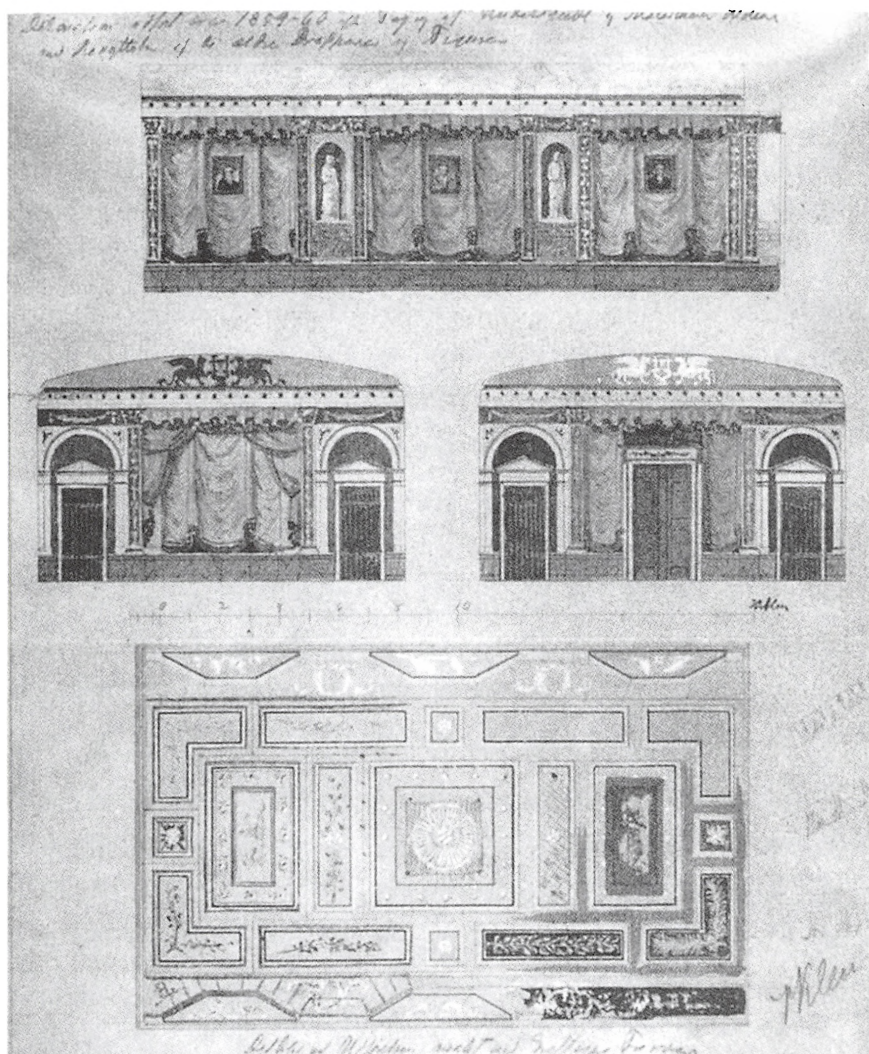
vet ophængt, og »for Maleriet forfærdiget Skodder med tilhørende Beslag og Maling«. I salen var der også fire bænke med ryg og hynder, otte bænke uden hynder samt 20 borde. I den bageste del af salen var blevet »indrettet og aflukket for Fruentimmerne en Retirade« ved et skillerum (muligvis et dametoilet), væggene strøget i limfarve og marmoreret. På 3. etage var der også en stor sal og »et Orchester«. Begge sale havde dobbeltdøre med hollandske hængsler og låsetøj af messing. Der var således tale om et ganske præsentabelt ordenshus.²⁶

I januar 1812 meddelte ejeren, broder Hans Rosenkilde, at han fra Mikkelsdag (19. september) 1812 var nødt til at sætte lejen op fra 300 til 700 rdl. Man overvejede en kort stund at blive i Store Kongensgade, men da også Blindeinstituttets lokaler i Åbenrå nr. 34 blev sagt op til Mikkelsdag 1812, foreslog Anders Nielsen at købe en passende bygning, der både kunne rumme et udvidet institut og ordenslokaler. Man udså sig Niels Hemmingsens Gade 24, der ejedes af sekretær, broder U.F.A. de Schouboe. Han forlangte 55.000 rdl. for ejendommen, hvortil der skulle lægges 30.000 rdl. til ombygning og indretning. I guvernementet fandt man prisen for høj, og Hauch indledte derfor forhandlinger med Schouboe, der gik med til et prisnedslag på 5.000 rdl. Samtidig reviderede man indretningsplanerne, så omkostningerne kom ned på 20.000 rdl. Pengene blev tilvejebragt ved »et Laan mod Actier, enhver paa 100 Rdlr. D.C.«. Af lånet, der løb i 28 år, skulle der udbetales renter, men »Den største Deel af Contribuenterne frasagde sig strax saavel Renter som Tilbagebetaling af Kapitalen...«, og på den måde tilvejebragtes 28.200 rdl. Desuden tillod kongen, at statskassen ydede instituttet et lån på 20.000 rdl.²⁷

Der var tale om en bygning på hjørnet af Niels Hemmingsens Gade og Valkendorffsgade. I hovedbygningens kælder var der bolig for ansatte, mens hegmoderen havde til huse i stueetagen. Her var også Blindeinstituttets lokaler: fire værelser, et køkken, spisekammer og forstue. Endelig var der en tre fag stor sal, der gik fra gade til gård, og hvor instituttets elever blev undervist, spiste og legede. På 1. sal havde

26. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 84, 87. KO. Sager vedr. inventar 1800-1979. LAK. Københavns Brandforsikring. Vurderingsforretning over matr.nr. 5 Østre kvarter 24/3-1807

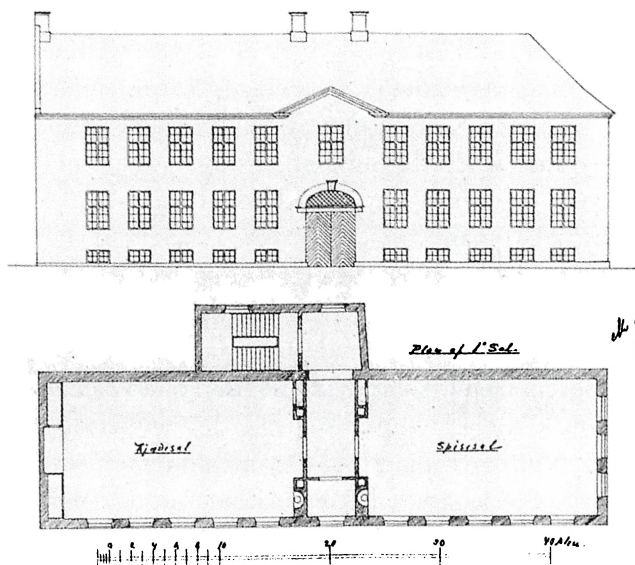
27. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 99-101. *Journal I* s. 130-31

Ordenssalen i Niels Hemmingsens Gade 24 (tegning hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

ordenen sine lokaler. Til højre for porten var en stor vinkelsal på otte fag, der anvendtes som spisesal. Til venstre lå ordenssalen på fem fag med pudsede, oliemalede vægge. I den ene ende af salen fandtes »en forhøiet Fordybning med 2de riflede Træcolloner med forgyldte Capiteller«, jf. illustration. Imellem de to sale var der et lille værelse, der i 1840'erne blev indrettet til ordensherren. I baghuset – en toeta-

*Kjæde-Ordenens Bygning
Klerkegade*

Profil af ordenshuset og blindeinstituttet i Niels Hemmingsens Gade 24 med grundplan over ordenslokalerne (tegning hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

ges bygning – havde forsørgelsesanstalten til huse. Stuen indeholdt to værelser, forstue og køkken, mens der på 1. sal var to store rum.²⁸

Som vicevært og bud ansattes Peter Nielsen, der 22. marts 1814 fik en 11 § lang instruks, som er bevaret i ordensarkivet. Han skulle gå med »alle Tilsigelser, Circulairer og alt andet fra Stor-Mesteren eller Gouvernementet (...) og ikke at lade noget Circulaire, som angaaer høiere Grad af Ordenen, see af Nogen, som henhører til de ringere Grader i Ordenen«. Desuden skulle han opkræve »ordinaire som extraordinaire Contingenter (...) hvorved han iagttager den mueligste Orden og Hurtighed«. Ejendommens udvendige og indvendige almindelige vedligeholdelse var også en del af hans pligter, og han skulle påse alt, hvad der kunne »bidrage til Gaardens Conservation,

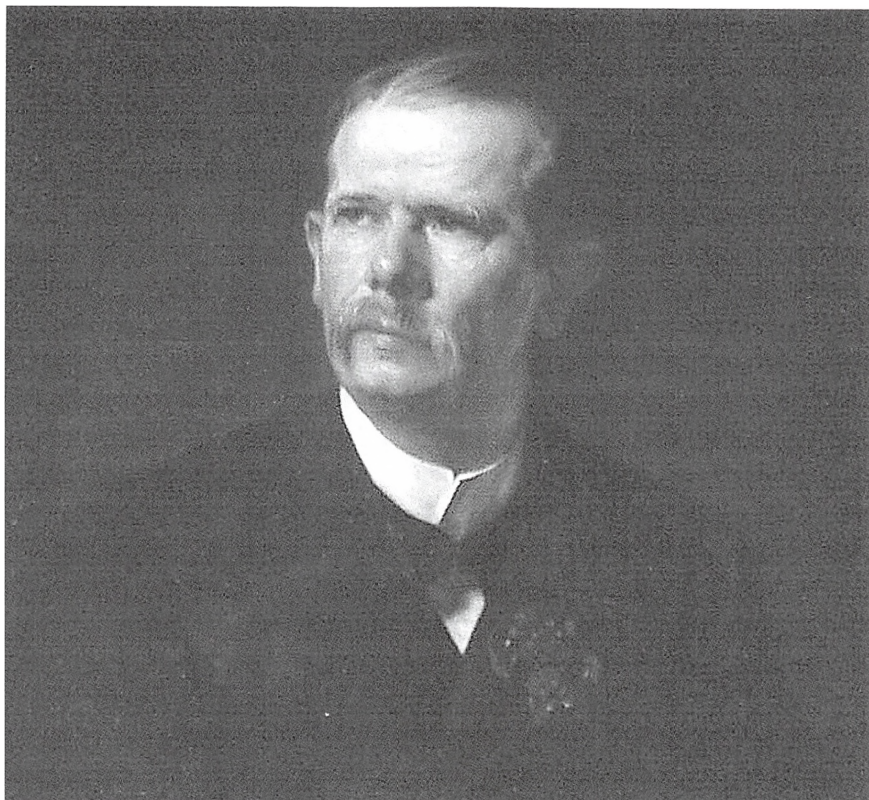
28. LAK. Københavns Brandforsikring. Vurderingsforretning over matr.nr. 120 Fri-mands kvarter november 1857

Reenlighed og Orden«, derunder at »Sumpen i Kiælderen flittig udpumpes.« Om vinteren skulle Peter Nielsen feje sne, sikre pumpen mod frost og sørge for, »at Isen ophugges om Vinteren, saaledes at Spille Vandet stedse kan have frit Udløb«. Ordenslokalerne skulle holdes i stand, og der skulle sørges for, »at alle de Requisite, som henhøre til den Grad, hvori Arbeidet skal foretages, befinder sig paa sit Sted«. Til gengæld fik Peter Nielsen tjenestebolig i ejendommen og 80 rbd. om året. Desværre kneb det med at iagttage »den mueligste Orden« ved kontingentoprævningen, og i foråret 1815 måtte guvernementet afskedige ham til 1. maj.²⁹

I 1858 flyttede Blindeinstituttet ud af gården, hvorved der blev bedre plads til forsørgelsesanstalten, men den indvundne plads blev snart optaget af det i 1861 oprettede asyl for blinde børn. Det blev derfor nødvendigt med en lokaleudvidelse. Man overvejede først en noget dyr udbygning i Niels Hemmingsens Gade, hvilket dog blev opgivet til fordel for en billig byggegrund i byens udkant. I 1866 kom der en forespørgsel fra Sparekassen for København og Omegn, som var interesseret i at købe gården, og i juni 1867 kunne et købstilbud på 40.000 rdl. fremlægges for guvernementet. Inden guvernementet tog endelig stilling til tilbuddet, indbød man alle storkorsridderne til et møde »for at fornemme deres anskuelse derom«, og da disse havde godkendt tilbuddet, kunne skødet underskrives. En af skødets betingelser var, at ordenen indtil videre kunne leje lokalerne, så man ikke stod uden tag, mens det nye ordenshus blev bygget. Samtidig indledte man forhandlinger med Finansministeriet om en grund i Klerkegade, og guvernementet besluttede at købe parcellen Klerkegade 10. Grunden på 3.341 kvadratalen (1.336 m²) kostede 3 rdl. pr. kvadratalen eller 10.023 rdl.

I oktober 1867 rettede man henvendelse til arkitekt V. Tvede, der på det tidspunkt var i gang med at opføre Den Danske Frimurerordens ordenshus i Klerkegade 2, og bad ham udarbejde tegninger og overslag. Allerede i november kunne Tvede fremlægge et overslag og en tegning, men i guvernementet var man ikke helt tilfreds med denne tegning, og Tvede skulle derfor fremkomme med reviderede tegninger. I februar 1868 blev et overslag på 26.440 rdl. og tegninger godkendt

29. KO. Sager vedr. ejendommen i Niels Hemmingsens Gade 24 1798-1867. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 105

G.C. Zypthen-Adeler, medhjælper for stormester H.J. Hagen 1899-1905 og stormester 1905-1915 (maleri hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

med den betingelse, »at man fordrer at helst skal man være under tag inden september 1868 og helst være i komplet stand med alt tilbehør inden august måneds udgang 1869«. Tvede havde gjort sig »Umage for i Et og Alt at beregne Sagen saa billig som mulig«, men i maj 1868 måtte han bede om at overskride budgettet med 178 rdl. Det havde nemlig vist sig, at grunden var »meget vandrig«, og derfor burde man opføre bygningens ydermure og skillerummene indtil en vis højde med hydraulisk kalk i stedet for almindeligt kalk. Guvernementet godkendte selvfølgelig denne overskridelse, der var af stor betydning for bygningens fundament. Opførelsen af den nye bygning kostede 27.187 rdl., hvortil kom 10.023 rdl. for grunden. Langt den største del af udgiften kunne finansieres ved salget af det gamle ordenshus. Den 17. april 1869 kl. 15 kunne beboerne flytte ind, mens indvielsen af or-

denslokalerne først fandt sted 3. november 1869. Holmens provst B.J. Fog holdt tale, og der blev afsunget to sange forfattet af digteren, broder H.P. Holst.

I stueetagen holdt blindeinstitutionerne til, både forsørgelsesanstalten og asylet for blinde børn, jf. nedenfor. På 1. sal indrettede man bl.a. ordenssalen, der fik dekoreret gibsloft, pudsede og malede vægge med brystpanel. Indgang til salen skete ad en dobbelt dør med forsiring, og i salen var der en baldakin med søjler og forsiringer på en forhøjning. Spisesalen havde bræddegulv, pudsede og malede vægge, loftet var dekoreret og forgyldt, og så var der indvendige skodder.³⁰ I 1875 opførte man en tilbygning i gården på seks fag til asylet, og endnu en seks fags tilbygning til Blindehjemmet opførtes i 1883 til venstre for hovedhuset.

Straks efter sin tiltræden som stormester kastede Zytphen-Adeler i 1905-1906 sig ud i en større udvidelse og ombygning af ordenslokalerne. Der skulle være et særligt kongeværelse og en særlig storkorsriddersal, der skulle ske en udvidelse af inspektørens bolig – inspektøren skulle i øvrigt hedde: Kastellan – og i gården burde der opføres en tilbygning, som kunne huse ordensarkivet. Zytphen-Adeler var meget historisk interesseret og lagde et stort arbejde i indsamling af oplysninger om ordenen og dens medlemmer, og det var derfor naturligt med et særskilt ordensarkiv. Zytphen-Adeler havde mange gode intentioner, men de oversteg langt ordenskassens økonomiske formåen, og man måtte indskrænke sig til lokalernes istandsættelse ved professor, broder Hans Tegner. Der iværksattes en indsamling blandt medlemmerne, hvoriblandt enkelte gav større beløb som E.T. Berg, der skænkede gulvtæppet til ordenssalen samt 3.000 kr. Alligevel kom man til at mangle hen ved 7.000 kr., og Zytphen-Adeler gav da 6.000 kr. Siden Zytphen-Adelers tid er der ikke sket gennemgribende forandringer af ordenslokalerne.³¹ Det skal endelig nævnes, at bygningen, der nu er fredet, blev istandsat for et større beløb i 1998.

30. Gubernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 223, 236-37, 240-41, 243-46, 249, 252, 254-55. KO. Sager vedr. Klerkegade 10 1867-1977. LAK. Københavns Brandforsikring. Vurderingsforretning over matr.nr. 520 Skt. Annæ vestre kvarter september 1869

31. KO. Sager vedr. ejendommen i Klerkegade 10 1867-1977. Houmøller: *Kjæden laa i Mulm og Mørke...* s. 32-33

Ordenens udadvendte virke

I 1825 fastslog man som ordenens hovedformål: at man skulle »anvende sine Bestræbelser til Gavn for Menneskeheden og Fædrelandet« (jf. ovenfor), og i over 225 år har ordenen udfoldet et omfattende filantropisk arbejde. Indtil 1811, hvor man valgte blindeforsorgen som virkefelt, var der tale om spredt filantropisk virksomhed.

Den første større opgave var på skoleområdet. I februar 1780 havde stormester Christian Sommerfeldt talt med amtsforvalter T.G. Münster på Bornholm om behovet for en offentlig skole på øen. Münster havde udarbejdet et forslag til Danske Kancelli og fundet penge til skoleholderens løn, men han manglede 100 rdl. til opførelse af et skolehus. Her trådte så guvernementet til og gav de 100 rdl. Senere på året, i december 1780, besluttede man sig for at uddele skolebøger til Sjællands stifts landsbyskoler, og man skrev til biskop Ludvig Harboe for at få oplyst skolernes antal. Desuden ville man gerne have, at biskoppen påtog sig boguddelingen. I foråret 1781 begyndte så uddelingen af Jacob Jochims: *Forsøg til at forbedre Underviisningen i Landsbye-Skolerne* (1781) til stiftets hen ved 500 skoler. I januar 1782 bad biskop Harboe om flere bøger, og han ønskede, at Det nye Testamente kunne blive uddelt i et lige så stort antal som Jochims' bog. Guvernementet vedtog: »Det i forslag bragte antal af Nye Testamenter besørges anskaffet ved broder Gyldendal, indbundet og afsendt til biskop Harboe med anmodning, at de på samme måde som med de forhen tilsendte *Jochims Underviisninger* var sket, måtte blive uddelt«.

I de følgende år gav man støtte til dårligt stillede mennesker, i 1789 således 25 rdl. til et arbejdsrum for Skt. Nikolaj sogns fattige, mens man i 1790 donerede 200 rdl. til Skt. Hans Hospitals nye bygning i anledning af kronprins Frederiks bryllup. I marts 1795 indgav digteren Thomas Thaarup »begæring om en liden assistance for en fattig bondepige i Utterslev, hvis hauge var blevet ruineret«. Den fattige bondepige fik 14 rdl. af fattiggassen. En »fattig soldaterkone, der er blevet enke med 7 børn, og ej formår at betale sin husleje«, fik 6 rdl. efter forslag af oberst C.G. von Würtzen. På et guvernementsmøde 7. oktober 1805 behandlede man en henvendelse fra broder H.C. Michelsen, der havde gjort opmærksom på historien i *Ugebladet* nr.

11/1805 om et pigebarn i Ålborg stift, der ved et uheld var blevet »sin spæde broders morderske«. Michelsen foreslog, at ordenen bidrog til »dette uheldige barns underhold og opdragelse på et gerningsstedet langt fraliggende sted (...) hvorved hun ville undgå de ubehagelige følger, der på hendes fødested ville i tider være udeblivelige«. Der blev bevilget 50 rdl. årligt i fem år.³²

Stormfloderne 1825 og 1839

I februar 1825 ramtes Nørrejylland (Jylland nord for Kongeåen) og hertugdømmerne af en stormflod, som både kostede menneskeliv og materielle skader. På de små Halliger, som er en del af de nordfrisiske øer ud for Slesvig-Holsten, omkom 75 personer, en begivenhed der er gået over i litteraturen gennem novellen *Die Hallig* af J.C. Biernatzki. I Nørrejylland var der sket skader for 119.343 rbdl., men heriblandt var »adskillige Skader, som ei vare skeete ved Oversvømmelserne af 3die og 4de Febr. d. A.«, som det hed i det officielle regeringsblad *Collegialtidende*. En indsamling til fordel for de skadelidte blev sat i værk, og i juni 1825 var der indkommet 223.000 rbdl. På et møde i ordenen 11. marts opfordrede Hauch samtlige medlemmer »om godeligen at understøtte de ulyksalige beboere på vestkysten af Holsten og Jylland, som var blevet ødelagt ved den stormflod som der havde raset«. Fra ordensbrødrene og -søstre blev indsamlet 333 rbdl. sølv og 383 rbdl. sedler, som blev afleveret til Danske Kancelli.³³

I januar 1839 ramte en stormflod igen Jyllands vestkyst, og i ordenen var man atter parat til at hjælpe. Den 8. februar udgik der fra regeringen bestemmelse om en almindelig kollekt til fordel for de skadelidte, og landet over afholdtes der basarer, velgørenhedsforestillinger m.v. Derved indsamledes der 108.121 rbdl. Blandt disse bidrag finder vi også 6.300 rbdl. fra ordenen. På et møde i ordenen 9. februar 1839 var ordensherren kronprins Christian (8.) til stede, og han opfordrede »ordenens brødre og søstre til velvilligt at yde veldædig bidrag til de af vore medundersætter på vestkysten af Jylland, der i forskellig grad

32. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 13, 16, 19-20, 22, 61, 68, 73, 92

33. *Collegialtidende* 1825 s. 379-82, 625-35. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 127

var blevet ødelagt ved den stormflod, som der havde raset i januar måned 1839«. Man fik det bedre borgerskabs fruer og døtre til at lave forskellige håndarbejder og kunstsager: kurve, børnesko, sofapuder, fodskamler, nålepuder, cigardåser, strømper. Blandt de forarbejdede sager, der blev solgt på en auktion på Hotel d'Angleterre 6.-13. maj 1839, var der flere arbejder af kongehusets kvindelige medlemmer. Listen over de solgte sager i ordensarkivet viser, at kronprinsesse Caroline Amalie havde lavet et barnesengetæppe, der indbragte 100 rbdl., mens en sofapude lavet af landgrevinde Charlotte af Hessen (Christian 8.s søster) blev solgt for 30 rbdl. De forarbejdede sager indbragte 5.122 rbdl., hvortil kom entreindtægter. Desuden havde ordenen arrangeret »en musikalsk aftenunderholdning i ordenens lokaler for dens medlemmer og disses familier«, hvor der indkom 164 rbdl. I alt blev der indsamlet 6.310 rbdl., der kunne sendes videre til de skadelidte.³⁴

Ordenen koncentrerede sig dog fra begyndelsen af 1800-tallet om to store opgaver: blindeforsorg og bespisning af fattige.

34. *Collegialtidende* 1839 s. 107-110, 663. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 149-50. KO. Indsamlinger til fordel for skadelidte ved oversvømmelser og stormfloder 1825-1839

II Det kgl. Institut for Blinde

1. Blindeinstituttet oprettes

Det var først i slutningen af 1700-tallet, at man begyndte at interessere sig for blindes kår og uddannelse. Berømt i denne sammenhæng er franskmanden Valentin Haüy, der i 1784 tog initiativ til oprettelse af det første blindeinstitut, der kom til at ligge i Paris. De blinde elever blev undervist i læsning, skrivning, regning, geografi og musik. Den franske Revolution betød imidlertid en stagnation i instituttets virke, og først i 1814 kom der atter fornyet liv i det parisiske institut. Imens havde blindesagen vundet fremgang i det øvrige Europa, og lignende institutioner oprettedes i flere storbyer, bl.a. i London (1791), Wien (1804), Berlin og Stockholm (1806), Skt. Petersborg (1807) og Amsterdam (1808).

Også i Danmark gjorde Haüys bestræbelser og de mange blindeinstitutter indtryk, og da P.A. Castberg i 1803 blev sendt på studierejse for at undersøge døvstummeinstitutioner, pålagde Danske Kancelli ham i sin instruks tillige »at erkyndige sig om Indretningerne af de Instituter, der findes i Paris for Blinde, hvori de, efter enhvers Omstændigheder, dannes til nyttige Borgere ved at undervises i forskjellige Arter af Fabriksvare med videre«. ³⁵ Det blev dog Kjæde-Ordenen, der tog udfordringen op og førte den ud i livet.

Som tidligere nævnt havde ordenens filantropiske virke været spredt over flere opgaver, hvorved hjælpen fik et noget tilfældigt præg, og det var svært rigtigt at gøre nytte. Derfor enedes man på et guvernementsmøde 24. november 1810 om at samle sig om én større opgave. Stormester, hofmarskal A.W. Hauch kunne derfor ved fornyelsesfesten en uge senere opfordre samtlige brødre og søstre til at komme med forslag, passende til ordenens virksomhed, »hvorledes hvert enkelt medlem enten med opofrelse af tid, talent, formue eller andre tilfældige vilkår og evner kunne på en værdig måde bidrage til også inden for ordenen at befordre nyttigt og glædeligt gavn for borger-samfundet«. I løbet af vinteren og foråret 1811 indkom der syv forslag

35. *Collegialtidende* 1803 s. 123

C.F. Brorson, initiativtager til og leder af ordenens blindeinstitut 1811-1847 (maleri hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

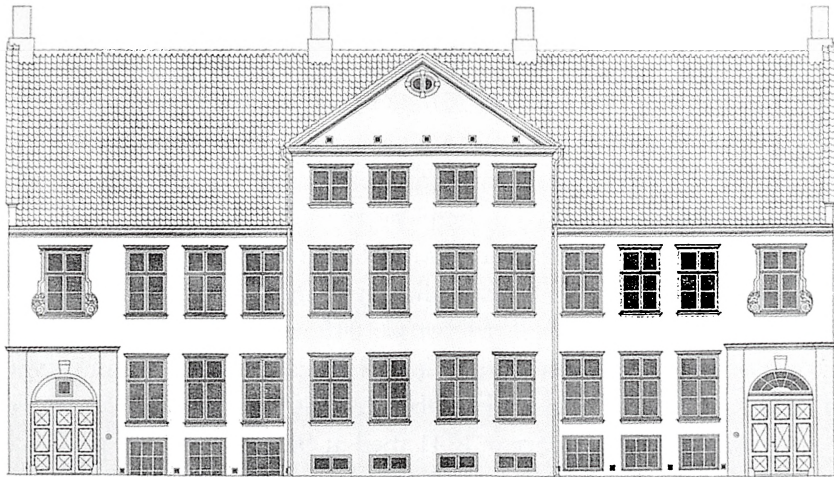
fra forfatteren L.S. Sander, kapellan Chr. Brorson, professor N.L. Nissen, major J.B. Lindenfels og forfatteren L. Kruse.

Blandt ideerne, der blev diskuteret på et møde 23. april 1811, var bl.a. et vajsenhus for forældreløse børn, en skole og hjælp til pauvres honteux. Brorson fremlagde et forslag om oprettelse af »Virksom-

hedens og Trøstens Boelig for Blinde«. Brorson, der var kapellan ved Garnisons Kirke, kendte til blinde fra sin præstegerning. Blandt sine konfirmander havde han haft to blinde drenge, Niels Christensen i 1803 og Wilhelm Hennert i 1811, »hvis Skiæbne inderligen berører mig«, som han skrev i sit forslag. Brorson henviste til det i 1807 oprettede Døvstummeinstitut: »Velsignede, i den lidende Menneskeheds Navn, være de Ædle, der arbeide blandt os til de Døvstummes Dannelse og Bedste! Velsignede de, der hos os ville tænke og arbeide for vore Blinde!«. Han håbede derfor, at ordenen måtte blive »den første, der – og med heldig Følge – indledede disse Ulykkeliges Dannelse til Gavn for Samfundet og opklarede den Nat, der svæver om dem!«. Formålet var helt i pagt med oplysningstidens idealer: »deels for at opdrage Staten nyttige og dydige Borgere; dels, og man vil undskylde, om jeg her tilføjer, fornemmeligen – for at de Blinde skulde føle sig mindre ulykkelige«. Derfor skulle eleverne i 3-4 år have undervisning både i almindelige skolefag og i praktiske fag, så de kunne forsørge sig selv, når de forlod instituttet. Brorsons forslag blev antaget enstemmigt, og Hauch bad ham straks udarbejde nærmere planer for undervisningen i instituttet. Hauch, der jo tillige var overhofmarskal, forelagde planen for Frederik 6., der dels tillod, at instituttet fik tillagt prædikat af kgl. institut, dels tilsagde et kontant tilskud på 1.000 rdl. årligt i foreløbig tre år.³⁶

Samtidig gik ordenen med grosserer Anders Nielsen i spidsen i gang med at indsamle den fornødne kapital, så man kunne oprette instituttet, og i løbet af 1811 blev der indsamlet 10.900 rdl. Den 10. juni 1811 kunne Blindeinstituttet åbnes i nogle lejede lokaler i Åbenrå nr. 34. De lejede lokaler blev hurtigt for små og hindrede derved en udvidelse af elevtallet; hertil kom, at lejemålet i Åbenrå blev opsagt til Mikkelsdag (19. september) 1812. Ordenen måtte derfor finde andre lokaler, og man udså sig ejendommen i Niels Hemmingsens Gade 24, der blev erhvervet i foråret 1812. Efter ombygning kunne instituttet genoptage sin virksomhed i de nye lokaler i oktober 1812.

36. Gubernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 97-98. KO. Sager vedr. ordenen 1785-1902: læg med forslag til ordenens fremtidige filantropiske virksomhed

Aabenraa 32-34

Det første år havde ordenens blindeinstitut til huse i lejede lokaler i den reformerte kirkes præstegård i Åbenrå 34 (tegning i Kunstakademiet)

2. Den daglige drift

Instituttets bestyrelse udgjordes af guvernementet, mens det daglige tilsyn blev overladt til to underbestyrelser: den økonomiske kommission og undervisningskommissionen. Begge kommissioners medlemmer valgtes uden for guvernementets kreds, men havde dog sæde i bestyrelsen. Den økonomiske kommission havde ansvaret for instituttets økonomiske forhold og daglige drift samt førte regnskab og korrespondance.

I 36 år, fra 1811 til sin død i 1847, var Brorson i praksis instituttets leder og havde sin daglige gang i Niels Hemmingsens Gade. Af fast personale var der kun en »hegemoder« (forstanderinde), det huslige personale samt et par håndarbejds lærerinder og et bud. På bestyrelsesmødet 22. november 1811 blev hegemoderens løn sat til 100 rdl. årligt, hvortil kom 3 mark dagligt for hver af de blinde elevers bespisning og 200 rdl. årligt for at vaske for eleverne. Budet Peter Nielsen blev tilstået 50 rdl. om året. I 1846 har vi igen oplysninger om personalets løn, idet Blindeinstituttets kassejournal oplyser, at hegemoder Ane Jacobine Amondson fik 360 rdbl. årligt. Udover den almindelige stigning i lønninger skyldes lønforhøjelsen sandsynligvis, at hegemoderen fra 1825 også havde ansvaret for forsørgelsesanstalten. Budet

Zweidorff fik 40 rbdL., mens sanglærer Joachim Dütsch og gymnastiklærer Holmsted hhv. fik 80 og 50 rbdL.³⁷

Dütschs lave løn var måske en medvirkende årsag til hans finansielle problem i 1830'erne og 1840'erne. Dütsch var blevet ansat som musiklærer ved Blindeinstituttet i 1826, samme år som han blev optaget i ordenen. I 1837 fik han et lån af instituttets kasse på 200 rbdL., men i oktober 1839 måtte han igen bede bestyrelsen om et nyt lån på 400 rbdL., mod at afdragene blev trukket i hans løn. Bestyrelsen var villig til at yde ham lånet, men først skulle det gamle lån fra 1837 betales ud; det drejede sig om 136 rbdL. I februar 1840 måtte Dütsch anmode bestyrelsen om at få udbetalt sin årsløn på én gang, så han kunne afvikle en række gældsforpligtelser. Fra bestyrelsens side bevilgede man ham et års udsættelse til 1. februar 1841 med at betale afdrag på gælden til instituttet. I efteråret 1840 må Dütsch have haft brug for penge, for han anmodede om at få en »Gratification« for de 14 år, han havde været lærer ved instituttet, og i oktober tildelte bestyrelsen ham 30 rbdL.³⁸

Blindeinstituttets økonomi kan illustreres ved hjælp af regnskabet for et tilfældigt valgt år 1839:

INDTÆGTER	RBDL.
Årlige bidrag	1.061
Tilfældige indtægter	14.537
Renter	3.750
<i>I alt</i>	<i>19.348</i>
UDGIFTER	
Drift af instituttet	4.500
Husleje	600
Tilståede gratialer	157
Tilfældige udgifter	5.176
<i>I alt</i>	<i>10.434</i>
Overskud	8.914
Beholdning ved årets udgang	101.017

37. KO. Blindeinstituttet. Kassejournal 1846-1853

38. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1838-1840: skr. 1/10-1839, 9/9-1840 og 17/10-1840

Blandt de årlige bidrag finder vi statstilskuddet, der igennem hele perioden var på 500 rbd. Hertil kom pengebidrag fra en række velgørende selskaber – bl.a. gav Det kvindelige velgørende Selskab 300 rbd. hvert år – og endelig ordensmedlemmernes donationer. I 1811 anskaffede bestyrelsen sig en protokol og skrev på første side: »Idet Bestyrelsen giver sig den Ære her i Institutets Værelse at henlægge denne Protocol ... har den blot til Hensigt at anvise et Stæd, hvor Institutets Velyndere kunne finde Lejlighed til at antegne om de paa en eller anden Maade ønske at understøtte Indretningen«. Blandt bidragyderne finder vi pastor Westergaard i Sværdborg, der gav 40 rdl., generalmajor greve Ahlefeldt Laurvig skænkede 100 rdl., mens kammerråd S. Busk på Snertingegård åbenbart kun havde råd til at donere 5 rdl.³⁹

Grunden til, at de tilfældige indtægter er så store i 1839, er bl.a. bidrag på 5.000 rbd. fra etatsrådinde Koefods bo og 3.500 rbd. fra ekvipageskriver Lassens bo. Legater og gaver – både små og store beløb – viste sig fra 1820'erne at blive en givtig indtægtskilde. I 1835 gav således major Ely 100 rbd., mens Niels Bolvy forærede instituttet 241 rbd., og endelig var der gaven fra glarmester Hauschild på 1.000 rbd. Den største gave i instituttets historie var ubetinget urtekræmmer P.C. Thomsens legat, stiftet 1818. Thomsen, der havde været ordensbroder, testamenterede 10.000 rdl. til instituttet.⁴⁰ Blandt de tilfældige udgifter var også indkøb af 4 % statsobligationer for 2.930 rbd. og portoudgifter for 1 rbd. 14 sk.

Endelig havde koncerten på Det kgl. Teater til fordel for Blindeinstituttet givet 800 rbd. i overskud. Allerede i 1814 havde man ved et møde i ordenen ladet eleverne »afsyng en sang og ved den lejlighed fremlægge en indbydelse til Kædens medlemmer om understøttelse for instituttet i indeværende år«. ⁴¹ Fra 1817 begyndte man med »Aftenunderholdning og sceniske Forestillinger« på Det kgl. Teater, muligvis efter idé fra Døvsstummeinstituttet, der i 1816 havde afholdt en koncert på teatret til fordel for instituttet.⁴² Frem til 1847 blev der

39. KO. Blindeinstituttet. Regnskabsprotokol 1811-1845. Bidragsprotokol 1811-1906

40. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 22-23

41. Gubernementsprotokoller (transskription) s. 105

42. Jf. *Prolog til Forestillingen, som gives paa det kgl. Theater d. 15. Maj 1816 til Bedste for Døvsstumme-Instituttet*

hvert år givet en velgørenhedskoncert, hvor teatrets skuespillere og elever fra Blindeinstituttet optrådte. Som det vil ses af programmet for forestillingen i 1823, underholdt eleverne med klarinet- og fløjtekoncerter.

Program for forestillingen på Det kgl. Teater 31. marts 1823

Første afdeling

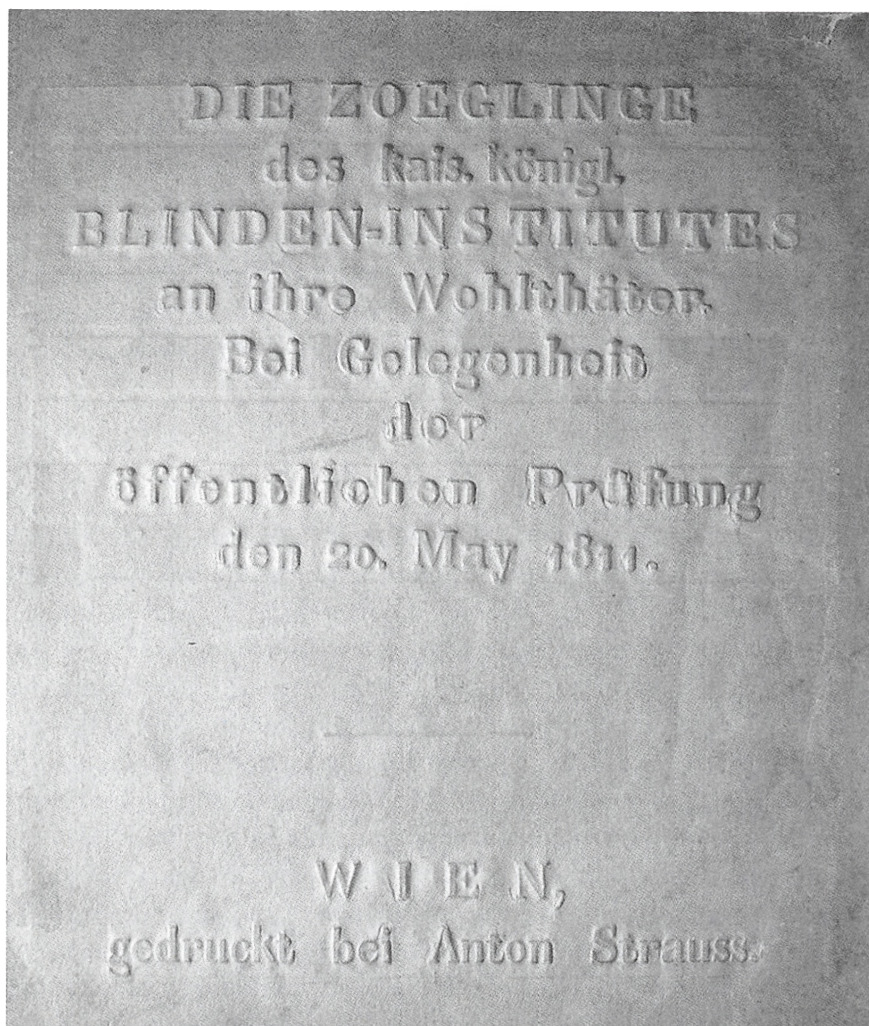
1. Overture af operaen Jean de Wieselbourg; et musikalsk potpourri af Joseph Küffner
2. En prolog forfattet af en dame, fremsagt af den blinde Adolf Gether
3. Klarinetkoncert, udført af den blinde Mathias Meyer
4. Violinvariation, udført af hofviolin Fr. Wexschall
5. Ny fløjtekoncert, komponeret og udført af den blinde Peter Jensen

Anden afdeling

6. Koncertante for fire principelvioliner af Hempeln, udført af koncertmester Tiemroth, hofviolinerne Foght, Fr. Wexschall og Mohr
7. Arie af Mozart, sunget af jomfru Brennø
8. Koncert for to fløjter af Bebiquier, udført af de blinde Peter Jensen og Adolf Gether
9. Trio for to valdhorn og harpe af Gleichen, udført af hofmusikerne brødrene Andersen og Lammi
10. En epilog, fremsagt af Adolf Gether

Ved koncerten 17. april 1836 var der premiere på J.P.E. Hartmanns 1. symfoni fra 1835. Initiativet kom fra Hauch, der 15. marts 1836 skrev til Hartmann, at man gerne ville gøre koncerten »saa tiltrækkende som mueligt«, og den af Hartmann »componerede nye Symphonie vist særdeles ville bidrage dertil«. Derfor bad Hauch om Hartmanns »behagelige Samtykke til at den derved maae udføres, og i Tilfælde, at De, som jeg haaber, intet har derimod, at De ville have den Godhed at tilsende mig Partituret, for at Stemmerne kunne blive udskrevet«. ⁴³

43. *J.P.E. Hartmann og hans kreds* bd. 1 s. 123-24. - Førstebibliotekar Niels Krabbe, Det kgl. Bibliotek, takkes for at have henledt opmærksomheden herpå.

Under sit ophold på Wiener-kongressen i 1814-15 fik Frederik 6. og A.W. Hauch også lejlighed til at besøge blindeinstituttet i Wien, hvor kongen fik overrakt en sangbog og en evighedskalender trykt i relief. Sangbogen findes i Blindehistorisk Museum

Koncerterne var en god indtægtskilde for instituttet og indbragte mellem 500-1.000 rbdl. årligt. Bortset fra 1840 (hvor der var anlagt hof-sorg), 1844 og 1846 blev disse koncerter afholdt frem til 1847. Ved koncerten dette år, der i øvrigt indbragte 1.813 rbdl., gik nemlig en kvindelig elev i stå på scenen, hvilket gav anledning til kritik i pressen. Man besluttede derfor at ophøre med koncerterne.

Ved hjælp af de mange legater og en fornuftig varetagelse af instituttets kapitaler voksede formuen hurtigt. Allerede ved udgangen af 1811 havde instituttet en beholdning på 7.116 rdl., der 20 år senere var vokset til 64.272 rbd., og i begyndelsen af 1850'erne rådede man over en beholdning på 116.043 rbd., der fortrinsvis bestod af obligationer. Den voksende kapitalbeholdning betød, at man var nødt til at antage en professionel regnskabsfører, og fra 1839 var der fast tilknyttet en medhjælper, der førte regnskabet og besørgede korrespondancen. I 1840'erne var det kammerassessor S.T. Dalberg i Finansdeputationen og senere kancellist J.G.B. Klemp ved Den kgl. Chatolkasse, der varetog dette arbejde for 30 rbd. om året.

3. Dagligdagen for eleverne

De første måneder havde man den ordning, at eleverne boede hjemme og blev bragt til instituttet om morgenen, hvor de fik undervisning og middagsmad. Ordningen blev dog for besværlig og dyr på længere sigt, fordi der skulle betales for ledsagere til blinde, og »Slet Veir, især om Vinteren, vilde ofte foraarsage Udeblivelse, og Underviisningens Gang afbrydes«. Desuden var »Urenlighed og Smitte af de blandt Almuen gængse Sygdomme ... neppe at undgaa«. Endelig hindrede ordningen, at man kunne føre opsyn med »deres Sædelighed«; som Brorson anførte: »de erfare blandt Andre, hvad vi ei ønske, de skulde høre og omhyggeligen skiule for dem; derfor have vi ogsaa fra sidste Flyttedag indlagt dem i Institutets Værelser«. ⁴⁴ I reglementet fra 1812 lagdes der da også vægt på elevernes opførsel, både over for lærerne og de andre elever: »Lærlingene bør vise deres Lærere og Foresatte den Agtelse og Lydighed, deres veldædige Bestræbelse fortjene«, og eleverne skulle omgås hinanden »med Forligelighed, Velvillie og Venskabelighed i Ord og Handling. I øvrigt bør ingen utidig Fortrolighed finde Sted i Omgang mellem Lærlinge af forskjelligt Kjønn«. Endelig indskærpede bestyrelsen, at »Al Slags Drik er Lærlingene i Stiftelsen forbuden; ikke heller tillades det nogen Lærling at ryge Tobak i Institutets Værelser«. ⁴⁵

44. *Journal* I s. 17-18

45. *Journal* I s. 101-09. Reglementet er trykt i Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 31-34

Elevernes dagligdag så ifølge reglementet og undervisningsplanen⁴⁶ således ud:

5	morgenmad
6-12	undervisning
12-14	middagspause
14-18	undervisning
18-20	lettere håndarbejde
20-22	aftensmad
22	sengetid

Om vinteren stod man først op kl. 7, hvorefter undervisningen begyndte kl. 8. Al aktivitet foregik i det samme lokale: »Alle Eleverne (sædvanligviis nogle og tyve i Tallet) opholde sig fra Morgen til Aften i en og samme Sal, hvor der gives Underviisning, arbeides, spises og leges, det Sidste navnlig naar Veiret er ugunstigt«. Dette måtte naturligvis medføre, at indeklimaet hurtigt kunne blive dårligt, hvilket også bestyrelsen var klar over. Derfor blev de to læger H.M.W. Klingberg (tillige instituttets læge) og C.C. Withusen i november 1822 bedt om at undersøge »Instituttets Indretning med Hensyn til Elevernes Helbreds-Tilstand«. I deres rapport påpegede de »enkeltes altfor paafaldende blege Udseende, samt hyppige Krampetilfælde« og gjorde følgelig opmærksom på, »at Luftens Renhed, som en nødvendig Betingelse for Sundhedens Vedligeholdelse, vanskeligen kan tilveiebringes, hvor flere Mennesker dagligen ere forsamlede i eet Værelse«. Derfor burde eleverne under deres arbejde fordeles i flere rum. Endvidere skulle det pålægges dem »oftere at skifte Linned og i Særdeleshed Strømper, og at Bevægelse i den frie Luft anbefales dem som en Nødvendighed, hvorfra ingen maatte fritages uden paa Grund af Sygdom«. Bestyrelsen sørgede nogle år senere – i sommeren 1830 – for, at man fik lov til at benytte Almindeligt Hospitals strømbad hver mandag og torsdag 6-8, hvor der ikke var andre badende, ligesom eleverne – i hvert fald i 1840'erne – fik en årlig skovtur, gerne i juli måned. Således fik hyrekusk Lassen i 1846 ifølge Blindeinstituttets kassebog 5 rbd. for at have kørt med elever på den årlige skovtur.⁴⁷

46. *Journal I* s. 20-22, 101-09

47. *Forslag* s. 7-8. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 32-33. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1823-1831: skr. 10/7-1830, 4/8-1830

Da al aktivitet som nævnt foregik i samme lokale, betød det også, at eleverne blev undervist sammen. Undervisningen blev givet af ordensbrødrene: Brorson underviste i kristelig moral, købmand Daniel Fürst, der i 1805 havde været i lære hos Häuy i 1/2 år, lærte sammen med kancelliråd J.F.C. Schiern eleverne læsning og skrivning, mens krigsassessor L.F. Muus stod for geografi, stud.theol. G. Schönheyder og kapelmusikus G.H. Kihl for musikundervisningen osv. Blandt senere musiklærere finder vi klarinettist J. Kragh, Det kgl. Kapel (1819-1826), J. Dütsch (1826-1853) og fløjtenist Valdemar Schjøtt, Det kgl. Kapel (1853-1858).

Undervisningsformen var en slags indbyrdes undervisning, hvor en ældre ikke-konfirmeret elev, en såkaldt »Repetent«, gennemgik (repeterede) lærernes undervisning med de yngre. I instituttets sidste år var det N. Madsen, der bestred denne opgave.

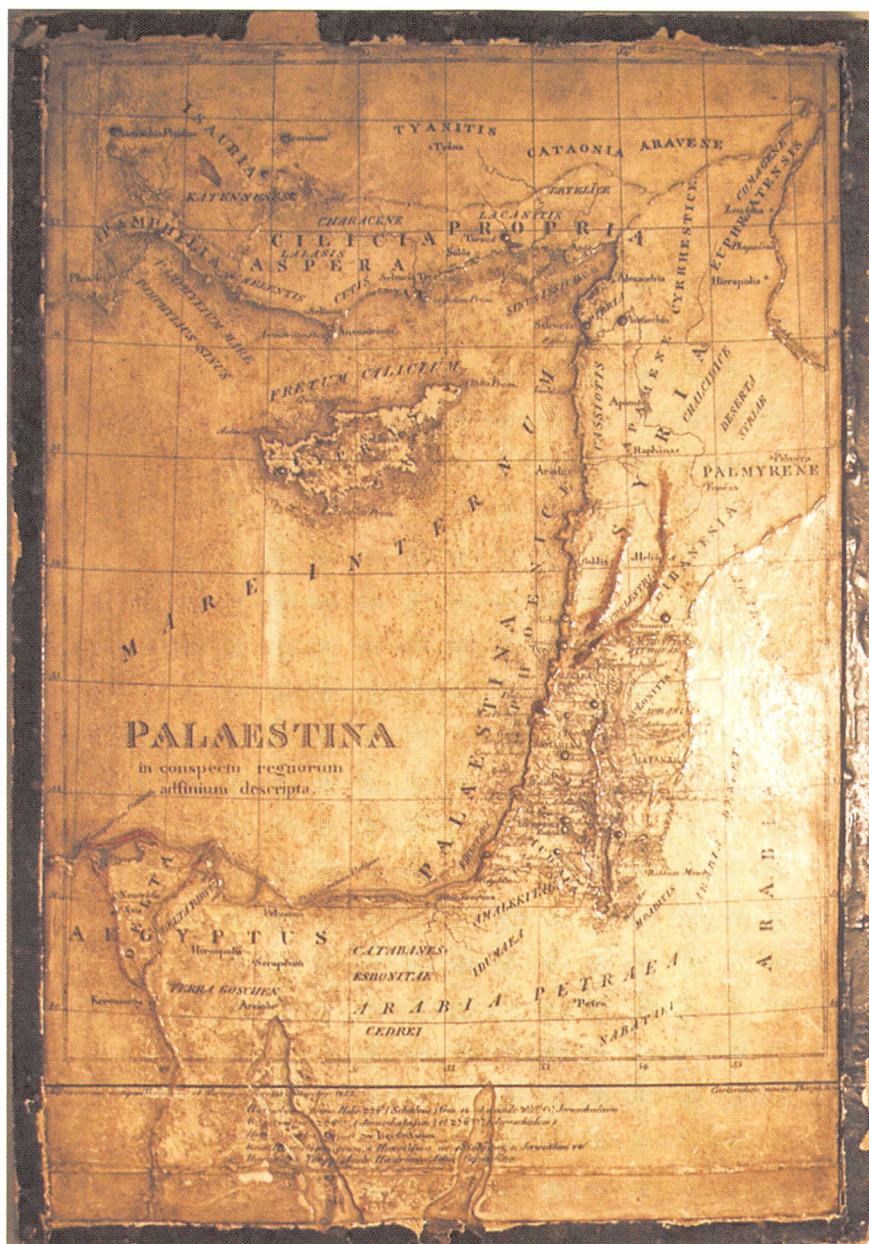
Fag- og timefordelingen for vinterhalvåret 1811/12 så således ud:⁴⁸

Kl.	Mandag	Tirsdag	Onsdag	Torsdag	Fredag	Lørdag
8-9	læsning og skrivning	musik	læsning og skrivning	musik	geografi	geografi
9-10	historie	kristelig moral	håndarbejde	historie	håndarbejde	håndarbejde
10-11	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde
11-12	håndarbejde	håndarbejde	musik	håndarbejde	kristelig moral	musik
14-17	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde	håndarbejde

Håndarbejdstimerne, der var for begge køn, omfattede strikning, spinding og garnknytning, og undervisningen blev ledet af to damer. Hofkurvemager Stich lærte eleverne kurvefletning, mens kaptajn F.C. Wagner stod for arbejder i pap. Meningen med håndarbejdstimerne var, at eleverne fik lært et håndværk, der kunne være med til at brødføde dem, når de havde forladt instituttet.

I 1812 overtog kaptajn C.F.V. Bentzen læse- og skriveundervisningen: »For at lære dem Bogstaver og Bogstaveringen bruge de smaae latinske Lettrer uden alle Sving, hvilken Figur ogsaa bruges ved Skri-

48. *Journal* I s. 20-22, 101-09

Reliefkort fra 1811. I geografiundervisningen benyttede man landkort, der var klinede på lærred, og hvor forskellige effekter såsom garn, sand og limvand udgjorde grænser, floder, søer m.v. (Blindehistorisk Museums samling)

veøvelserne, hvert Bogstav er noget over $\frac{1}{2}$ Tommes Længde og saaledes udskåret i en Træflade, som kan sættes i en Ramme, at Bogstavet selv er omtrent en Linie ophøiet over den jevne Flade. For at vænne Haanden til den mekaniske Gang i Skrivningen har Capt. Bentzen ladet dem skrive paa en Tavle indridset med Linier«.49 Skrivningen foregik med en særlig pen uden split i tykt papir, så eleverne selv kunne føle det skrevne. Efter nogen tid ophørte skrive- og læseundervisningen, og den blev først genoptaget i 1856.

I geografi havde man landkort, klinede på lærred, hvorpå grænser var markeret med garn, søer, fjorde og floder overstrøget med limvand og bestrøet med fint sand. Modersmålsundervisningen bestod hovedsageligt i »Udenadslære af velvalgte Stykker af danske Forfattere«, i 1840 »gode Digte og religieuse Sange«.50

Allerede fra instituttets oprettelse blev musikundervisningen sat i højsædet, idet der her åbnede sig en jobmulighed for eleverne, og flere af eleverne fandt faktisk ansættelse som organister ved hovedstadens kirker. I 1840 udtrykte bestyrelsen formålet med den musiske undervisning således: »At Underviisningen i Musik kan foruden den Indflydelse, som den har paa den Blindes intellectuelle Dannelse, ogsaa kan bidrage til de Blindes Selv-Underholdning«. Man var dog også opmærksom på, at undervisningen også kunne anvendes til, »at den Blinde lettere kan tiltrygle sig Almisser med sit Instrument i Haanden«.51

Fra 1837 blev der tillige undervist i gymnastik. I marts 1837 indleverede den kendte gymnastikpædagog Franz Nachtegall – øjensynlig efter opfordring fra bestyrelsen – en plan for gymnastikundervisning i instituttet. Der var tale om forskellige »forbedrende Øvelser«: gå og løbe på stedet, klavre på stang og barre, håndvægtsøvelser og »Badning«. Nachtegall mente, at disse øvelser kunne blinde uden fare for sig og andre udføre, fordi »de i Øvelserne Deeltagende ikke synderligt forandre Sted, i det mindste ikke paa den Maade, at Stød eller Beskadigelser derved kunne foranlediges; dog vil det være nødvendigt, at en fra den almindelige gymnastiske Underviisning forskiellig Methode

49. *Journal* I s. 117

50. *Forslag* s. 20-21. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1838-1840: skr. 8/4-1840

51. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1838-1840: skr. 8/4-1840

maa anvendes«. Nachtegall bad derfor om lov til at lave forsøgsundervisning i instituttet, »saaledes at Ungdommens Sundhed, der ved denne Underviisnings Meddelelse til deslige Individder vist bør være en Hovedsag, saameget mueligt derved kunde fremmes«. Nachtegall ønskede også, at de kvindelige elever deltog »i enkelte for deres Kiøn passende Grene af denne Underviisning«. Det betød, at pigerne ikke skulle deltage i klavring på stang, håndvægtsøvelser eller badning. Gymnastikredskaberne kunne lånes fra Det kgl. militære gymnastiske Institut, hvor Nachtegall var leder. Som gymnastiklærer ansattes – under Nachtegalls tilsyn – Reinwald og senere Peter T.C. Gross, der havde gymnastik med eleverne tre gange om ugen.

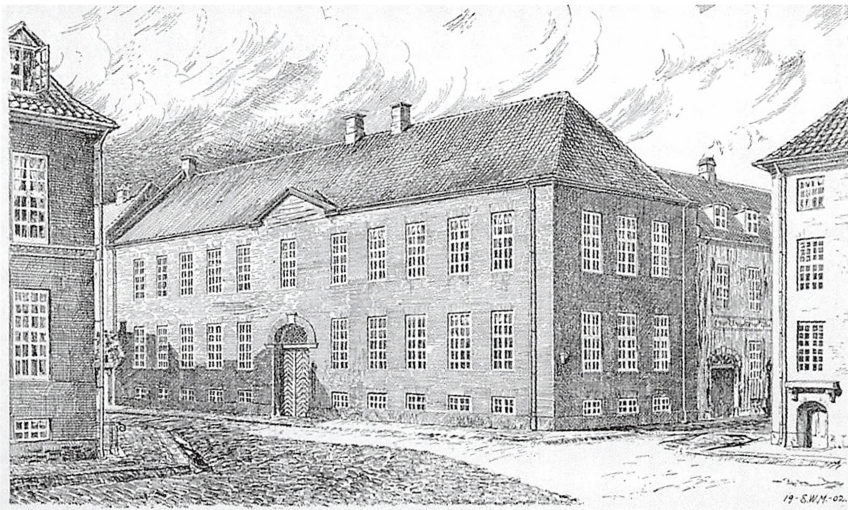
Desuden genoptog Nachtegall den badning for elever, som bestyrelsen forsøgsvis havde iværksat i 1830. Eftersom »det salte Vand maatte have en særlig gavnlig Indflydelse paa disse Børn, har jeg i afvigte Sommer med Hr. Professor Brorsons Tilladelse ladet Læreren ledsage Drengene til Badning paa saadanne Dage, hvor Veiret især begunstigede denne Øvelse«. Nachtegall var overbevist »om den velgiørende physiske Indvirkning, der heraf sporedes, som om den store Glæde, med hvilken Børnene deeltogede deri«. For drengene har der været tale om et dejligt afbræk i en måske ensformig hverdag, og pigerne har sikkert misundt drengene.

Nachtegall tilbød at fortsætte med denne undervisning, og »som et ringe Beviis paa mit Ønske om ogsaa at bidrage min Skiærv« til instituttets »menneskekærlige Formaal« donerede han de gymnastikredskaber, der havde været benyttet, bl.a. 12 håndvægte, seks sjippetov, en barre og »En Klavremaskine med 2de Stænger (opsat i Gaarden)«. ⁵²

Igennem årene blev der også afholdt offentlige eksamener i overværelse af kongehuset og/eller Danske Kancelli. 25. november 1815 meddeler forhandlingsprotokollen, at »Saavel Kongen som Dronningen, Kronprindsessen, Prinds Christian og Gemahlinde bievaandede i Dag den anstillede Examen, og hvorved de Kongl. Herskaber bevidnede særdeles Tilfredshed med Indretningens Fremgang«. ⁵³ Kronprinsessen er kongens datter, prinsesse Caroline. Ved prins Frederiks (7.) besøg 29. marts 1829 havde P.F. Wulff forfattet en sang, som

52 KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1838-1840: skr. nr. 731, skr. 11/1-1838. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 24

53 KO. Blindeinstituttet. Forhandlingsprotokol 1811-1824 s. 17

Niels Hemmingsens Gade 24, hjemsted for ordenen og dens blindeinstitutioner 1812-1869 (tegning hos Kjæde-Ordenen, Klerkegade)

eleverne afsang. Endelig fremstilledes eleverne for bestyrelsens medlemmer, når der blev afholdt bestyrelsesmøder.

4. Eleverne

Ved instituttets åbning 10. juni 1811 var der 12 elever, som var blevet udvalgt af professor, læge H.M.W. Klingberg, Brorson samt Lauritz Kruse og Johannes Borch, som var lærer ved en af søetatens skoler. Kruse og Borch var tillige medlemmer af Undervisningskommissionen. Udvælgelsen af elever var sket tre dage tidligere ud fra en liste over 19 blinde, der var indlagt på Almindeligt Hospital og Skt. Hans Hospital, eller som hørte under Københavns fattigvæsen. Da instituttet flyttede til Niels Hemmingsens Gade, blev der plads til 24 faste elever, men som regel var der højst 18 elever, hvortil kom 4-6 dagelever, der kun deltog i undervisningen. Blindeinstituttet var ment som et tilbud til blinde, og der blev aldrig givet et påbud om, at alle blinde skulle oplæres i instituttet, som det var tilfældet med Det kgl. Døvstummeinstitut.⁵⁴

⁵⁴ KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1811-1812: blindesagens antagelse. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 5. Plakat 11/4-1817

I alt blev der i løbet af Blindeinstituttets 47-årige virkeperiode optaget 174. Der er ikke bevaret elevsager i større omfang, og kun ved hjælp af andre kilder er det muligt at give en beskrivelse af instituttets elever. De 174 elever fordelte sig på 100 drenge og 74 piger, og langt de fleste kom fra København og fra landdistrikterne i Danmark. Endvidere var der et dusin elever fra hertugdømmerne – instituttet var for alle dele af det dansk-slesvig-holstenske monarki – og endelig var der en elev fra Skt. Croix og en fra Italien. Eleverne skulle optages, når de var fyldt 10 år, og derefter tilbringe fem-seks år i instituttet, indtil de blev konfirmeret. En statistik fra 1869, lavet af ordensbroder J.D.C. Brorson, viser, at eleverne i gennemsnit var 12 år gammel ved optagelse. I gennemsnit opholdt eleverne sig fem år på instituttet. 106 af de 174 elever var blindfødte eller blevet blinde i spædalderen. Kun fem var blevet blinde som følge af en ulykke.⁵⁵ Blandt disse finder vi Emil Olsen fra København, optaget som 11-årig i 1853. Han havde ved et uheld stødt »en Kniv ind i det ene Øie, hvorefter det andet Øie ogsaa blev angrebet; var derpaa i 1½ Aar paa Hospitalet, hvor han blev underkastet 4 Øienoperationer af Prof. Larsen, men uden Resultat; fuldstændig blind«. ⁵⁶

Imellem de bevarede sager ligger også en del ansøgninger fra forældre om at få deres søn eller datter optaget i instituttet. I 1832 ønskede Frederikke Franzisca Baumgarten i København at få optaget sin 7-årige søn Wilhelm J. Baumgarten i »den menneskekiærlige Stiftelse for Blinde her i Staden!«. Fru Baumgarten gav en levende beskrivelse af sine forhold: ved separationen fra manden, børstenbinder H.C.F. Baumgarten, havde hun fået de tre børn. Dog skulle faderen betale 9 mark i børnebidrag om ugen, »men hans Stivsindighed – eller hvad ieg skal kadet[!] det? – har aldrig tilladt ham, at betale mig dette Bidrag«, og først da magistraten truede faderen med fogeden, begyndte han at betale. Fru Baumgarten havde fået bevilling som børstenbinder, men fik derved mindre tid til Wilhelm, hvorfor hun bad om en plads til ham i instituttet. »O! hvor elendige, hvor ulykkelige, ere ikke vi arme Mødre! Jeg kan – ieg vil sige Mere herom! – men! mit ulykkelige blinde Barn!! gid dod den Algode ville opvække medlidende Følelser for

55. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjødens Virksomhed* s. 5, 20

56. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Elevprotokol 1858-1906. Drenge 1-47: nr. 7

mig og Dette, i de høye Herres Hierter!«. Da Wilhelm kun var syv år, kunne han ikke optages, og bestyrelsen henviste fru Baumgarten til at søge igen om tre år. Efter fornyet ansøgning i sommeren 1834 blev Wilhelm optaget.⁵⁷

Kun for få elevers vedkommende blev forældrene bedt om at tage deres barn tilbage, når barnet fandtes »uuelig paa Sjæl eller Legeme til Oplærelse«, eller der var andre problemer. Johan Andreas Grammelstorff, født 1805, var blevet blind som barn som følge af øjenbetændelse. I 1817 fik Johan en friplads i instituttet pga. forældrenes store fattigdom, og i begyndelsen af 1820'erne viste han gode kundskaber i religion og håndarbejde samt på bratsch og violin. Få år senere, i sommeren 1826, havde Brorson imidlertid store vanskeligheder med den nu 21-årige Johan, der »ofte i denne hede Sommer har opført sig urimelig, trættekjær, voldsom og hevngjerrig« både mod hegemoderen madam Amondsen som mod de andre elever. Brorson havde både talt alvorsord til Johan, »ogsaa sat ham i Kjældereren«. Johans moder ønskede ham hjem, hvilket Brorson kun kunne anbefale, og »Hans Plads er jo alt bestemt for Adolf Gether«. Brorson må have talt med Johans forældre, for en uge senere bad P.H. Grammelstorff om at få drengen hjem. Han havde nemlig erfaret, at Johans »Opfyrsel i den seenere Tiid, siden hans Confirmation, ej er God, hvilket smerter mig, isærdeleshed da han virkelig er meget Sindssvag, og som tillige er Grunden til, at han aldrig har havt noget Godt Hovet og Fatteevne eller har kunnet kommet lige med sine andre Medkammerater«. Sindssvagheden var tiltaget med alderen, og faderen frygtede, at Johan skulle blev afsindig, hvis han forblev »iblandt saa mange af hans Kammerater, der ikke har den beste Venskab eller Blid og Lemfeldig Omgang med ham, som er Sindssvag«. Johan blev derefter taget hjem til forældrene i Borgergade. Han døde på Almindeligt Hospital i 1842.⁵⁸

Igennem alle årene var der tilknyttet en læge til instituttet. I de første 10 år var det den meget ansete læge H.M.W. Klingberg, divisionskirurg i søværnnet og professor i anatomi ved Kunstakademiet. Han var desuden medlem af ordenen siden 1811. Da Klingberg i 1824 blev

57. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1832-1835: skr. 17/7-1832, 17/8-1832, 29/7-1834, 5/8-1834

58. *Journal* III s. 137, 199-202. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1823-1831: skr. 18/8-1826 og 25/8-1826

R.J. Maale havde mistet synet som 15-årig under en tyfussygdom. Han blev elev i ordenens blindeinstitut, hvor han undervistes i violinspil og musikteori af bl.a. H.S. Paulli. I 1856 fik han embedet som organist ved Frederiksberg kirke, og her virkede han i mere end 50 år. Fotografiet er gengivet efter Verdens-Spejlet 1906 s. 559

stabskirurg og medlem af Sundhedskollegiet, tog H.C.M. Gottschalk over og fortsatte med få afbrydelser helt frem til 1869. Gottschalk havde året før, i 1823, taget kirurgisk eksamen, og efter nogle år som kandidat på Frederiks Hospital blev han amanuensis hos Klingberg. Fra 1839 var han bataljonskirurg i København. Der var først og fremmest tale om tilsyn med elevernes helbred, men man kan ikke udelukke, at de to læger også har udført øjenoperationer. For dette tilsyn fik lægen 25 rbd. årligt.

5. To levnedsløb

Carl Harpsøe blev født i Stege 1843, og han var fra fødslen blind. Hjemme hos forældrene: tømrmester Søren Andreas Harpsøe og Johanne Pedersdatter lærte han »lidt udenad«, men først efter at Carl var blevet optaget i instituttet i august 1853, kom der gang i hans undervisning. Han deltog i skoletimerne samt gymnastik, sang, håndgerning og violinspil. Desuden fik Carl glæde af den forsøgsundervisning, der blev iværksat fra 1856, og ved overflytningen til det nye institut kunne Moldenhawer notere, at Carl havde lært »at skrive og læse Punktskrift og begyndt at lære det latinske Alphabet; svag i Orthographien, orienteret paa Globen«. I Carls elevchartek fra det nye institut finder man da også på en – desværre udateret – fortegnelse over hans ejendele to punktskriftapparater og »6 Ark Punktskrift Papir«.

Efter endt undervisning og oplæring som rebslager udtrådte han af instituttet i oktober 1862 og tog ophold hos familien i Stege. En kort tid arbejdede han i København sammen med andre afgåede elever, men i 1868 vendte han tilbage til Stege, som blev hans bopæl og arbejdssted indtil 1903, dog afbrudt af 12 år som svend hos en rebslagermester i Fåborg 1887-99. Både i Stege, København og Fåborg fik Carl tilskud fra Stege kommunekasse til at klare dagen og vejen. I 1902 ønskede han at nedsætte sig som selvstændig rebslager, men kommunen ville ikke hjælpe økonomisk og tilbød ham i stedet for plads hos en blind kurvemager på Møn. Carl afslog tilbuddet og rejste 1903 til Jylland, hvor han slog sig ned som måttemager. Derefter er hans skæbne ukendt.⁵⁹

59. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Elevprotokol 1858-1906. Drenge 1-47: nr. 6. Elevcharteks, mænd 1851-1943, nr. 1-30: nr. 6. Protokoller over afgåede elever 1859-1876 s. 15, 30b, 52. Protokol 1877-1887 s. 59b

For Bolette Marie Nielsdatter kom tilværelsen til at tegne sig noget anderledes. Hun var født i 1834 i Restrup, hvor hendes fader Niels Jensen var skovfoged. I indberetningen for 1840 om blinde i Viborg stift beskrives forældrene som »Huusfolk med jevnt gode Vilkaar«. Bolette Marie selv, der har været blind fra den tidlige barndom, beskrives som værende i en god legems- og sjælstilstand. På et møde i november 1842 besluttede instituttets bestyrelse at optage pigen, hvilket man meddelte stiftamtmanden i Ålborg. Optagelsesbrevet var den standardskrivelse, der anvendtes ved optagelse af elever. Heri hed, at Bolette Marie »efter den fra Biskoppen modtagne Liste skal befindes sund paa Sjæl og Legeme«, men alligevel skulle der medbringes en lægeattest, som viste, at barnet ikke led af »nogen Udslet eller anden Sygdom«, samt »rette Værges eller Fattigcommissionens skriftlige Caution for, at hun uvægerligen skal blive taget tilbage, dersom hun ved Institutet maatte findes uduelig paa Sjæl eller Legeme til Oplærelse, eller naar hendes Underviisning der maatte ansees for fuldendt, som i Almindelighed finder Sted efter Confirmationen«.

Som krævet udstedte stiftsfysikus Speier en attest om, at Bolette Marie var sund på legeme og sjæl og ikke havde udslet eller sygdom. Få dage senere underskrev Niels Jensen kautionen, og Sønderholm-Frejlev sogneforstanderskab garanterede, at hvis faderen ikke kunne opfylde disse forpligtelser, så ville sogneforstanderskabet gøre det. Bolette Marie var på Blindeinstituttet fra april 1843 til 29. oktober 1850, og her lærte hun at læse, regne, fik undervisning i historie, geografi, gymnastik samt oplærtes i spinding og strikning.

I efteråret 1850 vendte hun så tilbage til Restrup, hvor vi igen træffer hende i indberetningen om blinde i Viborg stift i 1870. Bolette Marie boede stadig hos faderen, der nu var enkemand, og begge var under fattigvæsenet. Hun var temmelig sløv og næsten altid sengeliggende og led af hovedpine og opkastning. Ligesom med Carl Harpsøe ved vi ikke, hvordan det siden gik hende.⁶⁰

60. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. enkelte elever 1844-1850: nr. 23. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1841-1858. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Indberetninger om blinde i Danmark 1870

6. Indberetninger om blinde

Allerede i 1812 havde instituttet igennem Danske Kancelli fået lavet en opgørelse over blinde »i de fleste danske og norske Stæder« for at danne sig et overblik over antallet af blinde og dermed behovet for institutioner som Blindeinstituttet. Undersøgelsen, der dækkede både unge og gamle, nåede frem til ca. 2.400 blinde i tvillingrigerne. Instituttet kunne altså optage 1 %, men man indskrænkede sig til danskere.⁶¹

I efteråret 1824 diskuterede bestyrelsen problemerne med at få elever. Selvom man indrykkede bekendtgørelser i aviserne, kom der meget få ansøgninger. Man ønskede derfor »en nøjagtig Fortegnelse over de i Danmark værende blinde Børn imellem 10 à 12 Aars Alder«, for derved ville man få et godt redskab, når pladser skulle besættes. Den 5. marts 1825 bad man kancelliet om at pålægge præsterne at indsende fortegnelse over blinde i deres pastorat, og allerede 8. marts udsendte kancelliet den ønskede ordre til biskopperne. Indberetningerne er ikke bevaret i instituttets arkiv, men ifølge *Journal udgiven til Fordeel for Blinde* var der 976 blinde børn i Danmark.⁶²

Bestyrelsen benyttede nu disse lister igennem en årrække, men da man nåede frem til foråret 1834, måtte man erkende, at listerne da var forældede: børnene kunne være flyttet eller døde, der kunne være kommet nye blinde til osv. Det var derfor nødvendigt med nye og årlige indberetninger, hvis man skulle have gavn af listerne. Bestyrelsen rettede derfor i maj 1834 henvendelse til kancelliet, der reagerede positivt, og i juni 1834 blev det pålagt præsterne at indsende årlige indberetninger i samme form som indberetningerne om døvstumme. Indberetningerne skulle indeholde følgende oplysninger: navn, alder, sjæls- og legemsbeskaffenhed, om blindheden var medfødt eller senere erhvervet, af hvem den blinde blev forsørget samt forældrenes opholdssted og stilling. Fra 1859 oplyses det tillige, om den blinde er sysselsat med arbejde, og om vedkommende har fået undervisning. På grundlag af disse lister kunne bestyrelsen så få oplysninger om og udvælge kommende elever, og det var derfor vigtigt, at man stod

61. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 42-43

62. KO. Blindeinstituttet. Forhandlingsprotokol 1824-1858: møde 12/10-1824. Sager vedr. instituttet 1823-1831: skr. 5/3-1825, 8/3-1825

opført i de årlige indberetninger. I juli 1837 fik kongen en ansøgning fra husmand Søren Rasmussen Bruus i Tendrup, Randers amt, om at få sin 13-årige datter Inger Marie Sørensdatte optaget i Blindeinstituttet. Hidtil var hun blevet nægtet optagelse, fordi hun netop ikke stod i listerne pga. en fejl fra præstens side, muligvis fordi hun for få år siden havde haft lidt syn på øjnene. I november 1837 bevilgede instituttets bestyrelse hende en elevplads.⁶³

Udover at være et glimrende hjælpemiddel for bestyrelsen giver indberetningerne os i dag et godt billede af blindes sociale forhold i 1800-tallet. Der er bevaret beretninger for perioden 1834-1870, som findes i Det kgl. Institut for Blindes og Det kgl. Blindeinstituts arkiver; indberetningerne 1852-1853 opbevares dog i Kultusministeriets arkiv. Det skal bemærkes, at de enkelte præster har anvendt forskellige principper: nogle præster optegnede kun børn, andre medtog alle blinde. Også omtalen kan veksle meget. Præsten i Avnslev-Bovense indberettede for 1837, at af blinde var der i pastoratet »Tvende gamle Fruentimmer« på 70 år, som blev forsørget af familien. Meget oplysende!

Tager vi f.eks. 1837-listerne, rummer de 348 blinde uden for København. Flest var der i Fyns og Ribe stifter med hhv. 88 og 83 blinde i alle aldre, færrest i Viborg stift med kun 16 personer. Kigger vi nærmere på et enkelt stift dette år, nemlig Fyn, viser indberetningen, at to ud af tre blinde var over 40 år, hvilket går igen for hele landet.

Listerne fortæller os tillige om årsagen til blindheden, og mange steder er beskrivelserne udførlige. I Bregninge på Fyn 1835 var den 34-årige Hans Christian Hansen blevet blind for seks år siden »af Forkjølelse paa en Søreise. Har forgjæves søgt Hjælp hos mange Læger blandt andre i Aaret 1835 hos den i Aviserne i den sidste Tid saa ofte omtalte Øienlæge i Petersborg, hvor han opholdt sig nogle Uger«. Han blev nu forsørget af det offentlige og tjente lidt ved at binde fiskegarn for fiskerne. Om den 24-årige Birte Kirstine Hansdatter hed det samme år, at »Øinene have havt Skade fra Fødselen og løbe stedse rundt, dog kan hun veilede sig selv allevegne; ja endogsaa læse noget, men det løber snart sammen for Øinene«. På Christen Christensen, 16

63. KO. Blindeinstituttet. Sager vedr. instituttet 1832-1835: skr. 23/5-1834. Sager 1836-1837: skr. 9/7-1837, 7/11-1837

Indberetning om blinde i Båg herred på Fyn 1835

<i>Sogn</i>	<i>Navn</i>	<i>Alder</i>	<i>Forældrenes navne og opholdssted, stilling og vilkår</i>
Assens	Inger Marie Knudsen	39½	Knud Frederiksen, Assens, avlsmand, uformuende
	Ane Dorthea Grøn	26	afdød hattemager Grøn, Assens; moderen under fattigvæsenet
Kærum	Peder Nielsen	28	Niels Hansen, Torø Huse, bolsmand, uformuende
Hårby	Karen Andersdatter Holmegaard	70	Anders Holmegaard, Strandby, gårdmand i gode omstændigheder
	Lars Hansen	52	Hans Madsen, Hårby mark, ligeledes
	Margrethe Poulsdatter	70	Povel Jensen, Hårby, husmand, ringe omstændigheder
Køng	Christiane Rasmusdatter	40	Rasmus Nielsen, Gummerup, husmand, uden trang
Flemløse	Henrik Jensen	59	forældrene er døde
Søllested	Mette Cathrine Rasmusdatter	65	ligeledes
	Maren Jeppesdatter	70	ligeledes
	Ole Olsen	44	faderen død
Vedtofte	Karen Rasmusdatter	55	forældrene er døde
Tanderup	Karen Hansdatter	55	forældrene er døde

<i>Den blindes tilstand på sjæl og legeme</i>		<i>Blindfødt eller senere berøvet synet?</i>	<i>Understøttes af?</i>	<i>Anmærkning</i>
meget god	meget god	børnekopper 2 ¹ / ₂ år gl.	nyder ¹ / ₂ portion af Bangs legat	
ligeledes	ligeledes	mæslinger 4 år gl.	fattigvæsenet	opereret i Kbh. for 3 år siden, men blev ej helbredt
meget god	meget god	ved et ulykkeligt tilfælde 2 år gl.	af forældrene	
ligeledes	ligeledes	børnekopper	af fødegården	
ligeledes	ligeledes	ligeledes	ligeledes	spiller violin ved bøndergilder
enfoldig	sygelig	blevet blind efterhånden af sygelighed	nyder almisse	bestandig sengeliggende
god	meget god	blindhed kom som stær i de i de senere år	af fattigvæsenet	har været i kur hos adskillige dygtige læger forgæves
sund	sund	været blind i 18 år	har aftægt af sin stedsøn	
from og tungsindig	ret god	i en sygdom 35 år siden	har aftægt af gården	
ligeledes	ligeledes	do. 40 år siden	af fattigvæsenet	
ligeledes	ligeledes	blind siden det 7. år	ernærer sig som rebslager	
ligeledes	ligeledes	af børnekopper i 2. år	af fattigvæsenet	
sund	svag	ved sygdom for 8 år siden	nyder en ubetydelig almisse af sognet	er gift og har en voksen datter til at pleje sig

år, fra Østrup var øjenskaden opstået, da han var 2¹/₂ år gammel. Øjnenes udseende blev blegt, og under opvæksten fik venstre øje en unaturlig størrelse og tabte »Seekraften«, hvilket også skete på højre øje, da han var 13 år. Ellers er et gennemgående træk, at blindheden skyldtes børnesygdomme, og især kopper og mæslinger syntes at have ødelagt mange børns øjne. Andre havde mistet synsevnen ved uheld, som det var tilfældet for Niels Jakobsen i Vester Åby, der var blevet skudt i hovedet med løst krudt i soldatertiden og var blevet blind. Enkelte steder fremgår det tillige, at den blinde har søgt lægehjælp som Hans Chr. Hansen. Maren Katrine Christiansdatter, 15 år og fra Hårslev, havde ifølge 1835-indberetningen været hos »den berømte Øienlæge« regimentskirurg Anders Nielsen i Fredericia, dog uden held.

Indberetningerne giver også oplysninger om, hvorledes den blinde blev forsørget, og her synes at have været to muligheder: familien eller fattigvæsenet. Kun få steder er der notitser om, at den blinde ernærede sig selv eller var aktiv på anden måde. I Alling mellem Silkeborg og Skanderborg fik den 25-årige Anne Kristine Jakobsdatter i 1837 en indtægt ved at karte og spinde, og der er ovenfor nævnt, at Hans Christian Hansen supplerede sin fattighjælp ved at knytte fiskegarn. Da der var få erhvervsmuligheder for blinde på det tidspunkt, var mange henvist til fattigvæsenet, som det var tilfældet med Kirsten Nielsdatter i Ørum sogn. 1837-indberetningen for Ålborg stift fortæller os, at Kirsten, der havde været blind i 10 år, årligt fik af det lokale fattigvæsen 1 tønne 5 skæpper rug, 1 tønne 5 skæpper byg og 3 rbdl. til sit underhold. De steder, hvor den blinde blev forsørget af familien, kan man forestille sig, at vedkommende måske har været beskæftiget med børnepasning eller lettere håndarbejde såsom strikning og spinning.

7. Brorsons død og instituttets overgang til staten

I 1847 døde Brorson, der havde været instituttets sjæl og daglige leder, og man kom derfor til at mangle en forstander. Hertil kom, at de frivillige lærere, der havde været en fordel i de første mange år med deres gåpåmod og idealisme, efterhånden blev en ulempe, idet de skiftede jævnlige. Endelig lagde også lokaleforholdene begrænsninger på undervisningens indhold og elevtallets omfang. I ordenen havde man

Øjenlæge Nathan Melchior var den, der tog det afgørende initiativ til en reform af Blindeinstituttet (maleri hos Statens Øjenklinik)

indset, at man på længere sigt måtte finde nye lokaler og forbedre undervisningsforholdene.

Det blev imidlertid øjenlæge, dr.med. Nathan Melchior og professor, dr.med. C.E. Fenger, der i 1851 tog initiativ til moderniseringen af Blindeinstituttet. Melchior havde tidligt fattet interesse for studiet af øjensygdomme, som var emne både for hans licentiatafhandling og disputats. I 1851 deltog han i en øjenlægekongres i Paris og fik derved lejlighed til at besøge det parisiske blindeinstitut. I en henvendelse til

Kultusministeriet 15. december 1851 gjorde Melchior regeringen opmærksom på Blindeinstituttets forhold, og denne henvendelse blev fulgt op af Fenger, der var ordfører for Folketingets finansudvalg. I en tale 17. december 1851 påpegede Fenger, at det årlige statstilskud til instituttet på 500 rdl. ikke var tilstrækkeligt, hvis man ville hjælpe et større antal blinde: »Det er nemlig i Forhold til de Blindes Antal i Landet et overordentligt ringe Antal Blinde, der kan optages i Institutet, ligesom der altid er Flere, der ønske Adgang, end der kunne finde Adgang, og dernæst er det ogsaa vist, at denne Anstalt ikke har holdt Skridt med Tiden med Hensyn til den Opdragelse og Undervisning, som man er istand til at give disse ulykkelige Mennesker...«. En undersøgelse fra 1855 viste, at der fandtes 274 blinde under 30 år i Danmark og Slesvig, hvoraf 94 var i alderen 11-18 år. Kultusminister P.G. Bang var enig med Fenger, og i juni 1852 nedsattes en kommission, der skulle overveje »en Reorganisation af Blindeinstituttet i Kjøbenhavn«. ⁶⁴

Forsøgsundervisning

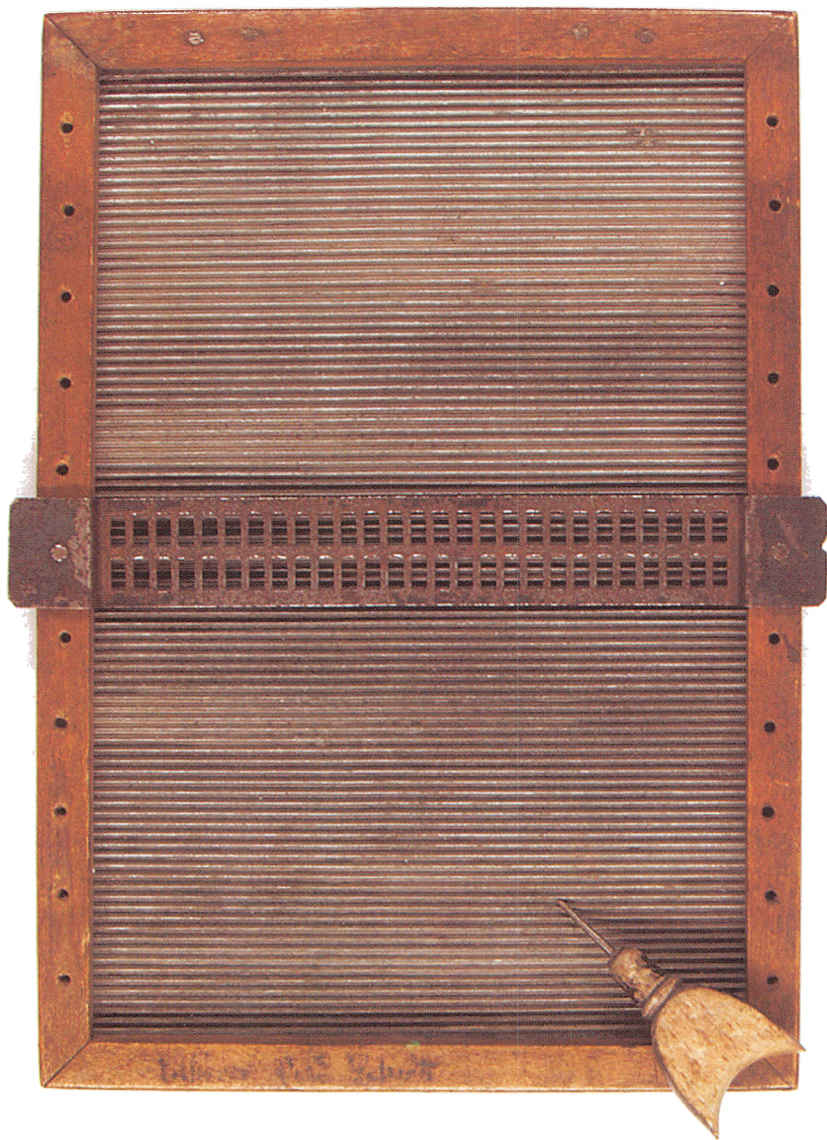
Forhandlingerne om Blindeinstituttet betød, at elevernes undervisning blev genstand for opmærksomhed. Man var besluttet på, at undervisningen i det nye institut skulle udvides og bringes på et højere niveau. Derfor blev inspektør ved Borgerdydskolen, cand.phil. J.A. Køie i sommeren 1853 sendt på en studierejse til en række europæiske blindeinstitutter, betalt af staten og ordenen. På grund af sygdom nåede han kun at besøge institutterne i Edinburgh og Glasgow, inden han måtte vende hjem til København, hvor han døde kort tid efter. I marts 1855 blev cand.theol. Otto Ottesen ansat som lærer i dansk grammatik ved instituttet, og senere samme år blev han sendt på studierejse til Blindeinstituttet i Paris. Valget af Ottesen som lærer og mulig forstander for det nye institut hang givetvis sammen med, at han var medlem af ordenen (ligesom Køie). Kommissionen ønskede dog at have flere kandidater at vælge imellem, og derfor blev cand.phil. Johs. Moldenhawer sendt ud på en lignende tur til blindeinstitutioner i Storbritannien, Nederlandene, Belgien, Frankrig og Tyskland. Begge fik deres rejser betalt af staten og ordenen.

64. Johansen: *Sådan fik danske blinde et skriftsprog* s. 21. *Rigsdagstidende. Folketingets forhandlinger 1851/52* spalte 2158-59. *Forslag* s. 41

Ottesen genoptog lærergerningen ved instituttet efter sin hjemkomst, men samtidig fik tre andre mulighed for at undervise eleverne. På et bestyrelsesmøde 14. maj 1856 diskuterede man to ansøgninger fra Moldenhawer og skolebestyrer Emil Bojsen, der begge tilbød at demonstrere deres evner, Moldenhawer i dansk og geografi, Bojsen i »Naturkundskaber«. For de to herrer var det en oplagt mulighed for at bringe sig i erindring, når den stilling som forstander for det nye institut skulle besættes. Dette var bestyrelsen vel vidende om. Ansættelsen af de to skete »fornemmelig i det Øjemeed at faae Concurrence ved Ansættelserne ved det forventede nye Institut«, men man pointerede samtidig, at det på ingen måde betød, at bestyrelsen var pålagt »nogen Forpligtelse eller Baand med Hensyn til Pladsernes Besættelse i sin Tid ved Blindeinstituttet«. Dette overraskede åbenbart Moldenhawer meget, idet han troede, at han skulle være enelærer, og at han var den oplagte kandidat til forstanderposten. Udover de tre herrer virkede også Charlotte Jacobsen som lærerinde ved instituttet.

Få måneder efter at Ottesen var blevet ansat som lærer i 1855, kom han i kontakt med Det engelske Bibelselskabs sekretær, der forærede instituttet Fader Vor skrevet med Moon-skrift samt ni forskellige mes-singmodeller, der dannede det moonske alfabet. Alfabetet var opfundet af den blinde brite William Moon i 1840'erne. Der var tale om reliefskrift, hvor de latinske bogstaver var blevet meget simplificeret til ophøjede, lige og runde tegn. Hjemvendt fra sin studierejse indleverede Ottesen i december 1856 en betænkning, der blev trykt i 1857: *Hvorledes lære de Blinde at læse?* Heri gennemgik han de forskellige skriftsprog for blinde. Ottesen anerkendte de store fordele ved Brailles punktskriftalfabet, »men paa Grund af sin store Vilkaarlighed og overordentlige Afgang fra vore sædvanlige Bogstaver tør man ikke slaa sig til Ro ved den Løsning, her er forsøgt«. Derimod var Ottesen positivt indstillet over for det moonske skriftsystem, idet den kombinerede den blindes erfaring med den seendes alfabet og dermed kunne læses af den seende.

Ligeledes havde Moldenhawer på sin rejse studeret blindealfabeter, og ligesom Ottesen anerkendte han fordelene ved punktskriftalfabetet, men dette alfabet var med til at »forøge Adskillelsen mellem de Seende og de Blinde og derved blive til Skade for disse sidste«. Moldenhawer foretrak derimod reliefskriften med dens ophøjede latinske bogstaver i undervisningen, og han fik en god støtte i bestyrel-

Fransk rilletavle med pren. Fra sin rundrejse til europæiske blindeinstitutioner hjembragte Johs. Moldenhawer en såkaldt »rilletavle«, der siden blev anvendt i forsøgsundervisningen i 1850'erne (Blindehistorisk Museums samling)

sesmedlemmet Niels Viborg, der medvirkede til, at Moldenhawer fik tilsendt »en Deel fortrinlige Wiener-Relief-Aftryk«. På Viborgs forslag indkøbte man et »Wiener-Relief-Trykkeapparat«, der i maj 1857 kunne præsenteres af Moldenhawer for bestyrelsen.

De to ledende lærere Ottesen og Moldenhawer anvendte altså hver deres system i blindeskriftundervisningen, der i øvrigt kun synes tilbuddet de mandlige elever, hvilket må have været noget forvirrende for eleverne. Tilmed lærte de også punktskrift, og ved den offentlige eksamen i december 1857 hed det: »Til Øvelse i Reliefskrift, der ei forhen har været forsøgt i Institutet, er Louis Brailles Punktsystem benyttet. De ældre Elever have lært at skrive og læse saa vel enkelte Ord som hele Sætninger«. Undervisningen heri var sandsynligvis givet af Moldenhawer, der havde haft en såkaldt »rilletavle« med hjem fra Paris. Rilletavlen var en zinktavle med tætte riller, hvortil der var hængslet en træramme, så man kunne sætte en skrivelineal på. Denne lineal havde to-tre rækker med skrivehuller på størrelse med punkttegn, der så blev skrevet med en pren.⁶⁵ Af de 15 mandlige elever, der blev overflyttet til det nye institut, havde otte lært punktskrift i større eller mindre grad, jf. bilaget.⁶⁶

Moldenhawer blev forstander på det nye institut og skulle som sådan afgøre, hvilket skriftsystem der skulle anvendes fremover. Valget faldt meget naturligt på relief-alfabetet, som alle elever skulle lære. Når de beherskede dette, fik de undervisning i punktalfabetet.

Det nye blindeinstitut tager form

Blindekommissionen, der bestod af Fenger, Melchior og professor, dr.med. Ole Bang samt ordensbrødrene C.C. Withusen, J.D.C. Brorson, C.F. Selmer og H.C. Visbye, afgav betænkning i december 1852. Denne betænkning dannede sammen med tillægsbetænkningen af 1855 og forhandlinger mellem Kultusministeriet og ordenen grundlaget for loven om det nye blindeinstitut af 21. januar 1857. Der var bred enighed om, at det nye institut skulle kunne rumme 60 elever, og

65. KO. Blindeinstituttet. Forhandlingsprotokol 1824-1858: møde 14/5-1856, 12/12-1857, 18/5-1857. Sager vedr. instituttet 1841-1858: skr. 10/1-1857. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 62-63. Johansen: *Sådan fik danske blinde et skriftsprog* s. 30-54

66. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Elevprotokoller 1858-1906. Drengene 1-47

at der skulle være mere stabile rammer for undervisningen i form af fastansat personale og fastlagt undervisning i skolefag og håndværk. Hvad angik byggeomkostningerne, gav man fra ordenens side udtryk for, at hvis staten var villig til at drive det nye institut, så kunne man i ordenen ikke »gjøre nogen skjønnere eller værdigere Brug af de den betroede Capitaler, end for omtrent 2/3 af dem at opføre en i alle Henseender fortrinligt indrettet, vel beliggende og solidt opbygget Stiftelse, og forsyne den med alt Tilbehør af Inventarium, Underviisningsapparater o.s.v.«.⁶⁷ Ordenen fik til gengæld to sæder i den nye bestyrelse og ret til at råde over 18 elevpladser. Bestyrelsespladserne bortfaldt først ved socialreformen i 1933.

Allerede i 1852 fik ordenen arkitekt N.S. Nebelong til at udarbejde plantegninger, som dog ikke blev anvendt. Efter tillægsbetænkningen og forhandlingerne med ministeriet blev der nedsat en bestyrelse for det nye institut i 1856, og der blev udskrevet en arkitektkonkurrence. Konkurrencen blev vundet af trioen arkitekt Hartmann, civilingeniør Danchell og Johs. Moldenhawer, men til trods herfor blev opgaven overdraget til arkitekt F. Meldahl, der 1857-1858 opførte det nye institut. Byggeriet kostede – sammen med inventaret – ordenen 74.400 rdl. Den 5. november 1858 kunne Det kgl. Blindeinstitut åbne under overværelse af bl.a. Frederik 7., regeringen og samtlige ordensbrødre. Af pladshensyn var ordenssøstrene ikke blevet inviteret med.

67. *Forslag* s. 36

Den ene af de to ledende personer i 1850'ernes forsøgsundervisning var Johs. Moldenhawer, der i 1858 blev forstander for det nye blindeinstitut (LAK. Det kgl. Blindeinstituts arkiv)

III Blindehjemmet

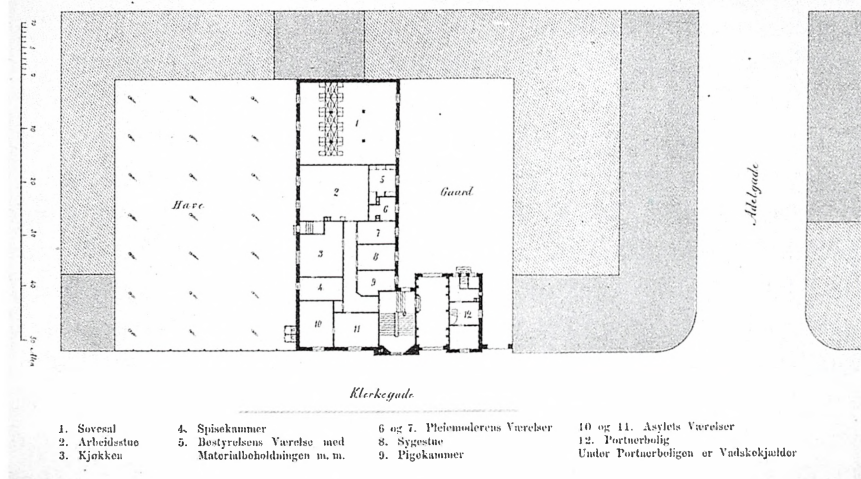
1. Arbejds- og Forsørgelsesanstalten

Allerede i 1811 havde Brorson udtalt det ønske, »at der med Institutet kunde forenes en Arbejds-Anstalt, hvori enhver hos os oplært Blind kunde finde Arbejde og Fortieneste i Fremtiden, eller at de kunde modtage hos os raade Materialer, som de bragte forarbejdede tilbage, og bleve derfor af os betalte«, men Blindeinstitutet lagde hånd på ordens tid og midler. Først da man i 1822 modtog grosserer David Amsel Meyers gave på 7.500 rbd., kom der for alvor gang i projektet. Meyer havde i sit testamente bestemt, at »Directionen for Blindeinstitutet maa være betænkt paa med samme at forme en Arbejdsanstalt, til hvilken da de Stiftelsen skænkede Renter i Særdeleshed anvendes. Indtil en saadan Arbejdsanstalt er indrettet afbenyttes de ommeldte Renter paa anden Maade til Stiftelsens Tarv«. To år senere skænkede majorinde C.M. Qvist instituttet 5.000 rbd., og man havde derved kapital nok til at føre planerne om en arbejds- og forsørgelsesanstalt ud i livet.⁶⁸ I 1824-1825 blev der opført en tilbygning til instituttet, der skulle huse anstaltens 12 lemmer. Forsørgelsesanstalten kunne tages i brug 1. juni 1825.

Allerede i 1830'erne og 1840'erne havde man tænkt på at flytte til større og bedre lokaler, men forskellige forhold, herunder instituttets overgang til staten, medvirkede til, at planerne ikke rigtigt blev til noget. Da instituttet var rykket ud af Niels Hemmingsens Gade, blev der bedre plads til anstalten og asylet for blinde børn (jf. nedenfor), men »da dette Locales hele Indretning var mindre hensigtsmæssig for Anstalten og heller ikke af den Rummelighed, som var ønskelig«, begyndte man igen at lede efter et nyt sted, jf. ovenfor. Ordenen købte en grund i Klerkegade og opførte der en bygning, hvor man i stueetagen indrettede lokaler til anstalten og asylet, mens ordenen fik lokaler på 1. sal. Derved kunne man »fremdeles ... vedligeholde den nøie

68. *Journal I* s. 27-28. KO. Sager vedr. enkelte gaver og legater 1814-1879: D.A. Meyer testamente 26/6-1813. *Collegialtidende* 1823 s. 177

Plan af Kjædeselskabets Arbeids- og Forsørgelses Anstalt for Blinde samt Asyl for blinde Smaa børn

Grundplan over Blindehjemmet i Klerkegade 1869, gengivet efter J.D.C. Brorson: Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed. Kbh. 1869

Forbindelse imellem Selskabet og de Blinde«. Indretningen af bygningen, der blev indviet 17. april 1869, fremgår af den samtidige grundplan.⁶⁹

2. Ledelse og økonomi

Forvaltningen af anstalten og asylet blev ligesom instituttet overdraget den økonomiske kommission. Den daglige ledelse blev overdraget en fastansat plejemoder/forstanderinde, der fik hjælp af 1-2 tjenestepiger. I 1874 var forstanderinden frk. Juliane Sophie Rosenfalk aflønnet med 228 kr. årligt, hvortil kom en »Doceur« til nytår på 80 kr., mens tjenestepigens løn var 72 kr. samt 4 kr. hvert nytår. To år efter var arbejdet åbenbart blevet for meget for frk. Rosenfalk, og hun måtte derfor have en medhjælper. I indstillingen til guvernementet gjorde den økonomiske kommission opmærksom på, at selvom det vil betyde større lønudgifter, »vil det for en stor Deel opveies ved, at der kan overhol-

69. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 16

des en strengere Orden og en bedre Oeconomie med Vedligeholdelse og Reparationerne af de mange saavel Voxnes som Børns Klæder og Linned samt Sengklæderne«. ⁷⁰ Frk. Rosenfalk fortsatte frem til 1881, hvor hun kunne fejre 25 års jubilæum. Regnskabet viser, at hun i den anledning fik en lænestol til 50 kr. af ordenen.

Tager vi driftsregnskabet for 1894, vil vi se, at de to største indtægtsposter var renter af hjemmets formue, lidt over 15.000 kr., samt gaver/bidrag på 11.900 kr. Blandt bidragyderne finder vi staten med 8.000 kr., nemlig 6.000 kr. til hjemmet og 2.000 kr. til asylet. I efteråret 1882 havde guvernementet rettet henvendelse til Kultusministeriet, mens man var i gang med at opføre en ny bygning i Klerkegade, så antallet af voksne beboere kunne udvides fra 25 til 36, og man bad nu om et tilskud på 6.000 kr. til driften af disse 11 nye pladser. Finansudvalget godkendte tilskuddet, der i de kommende årtier steg til 10.000 kr., men som blev skåret ned og udgjorde i 1932/33 7.200 kr. Efter den nye forsorgslov af 1933 blev der truffet overenskomst i november 1937 med Socialministeriet, hvorefter hjemmet anerkendtes som tilskudsberettiget, og man kunne derfor få 1.200 kr. årligt pr. person i tilskud. ⁷¹ Betaling for kost og logi fra den blinde selv eller dennes hjemkommune udgjorde igennem hele perioden en mindre del af indtægterne.

I 1894 havde Blindehjemmet således indtægter for 34.000 kr., der skulle dække hjemmets driftsomkostninger på 19.600 kr., husleje, gas og forsikring (3.200 kr.) og lønninger/honorarer (956 kr.). Bl.a. fik dr. Stockfleth 200 kr. for lægeligt tilsyn, kgl. kapelmusikus V. Schiøtt 100 kr. for sangundervisning, og ved nytåret var der blevet uddelt »Douceur« til personalet og beboerne. De 35 voksne beboere fik hver 4 kr., mens de 19 børn blev tildelt 2 kr. Endvidere havde hjemmets kasse givet 6.600 kr. i understøttelse til blinde uden for hjemmet. Det gav en samlet udgift på 31.000 kr. eller et lille overskud på 3.000 kr., der blev lagt til beholdningen, som 1. januar 1893 udgjorde 349.892 kr. i obligationer m.v. og 8.854 kr. i kontanter. Den store formue skyldtes ligesom hos Blindeinstituttet dels en fornuftig forvaltning af midlerne, dels store gaver. Den gavmildhed, der var blevet det gamle institut til

70. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. hjemmet 1858-1889: skr. 23/7-1876

71. *Rigsdagstidende* 1882/83. Tillæg B spalte 310-15. KO. Blindehjemmet. Skrivelser fra Socialministeriet 1933-1955

del, fik hjemmet også glæde af, og i løbet af perioden 1858-1898 blev der skænket 45 gaver/legater til en samlet værdi af 213.000 kr.; langt de fleste bidrag indkom i 1870'erne og 1880'erne.

3. Beboerne og deres dagligdag

Som nævnt blev hjemmet taget i brug 1. juni 1825 for 12 blinde. Forudsætningen for optagelse var forudgående oplæring i Institutet. Som man udtrykte det i reglementerne af 1824 og 1876: »Ingen Blind kan optages i Anstalten uden at have lært Haandarbeider, som stedse med Flid bør øves, for at en større Færdighed deri kan naaes, og derved mere og fuldkomnere Arbeide leveres«. Egentlig ville man have givet beboerne kost, logi og tøj samt 4 mark om ugen, hvortil ville komme den optjente arbejds løn, men »da Meeningerne deelte sig, om det var mueligt, at Lemmerne kunde komme ud med denne Sum ugentlig til deres egen Oeconomie«, foreslog A.W. Hauch, at man ydede tilskud til blinde, der ikke evnede at optjene det fornødne. Dette princip ville dog blive noget vanskeligt at administrere i praksis. Ved udarbejdelsen af hjemmets love indførtes der en moderat selvbetaling: »Lemmerne i Arbeids-Anstalten erholde Huus, Føde, Klæder, Fodtøi, Vadsk, Varme, Medicin og Pleie i Sygdom ... For denne Underholdning ere Lemmerne pligtige til at arbejde for Blinde-Institutets Regning ... Enhver af Lemmerne betaler af sin Fortjeneste for Arbeide, som Bidrag til Arbeidsanstalten, det som efter Tidsomstændighederne af Bestyrelsen dertil bestemmes«. ⁷²

Hjemmet var oprindeligt både for mænd og kvinder, og 1825-1869 optoges der 16 mænd og 23 kvinder. I forbindelse med planerne om et nyt ordenshus besluttede guvernementet at følge Johs. Moldenhawers forslag om kun at optage kvinder for fremtiden. I marts 1861 havde Moldenhawer rettet henvendelse til ordenen i anledning af det forestående 50-års jubilæum for Blindeinstitutets oprettelse og opfordret ordenen til at påtage sig en række forskellige opgaver inden for blindeforsorgen. Han foreslog bl.a., at hjemmet fremover kun skulle være for kvinder, eftersom Blindeinstitutet uddannede blinde, »og da

72. KO. Blindeinstitutet. Forhandlingsprotokol 1824-1858: møde 6/9-1824. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 49-50

denne Opgave fornemmelig tør antages at kunne føre til et heldigt Resultat med Hensyn til de *mandlige* Blinde, synes det at være de blinde *Piger*, der fortrinsvis bør have Adkomst til at optages i en Forsørgelsesanstalt«. Kvinderne havde nemlig langt sværere ved at få fodfæste på datidens arbejdsmarked. Da det desuden ville mindske omkostningerne ved opførelse og drift af et nyt blindehjem, besluttede man i oktober 1865, at det nye hjem kun skulle have kvindelige beboere.⁷³

Ved indflytningen i den nye bygning i Klerkegade blev antallet af beboere udvidet til 20, og efter at der i 1882 var opført en ny etetages bygning, kunne hjemmet fra juni 1883 rumme 36 voksne og 19 børn. Efter asyllets nedlæggelse blev lokalerne lavet om til vævestue, sygestue og sovestue, så Blindehjemmet kunne huse 40 blinde. I 1926 foreslog forstanderinden Karen Nygaard, at hver beboer fik sit eget værelse, noget der på det tidspunkt var enestående inden for blindeforsorgen. Ved en ombygning blev tilbygningen fra 1882 forhøjet med en etage, og der indrettedes 28 enkeltværelser; den tidligere sovesal blev omdannet til havesal. Samtidig blev der indlagt centralvarme. Disse moderniseringer kostede cirka 109.000 kr.

I perioden 1825-1971 havde hjemmet i alt 248 beboere, hvoraf langt hovedparten var kvinder. I hjemmets første 75 år var der tale om et lidt blandet klientel med både arbejdsføre og ikke-arbejdsføre blinde, men efter at Hjemmet for arbejdsføre blinde Kvinder på Mariendalsvej åbnede i 1900, ændrede Blindehjemmets klientel karakter. Klerkegade blev efterhånden et hjem for de ældre blinde kvinder, der pga. legems- eller åndssvækkelse ikke kunne optages i hjemmet på Mariendalsvej. Det viser årsberetningen 1911/12 tydeligt. Af de 34 beboere var 20 kvinder 50 år og derover, hvorimod der ikke var så mange helt unge. Den yngste var Kirsten Jenny Jakobsen, der som 18-årig var blevet optaget i 1912; alderspræsident var Oline Pedersen, født 1833 og indkommet i 1911. Tre af beboerne, Laura Otto, Eva Sigvardsen og Maren Kirstine Hansen, havde haft Klerkegade som deres hjem siden 1869. For enkelte beboeres vedkommende var der tale om næsten et helt liv inden for ordenens institution. En af hjemmets sidste beboere

73. Gubernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 215. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 8-10, 15-16. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 116

Blindehjemmet i Klerkegade 1908. Damen i midten med en audiofon i hånden er Nielsine Poulsen (1862-1910), der boede i Klerkegade fra 1883 og indtil sin død. Audiofonen kom frem omkring 1890 og var et hjælpemiddel for dårligt hørende og døve personer. Den var en tynd ebonitplade med et skaft, hvor pladen holdtes ind mod tænderne. Lydbølgerne forplantedes fra pladen gennem tænderne og kraniets knogler direkte til labyrinten (Blindehistorisk Museums billedsamling)

døde som 94-årig i september 1963, og hun havde da tilbragt 69½ år i ordenens blindehjem. Da man hundrede år tidligere, i 1861, fejrede 50 året for oprettelsen af Blindeinstituttet, fik Cecilie Jensen, der havde været blandt de første elever i 1811, »en ny klædning med tilbehør«. I 1874 kunne Vilhelm Tryde fejre 50 år i ordenens hjem og fik 5 rdl.⁷⁴

Fra 1873 blev der anvendt et trykt skema, når man ville ansøge om en plads i hjemmet, og i sommeren 1899 havde den 70-årige Marie Elisabeth Johannesdatter Berg (gift Jensen) fået udleveret et sådant ansøgningskema, der i juli måned afleveredes i udfyldt stand. Egentlig skulle der også være vedlagt en dåbsattest, men denne havde Marie

74. Gubernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 178. KO. Blindehjemmet. Beboerregister 1859-1968. Regnskabsbog 1873-1897

Berg åbenbart ikke mere, og i stedet for vedlagde hun sin skudsmålsbog samt en række anbefalinger. Da skemaet er bevaret i Blindehjemmets arkiv, er det derved muligt at følge hende gennem livet. Hun var født i Vonsild i hertugdømmet Slesvig i 1829 som datter af husmand Johan Peter Johansen Berg og Dorthea Olufsdatter. Efter sin konfirmation i 1844 kom hun som andre unge piger ud at tjene. I 1851 tog hun arbejde i København, men rejste fem år senere tilbage til Jylland, hvor hun blev gift og senere separeret. Fra 1876 var hun jordemoder nord for Skive, men flyttede i 1886 til København, sandsynligvis pga. dårligt syn.

I 1890 var hun fuldstændig blind på højre øje som følge af grøn stær og blev derfor opereret. December 1893 var det galt med venstre øje, der også var blevet angrebet af grøn stær, og hun måtte derfor igen opereres. I 1890'erne boede hun hos sønnen, bygningsnedker P. Christiansen på Frederikssundsvej 10, men han har åbenbart ikke kunnet give den fornødne pleje, og Marie Berg besluttede derfor at søge ind i Klerkegade. På hendes ansøgning skrev den lokale sognepræst: »en hæderlig og agtværdig gammel Dame. Hun har prøvet haarde Trængsler og megen, megen Sorg i sine Dage, der har efterladt deres Mærker i et Sind, der er træt af denne Verden, og hun ønsker kun at tilbringe de sidste Dage eller Aar i Stilhed og Fred«. Det blev nu til et tiårigt ophold i Blindehjemmet. I marts 1909 blev hun indlagt på Det kgl. Frederiks Hospital, og da hun i slutningen af april var færdigbehandlet, skulle hun overføres til Skt. Johannes Stiftelsen, men her var alle pladser optaget. Det ser ud til, at hun blev liggende på hospitalet og senere overflyttedes til Almindeligt Hospital, for her døde hun i november 1911.⁷⁵

Ifølge reglementer fra 1824 og 1867 tegnede beboernes dag sig således: man stod op kl. 5 eller 6, hvorefter der var en times morgenmad, jf. det aftrykte reglement. Formiddagen blev anvendt til arbejde, inden der kl. 12 var middagsmad og hvile. Om eftermiddagen var beboerne beskæftiget med arbejde, indtil der kl. 20 blev serveret aftensmad. Kl. 22 gik man i seng. På søn- og helligdage fik man kaffe, der i sidste halvdel af 1800-tallet var en luksus. I 1884 blev kaffeordningen efter beboernes ønske udvidet til også at omfatte onsdage.

75. KO. Blindehjemmet. Ansøgninger om optagelse i hjemmet 1898-1935

Love for Lemmerne i Forsørgelses- og Arbejdsanstalten for Blinde, hvis Hensigt er, at de Blinde ved Haandarbejder skulle fortjene en Deel af deres Fornødenheder og modtage det Øvrige af Anstalten [1867]

1. Ingen Blind kan optages i Anstalten uden at have lært Haandarbejder, som stedse med Flid bør øves, for at en større Færdighed deri kan naaes, og derved mere og fuldkomnere Arbejde leveres.

2. Lemmerne i Anstalten erholde Huus, Føde, Klæder, Fodtøj, Vask og Varme samt Medicin og Pleie i Sygdomstilfælde.

3. For dette Underhold ere de pligtige at arbejde for Blindeanstaltens Regning; for ethvert Lem bestemmes, hvormegit Arbejde det efter Alder, Kræfter og Evner formodes at kunne udføre; men Arbejde for Andre tillades ikke.

4. I en saakaldet Arbejdsbog indføres for ethvert Lem, naar det har modtaget et Arbejde til Udførelse, naar Aarbejdet bør være færdigt, og naar det er blevet afleveret som fuldført; for Overarbejde tilstaaes en passende Douceur.

5. Dagen bør begyndes og sluttes med Bøn; vore Fædres Formaning til deres Børn: bed og arbeid! bør aldrig tabes af Sigte.

6. Lemmerne staae op om Sommeren Kl. 6 og om Vinteren Kl. 7 (Vinteren regnes fra 1ste October til 1ste April), og Arbejdstiden begynder 1 Time derefter. Midt-dagstiden ansættes til Kl. 12; før og efter Maaltiden læses høit til og fra Bordet, saaledes at Bønnens Fremsigelse skifteviis gaaer rundt imellem dem Alle. – Hviletid haves fra Kl. 12 til 2, der anvendes til passende Adspredelse og til at nyde frisk Luft i Gaarden, hvilket aldrig bør forsømmes, naar Veiret nogenlunde tillader det; Arbejdstiden begynder igjen Kl. 2 og ophører Kl. 7. Kl. 8 spises til Aften.

7. Hver Søn- og Helligdags Formiddag ledsages Lemmerne til Kirken for at bievaane det offentlige Gudstjeneste, hvorfra Ingen kan unddrage sig uden i Sygdomstilfælde. Paa enhver af disse Dage tillades det Lemmerne at besøge deres Slægt og Venner, dog saaledes, at de hver Gang melde til den tilsynshavende Dame, hvor de gaae hen, og indfinde sig igjen i Anstalten Kl. 10 om Aftenen; i Tilfælde af, at Ingen af disse Damer skulde være tilstede, kan Pleiemoderen give dem en saadan Tilladelse.

8. Lemmerne skulle i Reglen 2 Gange om Ugen i Sommermaanederne, naar Veiret tilladet det, ud at spadsere om Eftermiddagen. Naar ellers Nogen ønsker at gaae ud, skal dertil erhverves Tilladelse af den tilsynshavende Dame, og Ingen maa uden dertil erhvervet Tilladelse udeblive fra Anstalten længere end til Kl. 10 om Aftenen. – Til Besøg i det kgl. Theater, Casino, Folketheatret, Tivoli eller lignende Steder maa ogsaa haves Tilladelse af den i Ugen tilsynshavende Dame, og bliver derved at tage Hensyn til, hvorvidt Lemmerne ved Flid og i det Hele godt Forhold have gjort sig værdige til disse Opmuntringer. – For Lemmernes Opmuntring og Adspredelse ved Forelæsninger, Musik o.s.v. vil blive draget Omsorg, dog kan det ikke tillades Andre end Selskabet Kjædens Brødre og Søstre at holde Forelæsninger for Lemmerne uden dertil erhvervet Tilladelse af Bestyrelsen.

9. Saalænge Lemmerne ere i Anstalten, staae de under Bestyrelsens Tilsyn, og ere pligtige ved Flid, Orden og god Opførsel, at gjøre sig værdige til dennes, som ogsaa til deres Foresattes Tilfredshed og Velvillie. – I Tilfælde af Tilsidesættelse af disse Pligter, og ved ikke nøiagtig at rette sig efter den Orden, som er befalet indført i Anstalten, ville de blive negtede de Opmuntringer, som Bestyrelsen gjerne tilstaaer dem, ja! de ville endogsaa efter Omstændighederne kunne bortvises fra Anstalten.

Årsberetningen for 1879/80 fortæller os, at beboernes arbejde bestod i spind, strikning, hækling, børstenbinderi, stråfletning og syning. Regnskabsbogen over beboernes arbejde kan fortælle os, hvad beboerne lavede og dermed tjente i efteråret 1909. I løbet af oktober til december fremstillede Laura Otto således 12 bærenet á 40 øre, mens Hedvig Christensen havde lavet 3 par børnestrømper, 7 par sokker á 50 øre og 5 par strømper á 50 øre. Mine – Wilhelmine Friedmann – nåede at producere 11 par strømper, 5 uldtrøjer, 1 par muffediser og 2 børnevanter. Dorthea Hansen havde åbenbart specialiseret sig i vanter, og hun fik i løbet af de tre måneder lavet 23 par á 50 øre samt 1 par børnevanter til 35 øre. Nielsine Poulsen var mere alsidig: 6 chemiser, 5 duge, 2 tæpper, 4 par vanter, 1 par børnevanter og 1 par benklæder. Der var også et væveri, indført i 1912 efter forslag af forstanderinde Sandberg, men det måtte i december 1920 indstilles ved udgangen af året, idet der kun var en kvinde beskæftiget hermed. Det har været gode produkter, beboerne fremstillede, for ved Den nordiske Industri-, Landbrugs- og Kunstudstilling i København i maj 1888 udstilledes deres arbejder.⁷⁶

Som adspredelse var der mulighed for teaterbesøg. Fra 1861 og til cirka 1920 gav Det kgl. Teater Blindehjemmet tilladelse til at benytte 2-3 pladser ved suffløren hver aften, hvilket var til stor glæde for beboerne. På samme måde bød Casino og Folketeatret i årene 1882-1886 samtlige beboere på teaterbesøg en gang om måneden. I hjemmet kom medlemmer af ordenen og læste højt for beboerne, som derved både fik en oplevelse og kontakt til mennesker uden for hjemmet. Til trods for, at beboerne i anledning af hjemmets 100 års dag i 1925 fik en radio, vedblev disse »læsedamer« at være en fast bestand af hjemmet helt op til 1960'erne.⁷⁷

Om sommeren rejste en del af beboerne hjem til familie og venner i provinsen, men de skulle selv betale togrejsen. Derfor henvendte Franciska Møller sig på beboernes vegne til De sjællandske Jernbaner i 1877 og bad om frirejse en gang om året, så man kunne få besøg til familie eller bekendte. Jernbaneselskabet afviste imidlertid andragen-

76. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 48-52. KO. Sager vedr. ordenen 1918-1923: skr. 9/12-1920. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. hjemmet 1858-1889: skr. 16/6-1884

77. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 67-68

VILH. SÖBORG LITH.

Valdemar Schiøtt

Valdemar Schiøtt begyndte i 1853 at undervise i musik i ordenens blindeinstitut, og i 1858 fulgte han med over til det nye blindeinstitut, hvor han virkede indtil 1903. Han var desuden medlem af ordenen og endte som storkorsridder (LAK. Det kgl. Blindeinstituts arkiv)

det, for det var kun elever på Blindeinstituttet, der kunne få fri rejse. Bedre held havde guvernementet, da det i juni 1882 rettede henvendelse til Indenrigsministeriet for at få »fri Befordring med Statsjernbanerne og med de Kongelige Postdampskibe« til hjemmets beboere. Ministeriet imødekom guvernementet og gav fri rejse til de blinde, dog kun i indeværende sommer. Otte beboere benyttede sig af tilbuddet.⁷⁸

4. Karl Bjarnhofs kritik

I en artikel i *Socialdemokraten* 4. februar 1943: »Skandaløse Forhold paa Hjemmet i Klerkegade« rettede forfatteren Karl Bjarnhof en hård kritik mod forholdene på Blindehjemmet og hævdede, at beboerne halvsultede og blev dårligt behandlet. Socialministeriet rettede straks henvendelse til ordenen, og på begæring af guvernementet blev byretsdommer O. Schulin sat til at undersøge kritikken. I løbet af en lille måneds tid blev Bjarnhof, guvernementet, personalet, beboere og folk med tilknytning til hjemmet afhørt. Det viste sig, at Bjarnhof kun havde været i hjemmet en gang, og at han havde fået oplysningerne fra tre damer med tilknytning til Blindehjemmet, der havde klaget både over kosten, men også »hele Aanden og Tonen«.

Afhøringerne af beboerne og personalet viste, at vel var kosten sparsommelig, også pga. rationeringen, men ingen halvsultede. Derimod var der mange, der var utilfredse med personalets indstilling over for beboerne, og man savnede noget mere venlighed. En 77-årig beboer, der havde været på hjemmet siden 1894, sagde, »at naar man ikke kan se, lægger man maaske ofte større Vægt paa den Tone, noget bliver sagt i, end andre Mennesker vilde gøre«, og forstanderinden frk. Nygaard udtalte også, at »Hun er maaske med Tiden blevet noget 'retire' i Forholdet til de Blinde. Det har aldrig ligget for hende med Kys og Klap«. Schulins redegørelse forelå i marts 1943, og den afviste alle Bjarnhofs klager.

En måned senere holdt hjemmets bestyrelse møde med beboerne, der blev orienteret om Schulins undersøgelse. Samtidig blev den nye

78. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. hjemmet 1858-1889: skr. 20/4-1877, 18/7-1882, 18/7-1882

Skandaløse Forhold paa Blindehjemmet i Klerkegade

Naar Bestyrelsen kommer, er Forstanderinden og hendes Stab Engle

De Blinde halvsulter og bliver behandlet som umælende Væsner

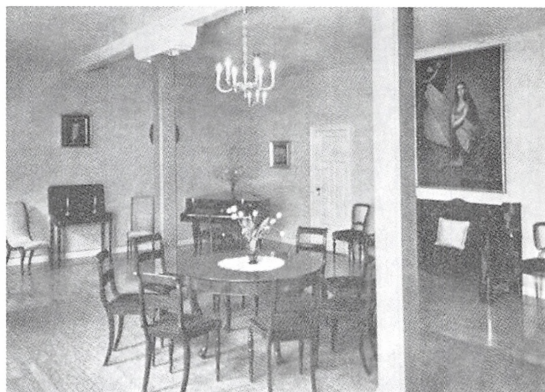
husorden bekendtgjort, hvori det hed, at bestyrelsen forventede, »at Beboerne i Hjemmet ved Foredragelighed og Besindighed baade over for hverandre og for Personalet vil bidrage til, at god Tone og hyggelig Samvær kan give Opholdet i Hjemmet det rette Familiepræg«. Derefter holdt bestyrelsesmedlem, provst S.A. Becker en opbyggelig tale for beboerne om betydningen af ordet hjem og om taknemmelighed.

På baggrund af avisartiklerne skrev Bjarnhof i 1958 romanen *Den korte dag er lang nok*. I ordenen overvejede man først en injuriersag, men Bjarnhof udtalte til *Politiken* 14. januar 1959, at bogen var en roman, der byggede på forhold inden for hele forsværsvæsenet, ikke en bestemt institution. I 1960 blev *Den korte dag er lang nok* opført på Det kgl. Teater.⁷⁹

5. Blindehjemmets sidste år

I takt med blindeforsorgens udbygning blev det dyrere at drive et forsorgshjem som Blindehjemmet. I perioden 1953/54 til 1958/59 steg udgifterne fra 91.400 kr. til 149.700 kr., de traditionelle indtægtskilder dækkede langt fra, og i 1958/59 var der således et underskud på 25.200 kr. Det årlige statstilskud kom derfor til at spille en større og større rolle og endte med at udgøre op mod 50-60 % af indtægterne. I governmentet kæmpede man længe mod udviklingen og vedblev at drive hjemmet, fordi man ikke ville unddrage sig den forpligtelse, som man i 1811 havde påtaget sig, og som var blevet ordenens mærkesag. Des-

79. KO. Blindehjemmet. Sagen vedr. Karl Bjarnhofs kritik af forholdene på Blindehjemmet 1943-1959

Interiør fra Blindehjemmet 1961 (gengivet efter Sven Houmøller: Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen 1811-1961. 1961)

uden var en privat organisation bedre til at skabe »helt andre og langt bedre Forhold for Blindehjemmets Beboere end den kolde Stats-administration«, der gik mere op i paragraffer og tørre tal, som stormester A. Fabritius udtrykte det i 1961. Den økonomiske situation fik dog ordenen til at erkende, at blindeforsorg ikke var en opgave for private, og efter at Albert Fabritius i 1958 var blevet stormester, blev hjemmets fremtid taget op til diskussion.⁸⁰

I Socialministeriet så man gerne, at hjemmet overgik til en selvejende institution, både fordi blindeforsorg nu var en opgave for det offentlige, men også for at kunne skabe ensartede forhold for blinde. I 1958 havde Fabritius en samtale med E. Leuning, der var direktør for den sociale særforbrug, og her afviste Fabritius tanken om statslig underskudsdekning. Leuning havde regnet med en ændret holdning, efter at der var kommet ny stormester, »men han havde tid til at vente, indtil pæren var moden«. Fabritius gjorde opmærksom på, at man godt vidste, hvor det bar hen, »men at vi dog et stykke tid endnu ville prøve på at holde det gående«. ⁸¹ I guvernementet havde man overvejet at drive hjemmet frem til 1961 og så overlade det til staten i 150-året for Blindeinstituttets oprettelse.

I forbindelse med diskussioner bl.a. i Blindenævnet om forholdene i Blindehjemmet samt hjemmets ansøgning om forhøjet statstilskud

80. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 99-100

81. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. hjemmet 1890-1970: referat af møde 8/9-1958

blev det i 1959 besluttet, at Eugenie Engberg fra Særforsorgskontoret skulle undersøge forholdene i hjemmet. Hendes redegørelse fastslog, at hovedproblemet var personalemangel, hvortil kom de utidssvarende boligforhold. Bl.a. efterlyste beboerne »et sted, de helt kunne kalde deres eget«. Mange af de yngre blinde ønskede også i højere grad at få et arbejde eller at kunne deltage i aktiviteter, så de ikke sad uvirksomme hen. »I stigende grad synes den passive 'opbevaring' at gå disse patienter på nerverne«, konkluderede E. Engberg.

Det samme gav den 20-årige beboer Helene Krogh udtryk for i et interview i *BT* 13. januar 1959. Hun var irriteret over ikke at have sit eget, aflåste værelse: »Jeg har nøgle til døren, men laaser den ikke. Alle nøgler paa gangen passer til alle værelser. Man gaar ind i mit værelse, naar jeg ikke er her. Forleden var dynebetrækket trukket af«. Desuden mærker man i hendes udtalelser også en ændret indstilling til det at være blind. Hvor de ældre i artiklen gav udtryk for taknemmelighed over den velgørelse, der fra ordenens side blev udfoldet via Blindehjemmet, spurgte Helene Krogh: »Hvorfor al den barmhjertighed?« Hun var irriteret over, at hendes penge blev administreret af hjemmet og »af barmhjertighed. Hvorfor lærer vi for eksempel ikke selv at betale vores sygekasse? Vi er voksne mennesker. Men jeg forstaar godt de gamle. Hvad skal de gøre, hvis de ikke var her?«⁸²

På baggrund af den økonomiske udvikling anmodede guvernementet i 1962 ministeriet om, at hjemmet overgik til en selvejende institution, hvis udgifter blev betalt af staten. Fabritius fik lavet den aftale med ministeriet, at de til hjemmet skænkede kapitaler blev afgivet til ordenen, hvor de skulle danne grundlaget for en socialfilantropisk fond. Ordningen blev godkendt af Finansudvalget i marts 1962, så staten kunne overtage den årlige drift på cirka 225.000 kr., og 1. april 1962 blev Blindehjemmet en selvejende institution, underlagt et tilsynsråd udpeget af Socialministeriet.⁸³

Blindehjemmets klientel havde som nævnt ændret sig til de mere plejkrævende ældre blinde, og til det formål var hjemmets indretning ikke tidssvarende mere i 1960'erne. Desuden var tilgangen af beboere meget lille igennem 1950'erne og 1960'erne, og efterhånden blev hjem-

82. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. hjemmet 1890-1970: Redegørelse vedrørende forholdene på Selskabet »Kjæden«s blindehjem i Klerkegade 10 (december 1959)

83. KO. Blindehjemmet. Forskellige sager: skr. 1/5-1962

mets blinde derfor anbragt på andre, mere moderne institutioner. En lignende udvikling gjorde sig gældende for andre blindehjem: i 1963 blev Elisabeth Staus hvilehjem for blinde kvinder i Lyngby nedlagt, og i 1973 lukkede hjemmet på Mariendalsvej. Efter at den sidste beboer var flyttet fra Klerkegade i 1970, diskuterede tilsynsrådet derfor i efteråret 1970 hjemmets videre skæbne, og i marts 1971 foreslog man Socialstyrelsen og Socialministeriet, at det nu tomme hjem blev nedlagt. Med udgangen af maj 1971 ophørte hjemmet efter 146 års virke.

IV Asyl for blinde børn

Under forhandlingerne om det nye institut havde ordensbroder Niels Viborg i 1853 peget på det ønskelige i et asyl for blinde børn, således at disse kunne forberedes, inden de blev optaget i instituttet. Viborgs planer ville således betyde, at man kunne tage hånd om en kreds af blinde fra barndom til alderdom. Planerne blev drøftet igen i 1855, og i 1858 formåede Viborg at få den kendte bankier Carl Joachim Hambro til at give 500 rdl. til formålet. Da man i juni 1860 diskuterede forslaget igen, skyldtes det nok, at »et anseligt pengebidrag forventes fra salig etatsråd Suhrs bo«. Viborg var tillige medlem af det nye blindeinstituts bestyrelse, og her havde han og Moldenhawer lejlighed til at drøfte ideen om et børneasyl. Efter aftale med Viborg og J.S. Bloch Suhr, der var medlem af Blindehjemmets bestyrelse, sendte Moldenhawer 1. marts 1861 et »Sendebrev« til ordenen, hvori han bl.a. foreslog oprettelsen af asylet i tilknytning til Blindehjemmet. På et guvernementsmøde i september 1861 blev Bloch Suhrs forslag om oprettelse af asylet vedtaget, og 6. november samme år kunne asylet åbnes med to børn.

Ved indflytningen i Klerkegade kunne antallet udvides til otte børn. I 1876 blev det ved hjælp af en gave fra forretningsmanden C.H. Stoltenberg på 16.000 kr. muligt at opføre en separat bygning til asylet ved siden af Blindehjemmet og dermed få plads til 20 børn. Det nye asyl havde otte lokaler: en spisestue, en skolestue med plads til to afdelinger, en sovesal for drenge og en for piger, to værelser til lærerinder, en sygestue samt et pulterkammer.⁸⁴ Tilbygningen kunne indvies 31. maj 1876. Børnene afsang en af asylmoderen Christine Poulsen forfattet sang, »der gjorde et dybt Indtryk paa de Tilstedeværende, ligesom hendes hele Virksomhed i høi Grad vandt Cultusministerens Bifald, saa at Hans Excell. nogen Tid efter yttrede Ønsket om at skjænke hende en Gave«, som Moldenhawer noterede.⁸⁵

84. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 165, 182. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 17-18. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 114-19

85. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Protokol over afgæede elever 1859-1876 s. 5

**Asylbørnenes Sang ved Indvielsen af det nye Asyl for Blinde,
den 31te Mai 1876**

O Gud, Du sende fra det Høie Din Fred til Huset, som her er byg't Til Børneskaren med tillukt Øie, O! lad den fredes her rolig og trygt, Thi Jesus har sagt: Han elsker de Smaa, De Ord I sikkert har bygget paa.	Unge og Gamle tilsammen her, Han slynge os sammen i en Kjæde, Og træder i denne Stund os nær; Vi føle Alle at Gud er god, Da dette Hjem han for os oplod!
Gud signe Jer for hvad til hans Ære I virked af idel Kjærlighed; Gid dette Hjem den Frugt maa bære, At fylde hver Sjæl med Haab og Fred. I Kjærligheden har Hjertet Ro, Den skaber en inderlig Barnetro. Som Børn vi for Gud Fader træde,	O Gud, lad Engle kjærlig omsvæve Det Huus, som i dit Navn er byg't, Lad Barnebønnen til Dig sig hæve Fra Barnehjertet med Haab og Frygt; Er Veien end mørk og Stien trang, Et Lys fraoven er Bøn og Sang. Chr. P.

Regnskabsprotokollen kan i øvrigt oplyse, at trykning af sange og kantate til indvielsen kostede 24,91 kr.

Formålet med asylet var, som det blev udtrykt i årsberetning 1883/84: »at give Børnene en saadan Opdragelse, som Børn i deres Alder i Almindelighed nyde i et kjærligt Hjem. Man stræber at vække deres religiøse Følelse, at danne deres Sind til Forekommenhed og Venlighed og at vænne dem til Reenlighed og Orden«. Børnene blev optaget i 6 års alderen og var i asylet i cirka fire år, inden de som 10-årige overførtes til Blindeinstituttet. Ved optagelsen krævedes der fra asylets side, at børnene medbragte forskelligt nærmere specificeret tøj, for drenges vedkommende f.eks. seks skjorter, fire par strømper, seks lommeværkløse, pigerne bl.a. to kjoler, to skørter og seks særke.

En plads i asylet, der udover kost og logi også inkluderede beklædning, kostede 250 kr. årligt. Da man stod for at flytte ind i den nye bygning, spurgte ordenen i marts 1876 Kultusministeriet, om man ikke kunne pålægge børnenes hjemkommune at betale de 250 kr. Derved ville man sikre sig, at man fik udgifterne dækket. Ministeriet

Asylet for blinde børn i Klerkegade 1911. Busten i baggrund forestiller døve- og åndssvagepædagog Johan Keller (gengivet efter Svønn Poulsen: Kjedeordenen og Blindesagen i hundred Aar. 1911)

måtte dog desværre svare ordenen, at hertil fandtes der ikke lovhjemmel.⁸⁶

I løbet af asylets virkeperiode blev der optaget 204 børn. Tager vi 1892, var der ifølge den trykte årsberetning 13 børn i asylet ved udgangen af året, otte drenge og fem piger, alle i alderen 4-8 år. Blandt disse børn finder vi Ane Cathrine Holm, født i Ugelbølle ved Randers i 1884 og datter af arbejdsmand Niels Madsen Holm. Hun var blevet blind af skrofulose (kirtelsyge) i spæd alder. Kirtelsyge er en slags tuberkulose og optræder fortrinsvis hos børn, der lever i dårlige hygiejniske kår. Ane Cathrine blev optaget i asylet i november 1891, og sognerådet måtte betale for hende, da hendes meget fattige forældre ikke kunne. I juni 1893 overgik hun til Blindeinstituttet, hvor hun fik friplads, men på instituttet forfulgte hendes svage helbred hende, og

86. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. børneasylet 1870-1949: skr. 8/4-1876

fra juni 1899 led hun af benhindebetændelse. I maj 1900 måtte Ane Cathrine udtræde af instituttet pga. »Svagelighed«, og hun blev anbragt i pleje hos en landbofamilie i sin hjemstavn.⁸⁷

Børnene undervistes fem timer dagligt i almindelige skolefag efter en plan udarbejdet af Moldenhawer samt i strikning. Om formiddagen var der undervisning i læsning, regning m.m., og om eftermiddagen blev børnene undervist i strikning i to timer. Fra 1880 blev der desuden indført to timers gymnastikundervisning om ugen. Asyls læge dr. E. Kjær havde nemlig fremhævet flere gange, at børnene trængte til regelmæssige »Legemsbevægelser«,⁸⁸ og igennem 1880'erne og 1890'erne underviste en frk. Louise Paludan i gymnastik.

Asylet blev 1861-1889 ledet af den svagsynede Christine Poulsen (1841-1896). Frk. Poulsen, der var husmandsdatter fra Lillerød, havde i årene 1854-1861 været elev både på det gamle og det nye blindeinstitut og blev straks efter ansat som asylmoder. I 1880 fik hun kost og logi, beklædning samt 115 kr. årligt. Gennem 28 år virkede hun til alles tilfredshed, og allerede i 1866 kunne Moldenhawer notere, at »Hun udfører sin Gjerning til sine Foresattes Tilfredshed«. Hun søgte også at udvide sine kundskaber, i 1868 gik hun til forelæsninger, og tyve år senere deltog hun i et kursus i historie i Frk. Zahles Institut. Ved 3. almindelige nordiske møde for lærere og lærerinder ved abnormvæsenet i juli 1884 i Oslo var frk. Poulsen en af deltagerne; rejsen var muligjort via rejseunderstøttelse fra Kultusministeriet på 100 kr.⁸⁹

Allerede i begyndelsen af 1870'erne havde regeringen overvejet at oprette en forskole, så man kunne tage sig af blinde børn allerede fra 6 års alderen, men efter udvidelsen af asylet i 1876 blev planerne sat i bero. I 1890 tog Kultusministeriet sagen op igen og bad Blindeinstituttet komme med et forslag. Dette ville betyde store ændringer for asylet, som herefter ville blive for børn under 6 år og for børn, der af forskellige årsager ikke kunne optages i Blindeinstituttet. Guverne-

87. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Elevprotokoller 1858-1906. Piger nr. 194-248: nr. 207. Elevcharteks 1854-1941. Piger 190-246: nr. 207

88. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 119-20. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. børneasylet 1870-1949: skr. 20/8-1880

89. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Protokol over afgåede elever 1859-1876 s. 5. Protokol 1877-1887 s. 34. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. børneasylet 1870-1949: skr. 20/6-1884

Christine Poulsen havde været elev både på ordenens og det nye blindeinstitut i årene 1854-61 og blev derefter leder af ordenens asyl for blinde børn. Hun gik af i 1889 (gen-givet efter Johs. Moldenhawer: Det kgl. Blindeinstituts Historie. 1908)

mentet blev derfor bedt om en udtalelse, og man stillede sig positiv over for den foreslåede ændring.⁹⁰

Af forskellige årsager blev sagen først taget op igen i 1896. Kultusministeriet foreslog oprettelse af en midlertidig forskole for cirka 30 børn i alderen 6-10 år, og man lagde især vægt på, at forskolen skulle oprettes »uden uforholdsmæssig store Udgifter for Statskassen«. Den heldigste fremgangsmåde var derfor, at ordenen mod et statstilskud overtog driften af forskolen, og man fremhævede de erfaringer, som ordenen havde fået ved at drive asyl gennem mange år. For staten ville det være betydeligt billigere at skulle give et årligt statstilskud end at bygge en hel ny skole. I guvernementet stillede man sig dog afvisende over for ministeriets 'gode' idé. Man mente ikke at kunne overtage »den paatænkte større Anstalt, som det tillige kun deelviis kan faae Bestyrelsen af og Tilsynet med«. Hvis ordenen skulle påtage sig en sådan statsopgave, ville det sprænge ordenens økonomiske rammer, og guvernementet fremhævede netop asylens økonomiske problemer, når forældrene ikke kunne betale, og man ikke kunne pålægge hjemkommunen at træde til.

Staten måtte derefter selv stå for forskolen, og i 1898 oprettedes Blindeinstitutets Forskole på Refsnæs. Efter åbningen af Refsnæsskolen blev der mindre behov for asylet, og der kom færre og færre ansøgninger. Derfor besluttede man at nedlægge asylet og overføre de sidste børn til Refsnæs. Asylet ophørte pr. 1. oktober 1914.⁹¹

90. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. børneasylet 1870-1949: skr. 11/7-1890. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Bestyrelsens indkomne journalsager 1889-90: skr. 6/8-1890. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 164-67

91. KO. Blindehjemmet. Sager vedr. børneasylet 1870-1949: skr. 5/3-1896 og 10/4-1896. Beretning 1913/14. Moldenhawer: *Det kgl. Blindeinstituts Historie* s. 166-67

V Øvrige aktiviteter for blinde

1. Hjælp og understøttelse til blinde uden for hjemmene

Ved siden af Blindeinstituttet og Blindehjemmet har ordenen siden 1830'erne ydet en omfattende hjælp til blinde, der ikke har kunnet optages i hjemmene pga. det begrænsede antal pladser, eller som på anden måde havde behov for hjælp.

Takket være et legat blev det muligt at give gratis øjenoperationer i Blindeinstituttet, og i årene 1839-1851 fik øjenlægen, professor C.C. Withusen lov til at benytte lokaler i instituttet som operationsstue. Hans interesse for øjensygdomme gik tilbage til begyndelsen af århundredet. I årene 1807-1810 havde han været på en studierejse til Tyskland, Frankrig og Wien, hvor han specielt studerede oftalmologi hos datidens mest berømte øjenlæge G.J. Beer. I 1810 udførte Withusen sin første og heldige stæroperation. I klinikken på Blindeinstituttet opererede han 41 personer, langt de fleste for stær, og 30 fik ifølge hans egen opgivelse synet igen. I 1843 blev f.eks. Ellen Petersen fra Nærum opereret for stær på begge øjne og »begyndte at kunne see, da hun forlod Anstalten«. I august 1839 var det C. Hansen, søn af kgl. lods Niels Hansen i Helsingør, der blev underkastet operation. Withusen noterede: »Kunstig Pupille med hældig Udfald«. Blandt de opererede var også et par elever. I 1852 oprettede øjenlæge, dr.med. Nathan Melchior den første poliklinik for øjensygdomme på ordenens blindeinstitut. Han kom også med i Blindekommissionen af 1852, blev bestyrelsesmedlem i det nye institut og dets første læge.⁹²

Den største hjælp er nok givet i form af pengeunderstøttelser. Siden 1820'erne havde ordenen administreret en stor mængde legater stiftet til fordel for blinde, hvilket bl.a. de 19 kasser legatansøgninger i ordenens arkiv vidner om. Efter Blindeinstituttets udskillelse i 1858 begyndte man i 1862, men især fra 1863-1864 med »Aarlige Understøttelser til Blinde uden for Anstalten«, og i 1871 udgjorde denne hjælp

92. LAK. Det kgl. Blindeinstitut. Bygningen af instituttet 1852-1867: liste over opererede i Blindeinstituttet 1839-51, indlagt i 1852-betænkningen. Brorson: *Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed* s. 19-20. *Dansk Biografisk Leksikon* bd. 9 s. 508-09

Ansøgerens fulde Navn, Alder; om gift?	Anna Margrethe Caroline Hansen, 57 Aar. Enekl.
Hvor boer han og hvormed betaler han i Husleie?	Landsværket 95 No. 9. Skævedig Gæstgæve 112 No.
Ved hvilket Arbejde erhverver han sit Udkomme og hvor stor er hans Fortjeneste?	Da Ansøgerinden er en blind og vidvarende som Folge af en Blinde-Undervisningsanstalts meget stærk, er hun ude af Stand til at arbejde.
Har han Formue? Har han Noget indstaaende i Sparekasser eller deslige?	Nej.
Er han indskreven i en Stiftelse eller i nogen Syge- og Begravelseskasse?	Medlem af Syge- og Begravelseskassen, Landsværket.
Oppebærer han Pension, Livrento eller overhovedet nogen Hjælp fra det Offentlige eller Private? og da hvormed?	Hjælp Blindeblinden fra 80 Kr. med fra Landsværket, Hansen fra 40 Kr. særlig
Har han Udsigt til Arv eller anden Forbedring i Kaar?	Nej.
Har han: Familie, hjemmeværende og andensteds boende, forsørgede og uforsørgede Børn? Deres Navne, Alder, Stilling, Indtægter og Bopæl? Bidrage til hans og Familjens Underhold, og da hvorledes?	Nej.
Har han nu, eller har han tilforn haft Hjælp fra Fattigvesenet, da hvormed og hvor længe?	I 1876 har Ansøgerinden været Følge af Fattigvesenet. Siden havde dengang hun lidt af Blindeblinde, grundet paa haars Nærbesygtigheds sygdom og Fattigvesenet.
Har han Gjæld, til hvem og hvor stor?	For ca. 60 Kr. pantsat Tøj

At jeg har udfyldt dette Schema fuldstændigt og overensstemmende med Sandheden og Intet har færdulgt atstøres herved.

H. Hansen den 14. Marts 1897. *A. Hansen*

Rigtigheden af ovenstaaende Oplysninger, samt at Ansøgeren ikke har andre Indtægter i Pengo eller Naturalydelser end de her anførte, bevidnes af *O. Frølich Nielsen, Billedkunstgæstgæve, Landsværket 95.*

Hansen den 16. Marts 1897. *J. P. Andersen, Billedkunstgæstgæve, Landsværket 95.*

Vend os!

Den 57-årige Anna Hansen var blandt de mange, der igennem tiderne har søgt om del i de legater til fordel for blinde, som ordenen administrerer, hvilket 20 pakker med legatansøgninger vidner om (LAK. Kjæde-Ordenens legatsager)

912 kr. Tredive år senere var understøttelsernes omfang vokset til 7.200 kr., men den store stigning kom i 1920'erne, sandsynligvis som følge af lavkonjunkturerne og sociale besparelser inden for stat og kommune. Hvor der i 1921 var uddelt 5.200 kr., gav man i 1931 17.500 kr. væk.

Fra hele landet indkom der ansøgninger. I foråret 1864 søgte Peter Jørgensen, tidligere elev i Blindeinstituttet og nu organist i Sønderby på Fyn, om understøttelse, og han fik tildelt 15 rdl., hvilket gentog sig i foråret 1865. Da han i januar 1866 søgte igen, fik han et nej, da man mente, at hans økonomiske kår var så gode, at han ikke behøvede

hjælp. Og en fornyet ansøgning et halvt år senere – vedlagt en anbefaling fra overhofmarskal W. Oxholm – hjalp ikke.⁹³ I 1864 modtog man også en opfordring fra Kultusministeriet om at bidrage til den blinde, stumme og idiotiske Jens Peter Larsens opdragelse, »da dette ifølge dets mangelfulde organisation ikke egner sig til optagelse hverken i Blinde- eller Døvstummeinstituttet«. Udgifterne ville løbe op i 322 rdl. årligt, hvoraf Sorø amtsråd betalte 160 rdl. Fra guvernementets side blev der bevilget 80 rdl., senere 40 rdl., til og med 1867.⁹⁴

Blandt de legater, ordenen administrerede, var glarmester L.F. Kollings legat, oprettet i 1880. Legatet skulle yde hjælp til »trængende Mænd og Kvinder, som efter deres fyldte 25de Aar ere blevne totalt blinde (: altsaa ikke blindfødte)«, som var født i Danmark eller Sønderjylland, og som havde ført »en uberygtet Vandel, er forsørgelsesberettiget her i Staden og ikke er under Fattigvæsenets Forsorg«. Den årlige legatportion var på 120 kr. I 1887 havde 24 personer udfyldt det fortrykte ansøgningsskema, hvor der skulle gives oplysninger om navn, alder, civilstand, bopæl, formue og indtægt. Seks opfyldte ikke betingelserne og blev derfor ikke taget i betragtning. Blandt de øvrige ansøgere var Ludvig Ferdinand Grønberg (1838-1905) i Borgergade 100, der hverken havde formue, penge i banken eller pension, ej heller udsigt til arv. Han var ikke i familie med legatstifteren, men havde »lært og udstaaet sin Læretid samt gjort Svendestykke hos Legatstifteren og er opkaldt efter samme, som har tjendt ham og hans Forældre«. L.F. Grønberg havde været helt blind siden september 1885 pga. grøn stær. På bagsiden af ansøgningen var der plads til anbefalinger og »Attester om Ansøgerens Vandel«, og her kunne guvernementsmedlemmerne læse rosende anbefalinger fra glarmestrene A.T. Voigt, W. Staldknecht og M.S. Jørgensen. En fjerde anbefaler, oberstløjtnant Skeel, kunne berette, at Grønberg boede hos sin 79-årige moder og var »fuldstændig hjælpeløs«. Endelig kunne Grønberg vedlægge en anbefaling fra Juliane Marie Hørup, legatstifterens datter, der også slog på, at Grønberg bar stifterens fornavne, var udlært hos samme, »og min Fader har saalænge han selv virkede i sit Fag fulgt

93. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 207, 214, 219 og 225

94. Guvernementsprotokoller (transskription) s. 209, 218, 220, 222, 232-33. LAK. Sorø amt. Journal N.3.1/1864

ham med Interesse«. Desværre er det ikke muligt at se, hvem der fik portioner, men Grønberg stod utvivlsomt i en god udgangsposition.⁹⁵

Selvom man koncentrerede sig om blinde, kom der også henvendelser om understøttelse til formål, der lå noget væk fra blindeområdet. I marts 1928 fik guvernementet en henvendelse fra en komite, der ønskede at glæde en tidligere retsfuldmægtig på dennes 60-års dag ved at »skaffe ham Saldokvittering for hele hans Skyld«, som var cirka 10.000 kr. Komiteen var sikker på, at fødselaren gennem sine mange år ved retten havde »skabt sig mange Venner, der sikkert gerne vil være med til at yde deres Bidrag til, at han, der saa ofte har ville glædet andre, kan blive saaledes stillet, at han med Ro kan se Fremtiden i Møde...«. Ordenen har givetvis ikke ydet bidrag til fuldmægtigens gave.⁹⁶

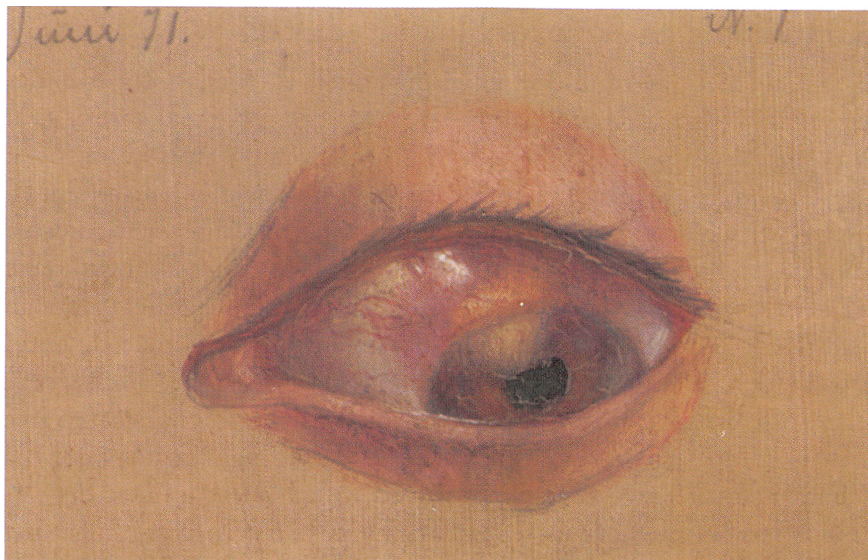
2. De samvirkende Blindeforeninger (DsB)

I 1887 var de regionale vare- og industrilotterier blevet slået sammen til Almindeligt dansk Vare- og Industrilotteri. En del af overskuddet gik til velgørende formål, og blandt blindeorganisationerne var der selvfølgelig interesse i at få del i disse penge. I slutningen af september 1900 mødtes repræsentanter for ordenen, Foreningen til at fremme Blindes Selvvirksomhed (oprettet 1862), Danmarks Blinde (oprettet 1883) og Hjemmet på Mariendalsvej (oprettet 1900), og man stiftede en fælles repræsentation, DsB, med det ene formål at få del i Varelotteriets overskud. En ansøgning afgik til Justitsministeriet, der i oktober 1900 meddelte, at DsB havde fået del af overskuddet at regne fra 1. april 1902, når det nye lotteri begyndte.

I ordenen gik man imidlertid videre og fremlagde i marts 1901 for de tre samarbejdspartnere et forslag om »Samarbejde og delvis Sammenslutning« mellem de fire organisationer. Guvernementet pointerede, at »Naar bortses fra Statens Omsorg for Undervisning og Op-læring af blinde Børn (...), udøves al Virksomhed for at fremme trængende Blindes Vel her i Landet rent privat«. Det var derfor vigtigt med en koordinering, så »der af den nuværende Spredthed af gode Kræfter

95. KO. Sager vedr. enkelte legater 1880-1979

96. KO. Sager vedr. ordenen 1924-1935: skr. marts 1928

Den håndkolorerede tegning viser det venstre øje hos den 13-årige Edvard Stade, som havde senehindebetændelse. Tegningen er lavet i den navnkundige Havnegade Klinik af øjenlæge Valdemar Krenchel i 1871 (tegning i Statens Øjenklinik)

kunde opstaa et organisk Hele«, deriblandt en hensigtsmæssig fordeling af blinde kvinder mellem Blindehjemmet og Mariendalsvej. Desuden ville man stå stærkere, når der skulle søges om statsmidler, og som fællesrepræsentation over for offentligheden. De tre andre organisationer godkendte forslaget, og et af de første resultater var netop en mere klar arbejdsfordeling mellem hjemmene i Klerkegade og på Mariendalsvej.

Varelatteriet viste sig at være en god indtægt for DsB. En opgørelse fra august 1957 viser, at man i perioden april 1902 til marts 1957 havde fået 1,4 mio. kr. Oprindeligt fordelte man pengene med den ene halvdel til Mariendalsvej, mens de tre andre hver fik 1/6. Da Mariendalsvej fra 1944 tildeltes statstilskud, ændredes fordelingen til, at Blindehjemmet og Blindes Selvvirksomhed hver fik 42 %, Danmarks Blinde de resterende 16 %. I løbet af disse 55 år fik Blindehjemmet således et tilskud på 361.000 kr.⁹⁷ DsB ophørte i 1970'erne.

97. De samvirkende Blindeforeninger. Korrespondance og regnskaber 1900-1972

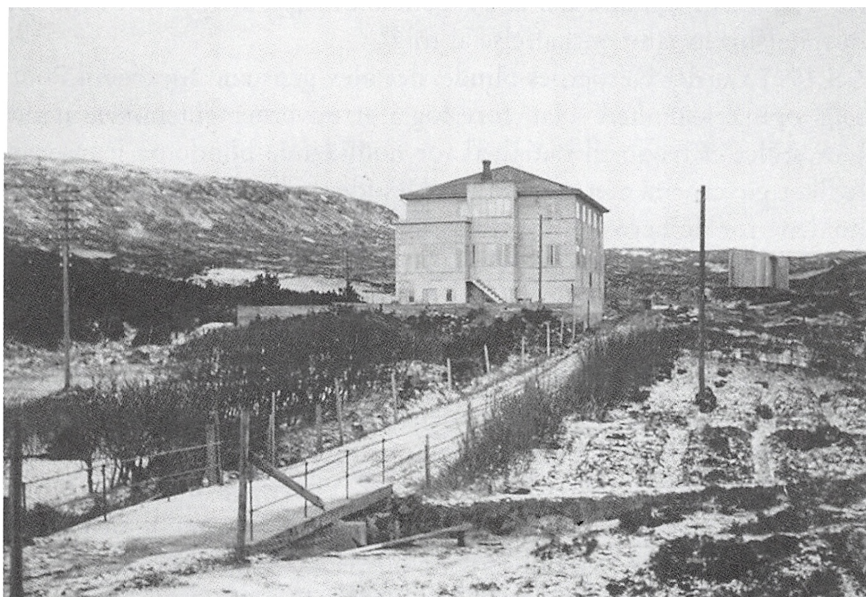
3. Husholdningsskole for blinde

I januar 1937 behandlede guvernementet et forslag fra Blindehjemmets forstanderinde Karen Nygaard. Frk. Nygaard foreslog, at hun blev sendt på en studierejse til Helsingfors og Stockholm for at sætte sig ind i arbejdet med blinde kvinders uddannelse i husholdning, og i guvernementet bakkede man op om forslaget. Efter hjemkomsten kunne hun i februar 1937 fremlægge en plan for husholdningsskolen: »Det er efter min Opfattelse, at her er et Felt, som, naar det gribes an paa rigtig Maade, er af uvurderlig Betydning for de Blinde og deres smaa Hjem, idet de lærer bedre at faa noget ud af deres Penge, som ellers ofte bruges til Kaffe og Wienerbrød, fordi de ikke forstaar at lave Mad«. Hidtil havde der kun været undervisning i madlavning på Blindeinstituttet. De blinde deltog i et 10 måneders kursus, der var opdelt i to hold: det ene lærte madlavning, vask og rengøring, mens det andet undervistes i håndarbejde, barne- og sygepleje samt »Moderkundskab«. Undervisningen blev ledet af frk. Nygaard, hvortil der ansattes en person på fuld tid og to på deltid. Vi har bevaret et eksemplar af *Kogebog til Brug ved Undervisningen paa »Kjæden«s Husholdningsskole*, skrevet af Stella Munch Lund, exam. husholdningslærerinde. Her kan vi følge undervisningen i madlavning, der både omfattede tilberedning af forskellige retter mad, men også borddækning og opvartning. Eleverne lærte at lave flæskesteg, suppe, smørbrødder, småkager samt fik undervisning i henkogning, syltning og kompotkogning m.v. Anden Verdenskrig og den tyske besættelse skabte imidlertid vanskeligheder for skolens virke, bl.a. som følge af rationeringen, og undervisningen blev derfor indstillet i 1941. Efter befrielsen forsøgte man at genåbne skolen, men på grund af lav elevtilslutning måtte man lukke skolen i 1949 efter kun to år.⁹⁸

4. Blindesagen i Sønderjylland og på Færøerne

Redaktør Svann Poulsen, Berlingske Tidende, var tidligt blevet interesseret i blindesagen, og i foråret 1920 foreslog han guvernementet, at

98. KO. Husholdningsskolen. Regnskabsbilag, skrivelser m.v. 1937-1953

En del af ordenens hjælp til Færøerne gik til blinderekonvalescenthjemmet Naina i Tórshavn, til hvis opførelse ordenen ydede 5.000 kr. i 1936 (LAK. Kjæde-Ordenen. Blindesagen på Færøerne)

ordenen hjalp Sønderjyllands cirka 100 blinde, specielt de krigsblinde, »der behøver en særlig Omsorg og særlig Behandling efter de under Krigen gjorde Erfaringer«. Man sørgede også for, at blinde sønderjyder kunne blive overflyttet til eksisterende danske blindeinstitutioner. Kort derefter rejste Svenn Poulsen spørgsmålet om en mere samlet hjælp over for Statsministeriet og Den sønderjyske Fond, og i november 1920 blev Udvalget til hjælp for blinde i De sønderjyske Landsdele nedsat. Udvalget havde repræsentanter fra ordenen, Blindes Selvvirksomhed, Dansk Blindesamfund, Danmarks Blinde og Den sønderjyske Fond. Ordenen var repræsenteret af stormester G. Krag, departementschef Johs. Klitgaard og Svenn Poulsen. Ved hjælp af midler fra Den sønderjyske Fond kunne man i årene 1920-1922 uddele materialer og penge til Sønderjyllands blinde for i alt 22.200 kr. F.eks. fik Dusine Lorentzen i Tønder fletterør til en værdi af 97 kr., August Jacobsen i Ulkebøl gav man fil samt stokke og rør for 606 kr., mens Peter Hansen i Lundsgårdsmark blev tildelt børstenbindermateriale

for 197 kr. En mindre del af pengene blev også anvendt til læge- og hospitalshjælp samt anskaffelse af tøj.⁹⁹

I 1927 var det Færøernes blinde, der blev genstand for Svenn Poulsens opmærksomhed. Han foreslog i et guvernementsmøde, at der blev stillet et beløb til rådighed for nødlidende blinde på Færøerne, hvilket governmentet gik ind på. Desuden ville man undersøge forholdene for de færøske blinde og arbejde for en bedring af disse. På dette tidspunkt var der 81 blinde og svagsynede personer på øerne. Der blev i de følgende år bevilget understøttelser til enkeltpersoner, i 1928/29 575 kr., derefter 400 kr. om året. Arbejdet blev først mere betydeligt og effektivt fra 1934, da man for årene 1935-1938 bevilgede 1.000 kr. årligt til en øjenlæge, der kunne behandle blinde på Færøerne. I visse tilfælde betalte man også for rejseudgifter, så færinger kunne blive behandlet på Rigshospitalet. Vi ved, at operationerne på Færøerne i 1936 blev udført af praktiserende øjenlæge, dr.med. Peter Ladekarl og i 1938 af praktiserende øjenlæge, dr.med. Gustav Østerberg. I maj og juni måned 1938 behandlede G. Østerberg således 913 patienter og opererede 43 personer, hovedparten for stær (stær, efterstær og grøn stær). Ligeledes ydede ordenen i 1936 et tilskud på 5.000 kr. til oprettelse af blinderekonvalescenthjemmet Naina i Tórshavn. Svenn Poulsen havde været sjælen i foretagendet, og da han døde i 1937, ophørte arbejdet stille og roligt, hvortil også afbrydelsen mellem Danmark og Færøerne i 1940 bidrog.¹⁰⁰

99. Det kgl. Blindeinstitut. Beretninger, foredrag m.m. 1851-1989: beretning november 1922. KO. Sager vedr. ordenen 1917-1923: skr. 8/5-1920.

100. KO. Blindesagen på Færøerne 1934-1937. Houmøller: *Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen* s. 73-74

VI Københavns Bespisningsanstalt af 1829

I løbet af 1800-tallet oprettedes der i de store byer og især i København en række velgørende foreninger, hvis formål var at hjælpe – vel at mærke – værdige trængende, så de ikke behøvede at få understøttelse af fattigvæsenet og dermed miste deres borgerlige rettigheder. En af de måder, man hjalp mindre bemidlede på, var ved maduddeling. Den ældste og stadig eksisterende bespisningsforening er Københavns Bespisningsanstalt, oprettet i 1829 af ordenen efter forslag af Hauch. Den 6. januar 1829 kunne man begynde med maduddeling fra Bredgades Drengeskole, og i den første sæson uddeltes 1.266 portioner. Da sæson 1830/31 stod for døren, flyttede man til brandvæsenets deponhus i Gothersgade, og her havde Bespisningsanstalten til huse i en lang årrække. De nye lokaler betød, at man kunne betjene flere, men også »de fleste Fattige, der det forrige Aar havde hentet deres Mad i Bredegaden (...) fik en kortere, kun saare Faa en ubetydelig længere Vei at gaae«.

Anstaltens anliggender blev varetaget af to økonomibestyrere, en kasserer, en bogholder, en revisor samt fire i bedømmelseskomiteen, alle frivillige. Proceduren var (og er), at den trængende indsendte en ansøgning til bestyrelsen, vedlagt »pålidelige beviser, der godtgjorde, at den ansøgende behøvede hjælp, var nødlidende og værdig til understøttelse«. Komiteen vurderede så de indkomne ansøgninger og afgjorde, hvem der skulle have understøttelse i den kommende vinter. I vinteren 1830/31 ansøgte 614 personer, hvoraf de 150 fik afslag. Hver familie blev tildelt en, to eller tre portioner mad dagligt afhængig af familiens størrelse og trang, samt hvad øvrig hjælp familien fik. Derudover kunne bidragsydere købe spisebilletter af bestyrelsen og selv uddele til trængende personer, som de kendte. I 1842/43 var der udstedt 1.002 billetter, hvoraf de 529 blev fordelt af private, mens bestyrelsen tog sig af de øvrige 473. Andre fattige, der ikke helt opfyldte betingelserne, men som ønskede del i bespisningen, kunne mod at betale 5 rdl. pr. person blive bispist i vintermånederne.

Anstaltens midler kom fra gaver, både kontanter, men også naturallier. Således gav kongehuset betydelige bidrag, 1831/32 500 rbd. fra

District	Navn og Haandtering.			Underaagerne Indstille som
	Bolig (Gade, Nr. og Etage).			
Familiens Størrelse, (Mand, Hustru og Børn).	Mandens.	Hustruens.	Hvert Barns.	
Alder.				
Sundhedstilstand og Arbejdsfærdighed.				
Familiens ugentlige Fortjeneste.				Resolution.
Har Familien Fattigunderstøttelse eller Hjælp fra Private og da hvør stor.				
Har Familien tidligere faaet Hjælp fra Bespisningsanstalten og hvormange Portioner.				
Den halvaarlige Husleje.				
Specielle Omstændigheder.				
Undersøgerens Erklæring.				
Kjøbenhavn, den 192				

For at komme i betragtning til en madportion skulle man bl.a. udfylde dette skema, hvorefter bestyrelsen så vurderede, om man opfyldte betingelserne (LAK. Københavns Bespisningsanstalts arkiv)

Frederik 6. og 130 rbd. fra kronprinseparret. Størst betydning havde nok de gaver, der blev skænket i naturalier. På de årlige lister over bidragyderne i de trykte beretninger finder vi hovedstadens urtekræmmere, isenkræmmere, vognmænd, bundtmagere, murere, tobaksspindere, malere, kobbersmede, sejl-, flag- og kompsmagere, slagterne etc. I anstaltens anden sæson gav slagterlauget 311 kg oksekød, 88 kg saltet kød, 20 kg flæsk, urtekræmmer agent Top 100 kg sagogryn og 150 kg ris, mens blikkenslager Lindqvist donerede 100 stk. blikkasser, beregnet til maden. Derfor kunne bestyrelsen i beretningen for 1838/39 notere, at »Bespisnings-Anstalten for Trængende

har nu i 10 Aar modtaget betydelige Gaver og derved saa mange Beviser paa ædle Medborgeres Tillid«.

Indtil man ophørte med at uddele mad ved indgangen til 1980'erne, var kosten spartansk og bestod hovedsageligt af suppe og flæsk. I 1800-tallet bestod en portion af 1/2 liter søbemad (suppe, kål eller ærter) med cirka 60 gram kogt kød uden ben samt kartofler. Som afveksling blev der enkelte gange også uddelt flæsk, og 1. januar samt på kongens fødselsdag stod menuen på oksesteg, risengrød, øl samt et surbrød. 8.-14. februar 1914 var ugens menu denne:

<i>søndag</i>	oksekødssuppe
<i>mandag</i>	sobeskopes ¹⁰¹ og grynsuppe
<i>tirsdag</i>	ærter og flæsk
<i>onsdag</i>	hvidkålssuppe og flæsk
<i>torsdag</i>	medisterpølse og grynsuppe
<i>fredag</i>	grønkål og flæsk
<i>lørdag</i>	grønkål og flæsk

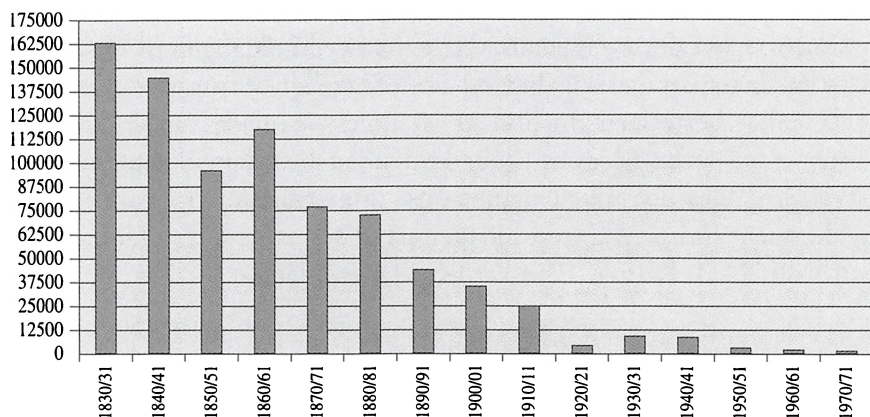
Uddeling begyndte i december, som regel den 24., og fortsatte i fire måneder indtil udgangen af april. Bespisningsanstalten blev hurtigt en succes, og i vinteren 1831/32 bispistes det største antal personer i anstaltens historie: 170.444 portioner. I løbet af de første ti år uddeltes der 1,5 mio. portioner mad til trængende københavnere.

Ordenens initiativ blev hurtigt fulgt op af lignende bespisningsforeninger, og allerede i 1830 kunne Odense Bispisningsanstalt åbne. Den var oprettet af frimurerne i Odense efter forslag fra kronprins Christian (8.), der havde kunnet hente inspiration fra hovedstaden. Anstalten lukkede i 1965.¹⁰² I 1846 oprettedes Bispisningskomiteen på Christianshavn, 1853 Nørrebros Bispisningsforening, 1881 Østerbros Bispisningsforening, samme år Foreningen for Friskolebørnenes Bispisning og 1887 Foreningen Mødres og Børns Bispisning. Af disse foreninger består i dag kun Kjæde-Ordenens bispisningsanstalt.

101. Brød i terninger

102. Jacobsen: *Sankt Johanneslogen »Maria til de tre Hjerter«* s. 70-71, 121-22

Antal uddelte portioner 1830/31 – 1970/71

Bespisningsanstalten havde sin storhedstid fra oprettelsen i 1829 og frem til udgangen af 1870'erne. Den nedadgående tendens satte ind fra 1862/63: hvor man dette år uddelte 104.561 portioner, var antallet af madportioner tyve år senere kun 53.466. I vinteren 1920/21 blev det således kun til 2.843 portioner. Men med 1920'ernes og 1930'ernes krise blev der atter behov for bespisningsanstalten, og allerede i 1921/22 uddeltes der 5.186 portioner. Portionernes antal steg og nåede et højdepunkt i 1933/34 med 11.974 maduddelinger. Der er sikkert i mange hjem sendt varme tanker til ordenen og dens bespisningsanstalt. I årene 1937/38 til 1942/43 uddeltes der endvidere mad til en ny gruppe: »Da der i de senere Aar har vist sig en særlig stor Trang til Hjælp for den Gruppe af Fattige, som kan benævnes *pauvres honteux*, har vi desuden for første Gang iaar forsøgsvis uddelt 1702 Portioner Middagsmad fra Spisekøkkenet 'Alexandra' i Hindegade til saadanne trængende«. I 1940/41 blev det således til 4.447 portioner til fattige og 2.866 portioner til *pauvres honteux*.¹⁰³

103. Lützen: *Byen tæmmes* s. 173-77, 211-15. Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription) s. 152. *Beretning om den her i staden indrettede bespisningsanstalt 1829-1958*. KO. Københavns Bespisningsanstalt. Sager vedr. anstalten 1846-1917

Der findes ingen billeder af maduddelingen i Københavns Bospisningsanstalt, men den er utvivlsomt foregået på samme måde, som det var tilfældet i Nørrebro Bospisningsforening i vinteren 1902. Billedet er gengivet efter Nørrebro Bospisningsforenings Jubilæumsskrift 1853-1903. 1903

I 1970'erne nåede antallet af madportioner ned under 1.000, og derfor besluttede bestyrelsen at ophøre med maduddelingen. I dag giver Bospisningsanstalten penge til ældre mennesker, enlige og andre trængende.

VII Ordenens filantropiske virksomhed i dag

Kjæde-Ordenens velgørenhedsarbejde i dag falder i tre grupper. Ordenen har videreført det filantropiske arbejde på blindeområdet, hvor man administrerer en legatformue på 2,9 mio. kr. (1993). Efter Blindehjemmets overgang til staten valgte man i 1963 – på Gerva og Eskild Friehlings forslag – specielt at tage sig af døvblinde. Døveforsorgen var først på det tidspunkt blevet opmærksom på denne gruppe, og statens hjælp var stadig beskedent. Ordenen begyndte derfor at give tilskud til afholdelse af arrangementer, anskaffelse af hjælpemidler etc., og ordenens tilskud udgør i dag en væsentlig del af støtten til døvblinde.

Det andet virkefelt er Kjæde-Ordenens socialfilantropiske Fond. Som en del af aftalen om statens overtagelse af Blindehjemmet fik ordenen udleveret de til hjemmet donerede legater, som skulle henlægges i en socialfilantropisk fond. En fundats blev indsendt til Socialministeriets godkendelse 10. juni 1965. Da man i august 1971 ikke havde hørt fra ministeriet, rykkede man for et svar. 10. november 1971 fik guvernementet dette svar: »Ifølge Socialministeriets journal er der den 14. juni 1965 hertil indkommet en skrivelse af 10. s.m. formentlig om stadfæstelse af en fundats for Kjæde-Ordenens Social-Filantropiske fond. Ifølge journalen er der senere hertil indkommet en skrivelse af 29. september 1965 om samme spørgsmål. Beklageligvis synes såvel de nævnte skrivelser som ministeriets tidligere akter vedrørende sagen at være bortkommet«. Fundatsen blev så atter indleveret, og efter forskellige ændringer fik en fundats af 5. december 1972 kgl. godkendelse 4. maj 1973. Fondens formål er at yde støtte til »social-filantropisk virksomhed i bred almindelighed«, bl.a. til mennesker, der har svært ved at klare sig, men som ikke opfylder sociallovgivningens vilkår for støtte; blinde og svagsynede har fortrinsret. Fondens formue var i 1993 883.000 kr.¹⁰⁴

Endelig ydes der velgørenhed gennem Københavns Bospisningsanstalt, hvor man nu uddeler kontantbeløb. Bospisningsanstaltens formue androg 1993 144.000 kr.¹⁰⁴

104. KO. Blindehjemmet. Blindesagen 1862-1970: læg Døv-blinde-sagen. Korrespondance og regnskaber vedr. Kjæde-Ordenens socialfilantropiske Fond 1958-1978. *Matrikel* 1994

VIII Afrunding

Ved stiftelsen i 1774 var Kjæde-Ordenen blot en blandt mange foreninger og klubber i 1700-tallets sidste halvdel, men i modsætning til disse har ordenen formået at overleve og kan i dag se tilbage på 225 års virke.

En af ordenens mange styrker har været medlemmerne, der er ordenens livsnerve. Gennem alle årene har man optaget både mænd og kvinder, hvorved en bred og alsidig rekruttering har været mulig, til gavn ikke alene for ordenen, men også for medlemmerne. Desuden har man i ordenen forstået at knytte til sig personer med indflydelse og

Ordenshuset i Klerkegade 10 (foto: Lene Mikkelsen)

»Talenter«, som det blev udtrykt i 1828. Her tænkes specielt på A.W. Hauch, der formåede at vende 1790'ernes tilbagegang, og som sammen med andre lagde grunden til ordenens »guldalder» i 1800-tallet, hvor der blev udfoldet et omfattende filantropisk arbejde, og hvor ordenen oplevede en stor medlemstilgang. Blandt de mange medlemmer har just været personer, der i kraft af deres position i samfundet kunne kaste glans over ordenen og dens velgørenhedsarbejde, og mange medlemmer har gennem tiden lagt et stort arbejde i ordenshuset, for blindesagen og for trængende københavnere.

Et andet forhold, der har gjort, at ordenen har formået at overleve, er utvivlsomt blindesagen, som man i 1811 valgte som hovedgenstand for det filantropiske arbejde. Derved fik man en sag, man kunne knytte sit virke til, som var primus motor i ordenens liv, og som trak medlemmer til. Ordenen tog som det første initiativ til oprettelse af forsorgsinstitutioner for blinde, først og fremmest Blindeinstituttet. Senere kom Arbejds- og forsørgelsesanstalten for blinde (senere Blindehjemmet), Asyl for blinde børn og Husholdningsskolen for blinde til. Ligeledes har man i udstrakt grad hjulpet blinde rundt omkring i landet ved adgang til øjenoperationer og ved pengeunderstøttelser. Der er udført et stort arbejde inden for blindevæsenet, og ordenen har på mange områder lagt grundstenen til den videre udbygning af blindeforsorgen. Selvom ordenens blindeinstitutioner er overgået til staten, har blindesagen stadig ordenens bevågenhed. I dag er opmærksomheden specielt rettet mod døvblindes forhold, hvor der endnu er et stort stykke arbejde at udrette.

Kjæde-Ordenen lever således stadig op til formålsparagraffen fra 1825 om at »anvende sine Bestræbelser til Gavn for Menneskeheden og Fædrelandet«.

English summary

At its the inception (renewal) in 1774, 'Kjæde-Ordenen' (The Order of the Sacred Chain) was only one among many associations and clubs in the second half of the 1700's, but unlike these other organizations, the order has managed to survive and today has more than 225 years of active work behind it. The order is led by a Governance chaired by a Grand Master. In addition, the order has a Royal Patron. Throughout the existence of the order, both men ("brothers") and women ("sisters") have been admitted, which has assured a broad and diverse base. Furthermore, the order has been able to enlist the support of individuals with influence and ability, among them the Lord Chamberlain of King Frederik VI, A.W. Hauch, who was able to reverse a decline during the 1790's. Together with others, he laid the foundation for the "golden age" of the order in the 1800's, when extensive philanthropic activities took place, and the order saw a large increase in membership. Since 1945, the number of members has been decreasing.

In 1811, the order chose blindness as its predominant philanthropic cause. This provided a focal point for the activities, a prime mover in the life of the order, and an issue that attracted new members. The order was the first to take the initiative to establish charitable institutions for the blind, the first being the Institute for the Blind of 1811. The order ran the institute until 1858, when it became an institution of the Danish state. In 1825, the Home for the Blind was founded (a work and charitable institution), which was run by the order until 1962, when the state took over. Later, the order was in charge of a home for blind children (1861-1914) and a home economics school for blind students (1937-49). Furthermore, extensive help has been given to blind individuals around the country through access to eye surgery as well as grants. Today, the attention is directed especially towards the conditions for deafblind people, where much remains to be done.

The order has also been providing for needy Copenhageners; this aid work is carried out via the Copenhagen Feeding Institution, founded in 1829. Until the 1970's, the institution handed out food, but during the last 20-25 years, it has been awarding monetary aid to elderly people, singles and others in need.

Bilag: Blindeinstituttets elever 1856

Navn	Født	Optaget	Undervisningens indhold
Antoinette Bloch	1835	-	skoletimer, sang, håndgerning
Laura Otto	1843	1851	-
Lauritz Bendixen	1844	1851	skoletimer, gymnastik, håndgerning, sang, violinspil, klaverspil. »Han havde i det gl. Institut lært at skrive og læse Punktskriften og begyndt at læse latinsk Tryk« samt geografi
Thorvald Holmer	1842	1852	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, fløjte, håndgerning, kurvemageri. Lært at skrive og læse punktskrift, begyndt at læse latinske bogstaver samt gode kundskaber i geografi
Marie Madsen	1840	1853	skoletimer, sang, gymnastik, strikning, spind, håndarbejde
Carl Harpsøe	1843	1853	skoletimer, gymnastik, sang, håndgerning, violinspil. Lært at læse og skrive punktskrift, begyndt på det latinske alfabet samt geografi
Emil Olsen	1845	1853	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, håndgerning. Lært at læse og skrive punktskrift, kendte det latinske alfabet. Ret godt orienteret på globen
August Evald	1844	1853	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, håndgerning, lært punktalfabetet samt geografi. »Kurvefletning blev begyndt, men atter opgivet fordi han manglede Anlæg dertil«.
Sophie Madsen	1841	1854	skoletimer, sang, gymnastik, spind, strikning, filet og hækling samt syning
Stine Poulsen	1841	1854	skoletimer, sang, gymnastik, spind, strikning, hækling
Nathalie Møller	1843	1854	skoletimer, gymnastik, sang, spind, strikning, hækling
Claus Bock	1838	1854	musik (violin, klaver, fløjte), sang, strikning, spind, kurvemageri. Lidt kendskab til punktskrift og det latinske alfabet
Christian Eriksen	1840	1854	skoletimer, håndgerning, kurvemageri, snorefletning, lidt violinspil. Lært at skrive og læse punktskrift, læse trykte latinske bogstaver, nogenlunde orienteret på globen
Frederik Jacobsen	1843	1854	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, håndgerning, knytning, kurvemageri. En del øvelse i at skrive og læse punktskrift, kendte det latinske alfabet, nogenlunde orienteret på globen
Hans Hansen	1847	1855	skoletimer, gymnastik, sang, håndgerning, violinspil, lært at kende det latinske alfabet
Marie Jensen	1843	1856	skoletimer, gymnastik, sang, spind, strikning
Adolph Bollesen	1846	1856	skoletimer, gymnastik, sang, strikning, spind og violinspil, gjort bekendtskab med punktalfabetet og det latinske alfabet samt geografi
Andriette Petersen	1845	1856	skoletimer, gymnastik, sang, spind, strikning
Carl Ottesen eller Larsen	1843	1856	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, håndgerning
Christine Priiskorn	1846	1856	skoletimer, gymnastik, sang, spind, strikning, filet, hækling og syning
Mads Nielsen	1848	1856	skoletimer, gymnastik, sang, violinspil, strikning og spind

Kilde: LAK. Det gkl. Blindeinstitut. Elevprotokoller 1858-1906. Drengene 1-47. Piger 1-46

Kilder og litteratur

Kjæde-Ordenens arkiv i Klerkegade:

Kjæde-Ordenen

Sager vedr. ordenen 1785-1979

Sager vedr. ordensherrerne 1838-1979

Sager vedr. Klerkegade 10 1867-1977

Sager vedr. ejendommen i Niels Hemmingsens Gade 24 1798-1867

Sager vedr. inventar 1800-1979

I Landsarkivet for Sjælland m.v.:

Kjæde-Ordenens arkiv i Landsarkivet

Guvernementsprotokoller 1774-1868 (transskription)

Indsamlinger til fordel for skadelidte ved oversvømmelser og stormfloder 1825-1839

Sager vedr. enkelte legater og gaver 1814-1979

Kjæde-Ordenen. Det kgl. Institut for Blinde

Forhandlingsprotokoller 1811-1858

Sager vedr. instituttet 1811-1858

Kassejournal 1846-53

Regnskabsprotokol 1811-1845

Bidragsprotokol 1811-1906

Sager vedr. enkelte elever 1844-1850

Kjæde-Ordenen. Blindehjemmet

Sager vedr. hjemmet 1858-1970

Forskellige sager 1903-1962

Sagen vedr. Karl Bjarnhofs kritik af forholdene på Blindehjemmet 1943-1959

Sager vedr. børneasylet 1870-1949

Skrivelser fra Socialministeriet 1933-1955

Beboerregister 1859-1968
Regnskabsbog 1873-1897

Kjæde-Ordenen. Husholdningsskolen
Regnskabsbilag, skrivelser m.v. 1937-1953

De samvirkende Blindeforeninger
Korrespondance og regnskaber 1900-1972

Det kgl. Blindeinstitut i København
Bestyrelsens indkomne journalsager 1889-1890
Elevprotokoller 1858-1906
Elevcharteks mænd 1851-1943, kvinder 1854-1941
Protokoller over afgåede elever 1859-1876 og 1877-1887
Indberetninger om blinde i Danmark 1859-1870
Bygningen af instituttet 1852-1867

Sorø amt
Journal 1864

Københavns Brandforsikring
Vurderingsforretninger over ejendomme
Matr.nr. 5-11 Østre kvarter: matr.nr. 5
Matr.nr. 129-135 Frimands kvarter: matr.nr. 130
Matr.nr. 517-525 Skt. Annæ vestre kvarter: matr.nr. 520

Litteratur

Beretninger om den her i staden i året 1829 oprettede Bespisnings-
Anstalt for Trængende. Kbh. 1829-1958
Beretninger om selskabet Kjædens virksomhed til fordel for blinde.
Kbh. 1870-1958
Brorson, J.D.C.: Beretning om Selskabet Kjædens Virksomhed til
Fordel for Blinde i Aarene 1810-1869. Kbh. 1869
Collegialtidende. Kbh. 1799-1848
Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg. Bd. 1-16. Red. Sv. Cedergren
Cech. Kbh. 1979-1984

- En kjøbenhavnsk Embedsmand. Jacob Gudes Optegnelser 1754-1810. Udg. Julius Clausen og P.Fr. Rist. Kbh. 1970
- Forslag til en Reorganisation af Blinde-Institutet i Kjøbenhavn afgivet af den til at tage Blinde-Institutets Stilling under Overveielse nedsatte Commission. Kbh. 1856
- Houmøller, Sven: Kjæden laa i Mulm begravet... Træk af Kjæde-Ordenens Historie 1774 – 27. November – 1974. Kbh. 1974
- Houmøller, Sven: Kjæde-Ordenen og Blindeforsorgen 1811 – 10. Juni – 1961. Kbh. 1961
- J.P.E. Hartmann og hans kreds. En komponistfamilies breve 1780-1900. Kbh. 1999.
- Jacobsen, Hans Henrik: Sankt Johanneslogen »Maria til de tre Hjerter«. Frimureri i provinsen gennem 200 år. Odense 1991
- Johansen, Folke: Sådan fik danske blinde et skriftsprog. Hellerup 1986
- Journal udgiven til Fordeel for Blinde I-III. Kbh. 1811-1824
- Kjæde-Ordenen De tre Vise af Østerland. Medlemsprotokoller 1774-1874. Udg. Albert Fabritius. Kbh. 1949
- Kong Christian VIII.s dagbøger og optegnelser 1839-1848. Udg. Anders Monrad Møller. Kbh. 1995
- Love for Kjædeselskabets Medlemmer. Kbh. 1863
- Lützen, Karin: Byen tæmmes. Kernefamilie, sociale reformer og velgørenhed i 1800-tallets København. Kbh. 1998
- Matrikler for Kjæde-Ordenen 1830-1999
- Moldenhawer, Johs.: Det kgl. Blindeinstituts Historie samt Meddelelser om Blindesagens Begyndelse og dens Udvikling i Danmark. Kbh. 1905
- Poulsen, Svann: Kjædeordenen og Blindesagen i hundrede Aar. Kbh. 1911
- Prolog til Forestillingen, som gives paa det kgl. Theater d. 15. Maj 1816 til Bedste for Døvstumme-Instituttet. Kbh. 1816
- Rigsdagstidende. Folketingets forhandlinger
- Werlauff, E.C.: Erindringer af mit liv. Kbh. 1910

Kjæde-Ordenens arkiv

I foråret 2001 blev Kjæde-Ordenens arkiv ordnet og registreret i Landsarkivet. Dansk Blindesamfund havde skaffet økonomisk mulighed for, at denne ordningsopgave kunne gennemføres. Efter endt ordning omfatter det velbevarede arkiv 155 pakker og 128 bind. Den del af arkivet, der omhandler ordenen, har Kjæde-Ordenen fået tilbage, mens alle arkivalier vedrørende blindeforsorg, herunder legatsager, og Københavns Bespisningsanstalt er afleveret til Landsarkivet.

En stor del af materialet vedrører Kjæde-Ordenen, hvor der er bevaret et fyldigt arkiv næsten fra oprettelsen i 1774 med en ubrudt række af guvernementsprotokoller (forhandlingsprotokoller), sager og korrespondance samt regnskabsmateriale, der kan belyse ordenens virke gennem 225 år. Sidst men ikke mindst er der et omfattende personalhistorisk materiale om medlemmerne, der også kan findes i de trykte medlemsfortegnelser, matriklerne, som ordenen har udsendt siden 1830. Af disse har Landsarkivet fået et komplet sæt. Desuden har ordenen en stor samling fotografier og portrætter af dens medlemmer. Adgang til ordensarkivet bevilges af regeringen efter de almindelige adgangsregler, der gælder i Statens Arkiver.

Københavns Bespisningsanstalts arkiv er for 1800-tallets vedkommende ikke særligt fyldigt bevaret, men der kan hentes en del oplysninger i de trykte årsberetninger, der blev udgivet 1829-1958, og hvoraf Landsarkivet har beretningerne for perioden 1880-1958.

Fra ordenens blindeinstitutioner foreligger der efter ordningen et stort og værdifuldt materiale til belysning af blindeforsorg og blindes vilkår gennem 200 år. For Blindeinstituttets vedkommende er arkivet stort set intakt, og der er fra hele perioden (1811-1858) bevaret forhandlingsprotokoller, korrespondance og sager vedr. instituttet samt regnskabsmateriale. Dermed er det blevet muligt at belyse dansk blindeforsorg før 1858, hvor staten tog over. Desværre er elevsagerne kun sporadisk bevaret, men der kan findes en del oplysninger om eleverne i forhandlings- og regnskabsprotokoller samt i sagerne, hvor der ofte kan ligge ansøgninger om optagelse. For instituttets sidste elevs vedkommende findes der fyldige oplysninger om dem i arkivet efter Blindeinstituttet af 1858. Der findes en oversigt over dette arkiv i Niels

Strandsbjergs registratur om blindeinstitutioner i Danmark 1858-1970, udgivet af Landsarkivet i 1992.

Indtil 1858 udgjorde Blindehjemmet (Forsørgelsesanstalten) en del af ordenens blindeinstitut, hvorfor materiale om hjemmet må søges i instituttets arkiv. Også hjemmets og børneasylets arkiv er velbevaret, både hvad angår korrespondance og regnskaber, men også sager om de enkelte beboere. I den forbindelse skal det nævnes, at sager om optagelse i hjemmet og asylet også kan findes blandt de almindelige sager. Asylbørnene kan endvidere følges i arkivet efter det statslige blindeinstitut af 1858, hvilket også gør sig gældende for hjemmets beboere, idet mange af dem havde været elever i statens institut. Endelig indeholder de årlige trykte beretninger 1870-1958 fyldige oplysninger om hjemmet, asylet og frem til 1918 tillige om beboerne. I Landsarkivets tryksagssamling opbevares der et komplet sæt af disse årsberetninger.

Bespisningsanstaltens og blindeinstitutionernes arkiver er tilgængelige efter de almindelige adgangsregler, der gælder i Statens Arkiver.

Registraturer over Kjæde-Ordenens arkiv

Kjæde-Ordenen (opbevares i Klerkegade)

Ordenens ledelse

1845-1917	Sager vedr. ordensherrerne	1 pk.
1781-1906	Kjæde-Ordenens love	5 bd.
	nemlig:	
	Love og forholdsregler 1781	2 bd.
	Love for Kjæde-Ordenen 1858	1 bd.
	Kjæde-Ordenens konstitutioner (afskrifter)	2 bd.
1846-1961	Sager vedr. stormesteren og ordenens øvrige embedsmænd	1 pk.

Forhandlinger

1781-(2002)	Gouvernementsprotokoller	5 bd.
	nemlig:	
	1774-1825 (1. del)	1 bd.
	1826-1869 (2. del)	1 bd.
	1869-1883 (3. del)	1 bd.
	1884-1905 (4. del)	1 bd.
	1905- (5. del)	1 bd.
	anm.: stadig i brug	
1774-1905	Registre til gouvernementsprotokollerne	2 bd.
	nemlig:	
	1.-3. del	1 bd.
	4. del	1 bd.

1872-1964	Sager vedr. guvernementet anm.: bl.a. mødeindkaldelser 1891-1964, udkast til forretningsorden 1896	1 pk.
1897	Vedtægter for Kjæde-Ordenens forretnings- orden	1 bd.
1827-1907	Forhandlingsprotokol for finans- kommissionen	1 bd.

Korrespondance

1891-1946	Journaler nemlig: 1891-1910 1916-1946	2 bd. 1 bd. 1 bd.
1867-1948	Kopibøger nemlig: 1867-1880 1887-1894 1894-1898 1894-1903 1898-1903 1903-1948	6 bd. 1 bd. 1 bd. 1 bd. 1 bd. 1 bd. 1 bd.
1785-1979	Sager vedr. ordenen nemlig: 1785-1902 anm.: heri læg med forslag om ordenens fremtidige filantropiske virksomhed 1811 1903-1907 1908-1911 1912-1916 1917-1923 1924-1935	9 pk. 1 pk. 1 pk. 1 pk. 1 pk. 1 pk. 1 pk.

1936-1943	1 pk.
1946-1964	1 pk.
1965-1979	1 pk.

Bygninger og inventar

1798-1867	Sager vedr. ejendommen i Niels Hemmingsens Gade 24 (hjemsted for ordenen og blindeinstituttet)	1 pk.
1867-1977	Sager vedr. ejendommen i Klerkegade 10 (hjemsted for ordenen og blindehjemmet)	1 pk.
1906-1926	Sager vedr. ombygninger i Klerkegade 10	1 pk.
1926-1929	Regnskabsbog for ombygningen i 1926	1 bd.
1853-1971	Sager vedr. ombygninger 1947-1971. Sager vedr. parcellen på Øresundsgade 1853-1875	1 pk.
1861-1861	Fortegnelse over Kjæde-Ordenens inventar	1 bd.
1915-1921	Ordrebog for bygninger og inventar ..	1 bd.
1800-1979	Sager vedr. inventar	1 pk.
1903-1987	Bog over værdisager	1 bd.
ca. 1907	Tegninger	11 stk.
	anm.: sandsynligvis fra en planlagt ombygning i 1907	

Regnskabsvæsen

1821-1963	Regnskaber	1 pk.
1963-1979	Regnskaber for ordenen og legaterne ..	1 pk.
1813-1824	Regnskabsbog	1 bd.
1859-1914	Regnskabs- og kassebøger	1 pk.
1914-1957	Regnskabsbøger	5 bd.
	nemlig:	
	1914-1937	1 bd.
	anm.: også for hjælpekasen	
	1926-1936	1 bd.
	1936-1957	1 bd.
	1936-1945	1 bd.
	1944-1954	1 bd.
1948-1958	Hovedbøger	2 bd.
	nemlig:	
	1948-1949	1 bd.
	1951-1958	1 bd.
1942-1959	Kassejournaler	3 bd.
	nemlig:	
	1942-1946	1 bd.
	1949-1956	1 bd.
	1958-1959	1 bd.
1932-1945	Oversigter over faste årlige indtægter og udgifter	4 bd.
	nemlig:	
	Indtægter 1932-1938	1 bd.
	Indtægter 1939-1945	1 bd.
	Udgifter 1932-1938	1 bd.
	Udgifter 1939-1945	1 bd.

1958-1975	Fortegnelse over betalte regninger	1 bd.
1914-1943	Fortegnelser over de Kjæden tilhørende aktiver	3 bd.
	nemlig:	
	1914	1 bd.
	1933	1 bd.
	1943	1 bd.
1955-1962	Obligationsbeholdning	1 bd.
1921-1943	Sager vedr. kreditforeningsbeviser	1 pk.
1937-1979	Regnskabsbilag	11 pk.
	nemlig:	
	1937-1940	1 pk.
	1940-1943	1 pk.
	1943-1945	1 pk.
	1950-1952	1 pk.
	1952-1954	1 pk.
	1954-1956	1 pk.
	1956-1958	1 pk.
	1959-1960	1 pk.
	1959-1961	1 pk.
	1960-1962	1 pk.
	anm.: 1959-1962 både for ordenen, legaterne og bespisningsanstalten	
	1971-1979	1 pk.
1941-1952	Girobilag	2 pk.
	nemlig:	
	1941-1945	1 pk.
	1941-1945, 1951-1952	1 pk.
1927-1944	Bankbøger og checkhæfter	1 pk.

1821-1980	Forskellige regnskabs- og skattesager nemlig:	2 pk.
	1821-1959	1 pk.
	1960-1980	1 pk.
1941-1947	Regnskabsbog over vinbeholdningen	1 bd.
1925-1932	Reparations- og fornyelsesfondet ... nemlig:	2 bd.
	1925-1931	1 bd.
	1925-1932	1 bd.
1882-1958	Regnskaber for ordenens hjælpekasse nemlig:	2 bd.
	1882-1958	1 bd.
	1945-1958	1 bd.

Legater og gaver

1891-1959	Sager vedr. Brødre- og Søsterlegatet af 1891 og Søster- og Brødrefondet af 1901 anm.: korrespondance 1891-1944. Regnskabsbøger 1892-1959	1 pk.
1958-1978	Korrespondance og regnskaber vedr. Kjæde-Ordenens socialfilantropiske Fond, oprettet 1972	1 pk.
ca. 1920-1960	Diverse skrivelser vedr. understøttelse anm.: anmodninger om og takkekort for modtaget understøttelse, jule- og nytårs- hilsner m.m.	3 pk.

Medlemmer

1775-1906	Alfabetiske medlemsfortegnelser	4 bd.
	nemlig:	
	Brødre 1775-1837	1 bd.
	Brødre 1775-1857	1 bd.
	Søstre 1837-1775	1 bd.
	Søstre 1775-1906	1 bd.
1786-1977	Medlemsfortegnelser 1786-1977. Kontingentsager 1879-1921, u.å.	1 pk.
1799-(2002)	Reversal-bøger	2 bd.
	anm.: indeholder antegnelser om, hvem der er kautionister for nye medlemmer nemlig:	
	1799-1900	1 bd.
	1900-	1 bd.
1838-1903	Sager vedr. optagelser	1 pk.
1837-1967	Kontingentbøger	5 pk., 3 bd.
	nemlig:	
	1837-1875	1 pk.
	Brødre 1863-1899	1 pk.
	Brødre 1901-1938	1 pk.
	Brødre 1937-1967	1 bd.
	Søstre 1863-1920	1 pk.
	Søstre 1920-1938	1 pk.
	Søstre 1937-1967	1 bd.
	Brødre og Søstre 1935-1958	1 bd.
1945-1946	Undersøgelsesudvalget ang. enkelte medlemmers optræden under besættelsen	1 pk.

ca. 1905	Stamblade for de enkelte medlemmer med personalhistoriske oplysninger . nemlig: Brødre nr. 1-450, optaget 1777-1820 .	3 pk. 1 pk.
	Brødre nr. 451-809, optaget 1820-1905	1 pk.
	Søstre nr. 1-620, optaget 1775-1905 ..	1 pk.
ca. 1905	Alfabetisk ordnede notitser om de enkelte medlemmer	1 pk.
ca. 1905-1914	Stamblade for de enkelte medlemmer med personalhistoriske oplysninger . nemlig: Brødre nr. 1-850, optaget 1775-1914 .	2 pk. 1 pk.
	Søstre nr. 1-663, optaget 1775-1910 ..	1 pk.
1845-1980	Div. biografiske oplysninger om medlemmerne	4 pk.
	anm.: indeholder avisudklip, biografiske optegnelser, sager vedr. enkelte medlemmer m.m.	
1821	Ved Hauchs 50-års jubilæum i statens tjeneste	1 bd.

Ordenens liv og historie

1912-1980	Indkaldelser til fester, møder og optagelser	1 pk.
1816-1997	Mødeprotokoller	8 bd.
	anm.: fortegnelse over de fremmødte ved ordenens samlinger nemlig:	
	I 1816-1853	1 bd.
	II 1853-1879	1 bd.
	III 1879-1898	1 bd.

	IV 1898-1906	1 bd.
	V 1906-1922	1 bd.
	VI 1922-1939	1 bd.
	VII 1939-1960	1 bd.
	VIII 1961-1997	1 bd.
1774-1993	Protokoller over Kjæde-Ordenens samlinger	10 bd.
	nemlig:	
	1774-1820	1 bd.
	1820-1840	1 bd.
	1840-1864	1 bd.
	1864-1883	1 bd.
	1883-1894	1 bd.
	1894-1905	1 bd.
	1905-1920	1 bd.
	1920-1937	1 bd.
	1937-1958	1 bd.
	1958-1993	1 bd.
1841-1902	Forfremmelser	1 pk.
1816-1974	Fester, ekstrasamlinger m.v.	2 pk.
	nemlig:	
	1816-1899	1 pk.
	1900-1974	1 pk.
ca. 1820-1981	Taler, foredrag m.v.	2 pk.
	nemlig:	
	ca. 1820-1899	1 pk.
	1900-1981	1 pk.
1780-1948	Ordenens historie, ordenstegn og ordensmotto, arkivfortegnelser m.v. .	1 pk.
1902-1953	Avisudklip	1 pk.

Kjæde-Ordenen (opbevares på Landsarkivet)

Legater og gaver

- 1890-1990 Forhandlingsprotokoller 1 pk.
anm.: legaterne N.F. Herss og I. Herss'
1972-1990 (1 bd.), A. Brun, f. Munch
1890-1907 (1 bd.), S. Jensen og hustru
1934-1949 (1 bd.)
- 1814-1965 Sager vedr. enkelte legater og gaver . . . 3 pk.
anm.: ordnet efter oprettelsesår.
Ved mange af sagerne ligger ansøgninger
om understøttelse fra pågældende legat
nemlig:
1814-1879 1 pk.
1880-1897 1 pk.
1904-1965 1 pk.
- 1857-1975 Forskellige sager vedr. legaterne 1 pk.
anm.: bl.a. i anledning af Blindehjem-
mets overgang til selvejende institution
- 1897-1959 Legatkasse- og regnskabsbøger 4 pk.
nemlig:
I: legaterne F. Bencke 1921-1931 (1 bd.),
S.F. Bjørn 1929-32 (2 bd.), S. Jensen og
hustru 1934-1959 (1 bd.), Berg
1914-1958 (1 bd.), Falkenberg & Berg
1918-1945 (1 bd.), Falkenberg 1945-1958
(1 bd.) 1 pk.
II: legaterne P.L. Cohes & A.S. Ibsen
1924-1931 (1 bd.), D.D.P.A. Fondet
1942-1944 (1 bd.), A. Brun f. Munck
1897-1931 (1 bd.), I. og P. Just 1927-1958
(2 bd.), L.E. Bruun 1925 1959 (2 bd.) . . 1 pk.

	III: legaterne N. Pedersen & F.A. Kofod og hustru 1930-1931 (1 bd.), J.C. Christensen 1914-1932 (1 bd.), J. Brandt 1910-1931 (1 bd.), Kollingske 1897-1931 (1 bd.), Wollesen og hustru 1911-1931 (1 bd.), prins og prinsesse Carl 1897-1931 (1 bd.) . . .	1 pk.
	IV: legaterne S.F. Rosenstedts & Thoring Skogstad 1917-1931 (1 bd.), P.L.V Falkenberg 1944-1958 (1 bd.), E. Falkenberg 1918-1958 (1 bd.), E. Wolff og hustru G.W. f. v. Westen 1914-1931 (1 bd.), T. Lund & P. Andersen og M. Andersen f. Hansen 1919-1931 (1 bd.), C.T. Bruun 1917-1931 (1 bd.), C.W. Simonsen & A.K. Pedersen 1923-1931 (1 bd.)	1 pk.
1949-1958	Kassebøger for legater	1 pk.
1944-1975	Regnskaber og oversigter for legater .	1 pk.
1951-1958	Regnskabsbilag (legater)	2 pk.
	nemlig:	
	1951-1955	1 pk.
	1955-1958	1 pk.
ca. 1920-1960	Ansøgninger fra blinde om understøt- telse	14 pk.
	anm.: lagt alfabetisk nemlig:	
	A	1 pk.
	B	1 pk.
	C	1 pk.
	D-G	1 pk.
	Hansen	1 pk.
	H-Ja	1 pk.

	Jensen	1 pk.
	Jep-K	1 pk.
	L	1 pk.
	M	1 pk.
	N	1 pk.
	O-P	1 pk.
	R-S	1 pk.
	T-Å	1 pk.
1949-1982	Ansøgninger fra blinde om understøttelse nemlig:	3 pk.
	1949-1971	1 pk.
	1971-1978	1 pk.
	1978-1982	1 pk.
1930-1949	Ansøgninger fra blinde om understøt- telse, tildelt fra cigarhandler S.F. Bjørns legat	2 pk.
	nemlig:	
	1930-1940	1 pk.
	1942-1949	1 pk.

Velgørenhedsarbejde

1825-1839	Indsamlinger til fordel for skadelidte ved oversvømmelser og stormfloder ...	1 pk.
-----------	---	-------

*Det kgl. Institut for Blinde 1811-1858
(opbevares på Landsarkivet)*

Forhandlinger

1811-1858	Forhandlingsprotokoller for bestyrelsen. Kopibog 1857-1858	1 pk.
-----------	---	-------

Regnskabsvæsen

1811-1872	Regnskabsbøger	1 pk.
1846-1853	Den økonomiske kommissions kassejournal for instituttet og Arbejdsog Forsørgelsesanstalten	1 bd.
1811-1824	Regnskabssager 1812-1824. Bidragsprotokol 1811-1906 anm.: regninger 1812-1813, indtægtsbilag 1812-1815, regnskab med bilag 1822 og 1824. Bidragsprotokol anvendt som protokol for bidrag til instituttet, 1906 for bidrag til ordenslokalernes istandsættelse	1 pk.

Eleverne

1844-1850	Sager vedr. enkelte elever	1 pk.
-----------	--------------------------------------	-------

Blindehjemmet (opbevares på Landsarkivet)

Selskabet Kjædens Arbejds- og Forsørgelsesanstalt 1825-1958

Selskabet Kjædens Blindehjem 1958-1962

Blindehjemmet i Klerkegade 1962-1971

Asyl for blinde børn 1861-1914

Forhandlinger

1879-1959	Forhandlingsprotokol for den økonomiske kommission	2 bd.
	nemlig:	
	1879-1897	1 bd.
	1897-1959	1 bd.
1896-1919	Forhandlingsprotokol for direktionen .	1 bd.

Korrespondance

1880-1935	Kopibøger	2 bd.
	nemlig:	
	1880-1887	1 bd.
	1904-1935	1 bd.
1858-1970	Sager vedr. Blindehjemmet	2 pk.
	nemlig:	
	1858-1889	1 pk.
	1890-1970	1 pk.
1903-1962	Forskellige sager vedr. Blindehjemmet .	1 pk.
	nemlig:	
	personale 1903-1963, budgetsager	
	1937-1943, indberetninger 1939-1942,	
	liste over beboere 1958, hjemmets overgang	
	til selvejende institution 1958-1962	

1943-1959	Sagen vedr. Karl Bjarnhofs kritik af forholdene på Blindehjemmet	1 pk.
1870-1949	Sager vedr. børneasylet	1 pk.
1933-1955	Skrivelser fra Socialministeriet	1 pk.
1970-1971	Korrespondance og regnskaber m.v.	1 pk.

Regnskabsvæsen

(1859-1872	Regnskabsbog. Se: Det kgl. Institut for Blinde. Regnskabsbog 1846-1872)	
1873-1897	Regnskabsbog	1 bd.
1897-1932	Statusbog	1 bd.
1897-1942	Hovedbøger	3 bd.
	nemlig:	
	1897-1912	1 bd.
	1913	1 bd.
	1932-1942	1 bd.
1855-1909	Kassebøger	2 pk.
	nemlig:	
	1855-1899	1 pk.
	1899-1909	1 pk.
1897-1942	Kassebøger	5 bd.
	nemlig:	
	1897-1913	1 bd.
	1914-1926	1 bd.
	1927-1931	1 bd.
	1932-1937	1 bd.
	1937-1942	1 bd.

1905-1942	Kassebøger	5 bd.
	nemlig:	
	1905-1910	1 bd.
	1910-1922	1 bd.
	1923-1931	1 bd.
	1936-1942	1 bd.
1925-1931	Indtægts- og udgiftskontobøger	2 bd.
	nemlig:	
	Indtægtskontobog	1 bd.
	Udgiftskontobog	1 bd.
1872-1883	Regnskab 1872. Regnskabsbilag	
	1872-1883	1 pk.
1938-1944	Regnskabsbilag	7 pk.
	nemlig:	
	1938	1 pk.
	1939	1 pk.
	1940	1 pk.
	1941	1 pk.
	1942	1 pk.
	1943	1 pk.
	1943-1944	1 pk.
1945-1950	Regnskaber med bilag	2 pk.
	nemlig:	
	1945-1947	1 pk.
	1949-1950. Bilag 1948-1950	1 pk.
1950-1958	Regnskabsbilag	7 pk.
	nemlig:	
	1950-1951	1 pk.
	1951-1952	1 pk.
	1951-1953	1 pk.
	1953-1954	1 pk.
	1954-1956	1 pk.
	1957-1958	1 pk.
	1957-1958	1 pk.

1954-1962	Regnskaber 1954-1962. Bilag 1958-1959	1 pk.
1909-1939	Regnskabsbog over beboernes arbejde .	1 bd.
1914-1958	Regnskabsbog for pensionsfondet	1 bd.
1914-1958	Pensionsfondet	1 bd.
1950-1958	Pensionsfond for forsørgelsesanstalten .	1 bd.

Understøttelser

1914-1944	Journaler over indkomne ansøgninger om understøttelse	2 bd.
	nemlig:	
	1914-1924	1 bd.
	1925-1944	1 bd.
1914-1944	Fortegnelser over årlige understøttelser, der ydes af forsørgelsesanstaltens kasse	5 bd.
	nemlig:	
	1914-1920	1 bd.
	1921-1926	1 bd.
	1927-1932	1 bd.
	1933-1938	1 bd.
	1939-1944	1 bd.
1914-1941	Fortegnelse over midlertidige understøttelser etc., der er ydede af forsørgelsesanstaltens kasse	2 bd.
	nemlig:	
	1914-1929	1 bd.
	1929-1941	1 bd.

Beboerne

1859-1968	Beboerregister	1 bd.
1894-1912	Fortegnelse over de blinde i anstalten og for hvilke af dem der betales bidrag ... anm.: de to bind, der dækker samme periode, synes identiske	2 bd.
1898-1935	Ansøgninger om optagelse i hjemmet ..	1 pk.
1903-1913	Protokol over asyllets børn	1 bd.

Hjemmets liv og historie

1911-1961	Sager i anledning af jubilæerne 1911, 1925 og 1961	2 pk.
1869-1968	Avisudklip	1 pk.

Blindesagen

1862-1970	Blindesagen og forholdet til øvrige blindeselskaber, herunder Det kgl. Blindeinstitut og Hjem for arbejdsføre blinde Kvinder, Mariendalsvej	1 pk.
-----------	---	-------

Husholdningsskolen for blinde (opbevares på Landsarkivet)

1937-1953	Regnskabsbilag, skrivelser og avisudklip	1 pk.
-----------	--	-------

Blindesagen på Færøerne (opbevares på Landsarkivet)

1934-1937 Korrespondance 1 pk.

Københavns Bospisningsanstalt af 1829 (opbevares på Landsarkivet)

Forhandlinger

1916- Forhandlingsprotokol for bestyrelsen . 1 pk.
anm.: er stadig i anvendelse og
opbevares hos Kjæde-Ordenen

Korrespondance

1916-1923 Kopibog 1 bd.

1846-1980 Sager vedr. anstalten 3 pk.

nemlig:

1846-1917 1 pk.

1920-1939 1 pk.

1942-1980 1 pk.

1874-1930 Diverse 1 pk.

anm.: bestyrelsesmøder 1900-1912,

sager vedr. gaver og legater 1900-1930,

sager vedr. maduddelingen 1874-1913,

anstaltens historie, avisudklip

Regnskabsvæsen

1953-1959	Kassejournal	1 bd.
1826-1910	Indtægts- og udgiftsbøger. Sparekassebog	1 pk.
1918-1979	Regnskaber med bilag	3 pk.
	nemlig:	
	1918-1938	1 pk.
	1938-1943	1 pk.
	1957-1979	1 pk.
	anm.: 1958-1979 ingen bilag	
1915-1959	Kassebilag	2 pk.
	nemlig:	
	1915-1948	1 pk.
	1948-1959	1 pk.

Personregister

- Abildgaard, Nicolai, maler 43, 48
Abildgaard, P.C. 48
Adler, J.G., kabinetssekretær 20, 23
Ahlefeldt Laurvig, Frederik greve,
generalmajor 63
Amondson, Ane Jacobine, hegemoder
61
Andersen, C.H.B., valhornist 64
Andersen, F.V., provst 37
Andersen, J.C.F., valhornist 64
Anker, B.C., kammerherre 32
- Bang, Ole, professor, dr.med. 87
Bang, P.G., kultusminister 84
Baumgarten, Frederikke Franzisca 73
Baumgarten, H.C.F., børstenbinder 73
Baumgarten, Wilhelm J., elev i
Blindeinstituttet 73-74
Bay, Rudolph, kammermusiker 44-45
Bebiquier, komponist 64
Becker, S.A., provst 101
Beer, G.J., øjenlæge 111
Bendixen, Lauritz, elev i
Blindeinstituttet 128
Bentzen, C.F.V., kaptajn 68, 70
Berg, E.T., grosserer 54
Berg, Johan Peter Johansen, husmand,
fader til Marie Berg 96
Berg, Marie Elisabeth Johannesdatter,
beboer i Blindehjemmet 95-96
Biehl, Carl, premierløjtnant 11
Biernatzski, J.C., sognepræst, forfatter
56
Bille Brahe, J.C., stiftamtmand 14, 23
Bilsted, Fr., kammersekretær 41
Bjarnhof, Karl, forfatter 100-101
- Bloch Suhr, J.S., kapellan 39, 43, 105
Bloch, Antoinette, elev i
Blindeinstituttet 128
Bock, Claus, elev i Blindeinstituttet
128
Bojsen, Emil, skolebestyrer 85
Bollesen, Adolph, elev i
Blindeinstituttet 128
Bolv, Niels 63
Borch, Johannes, lærer ved sætaten
skoler 72
Braille, Louis, opfinder af blindealfa-
bet 87
Bredal, I.F., komponist 40
Brenøe, A.H.D., skuespillerinde 64
Brockenhuus, J.L., overhofmester 15
Brorson, C.F., sognepræst 19, 40, 43,
59-61, 65, 71-72, 74, 82, 90
Brorson, J.D.C., lottokasserer 27-28,
34, 73, 87
Brown, J.P., byfoged i Christiansstad
31
Bruun, madam 48
Bruus, Søren Rasmussen, husmand,
fader til I.M. Sørensdaughter 79
Burmeister, C.C., skibsværftsdirektør
43
Busch, C.T.T., grosserer 39
Busk, S., kammerråd, ejer af
Snertingegård 63
- Caroline Amalie, dronning 22, 57, 71,
120
Caroline, prinsesse 71
Castberg, P.A., leder af
Døvstummeinstituttet 58

- Charlotte Frederikke, prinsesse 46
Charlotte, landgrevinde af Hessen 57
Christensen, Christen, blind dreng 79, 82
Christensen, Hedvig, beboer i Blindehjemmet 98
Christensen, Niels, blind dreng 60
Christian 8., konge 20-23, 46, 56, 71, 120-121
Christiansdatter, Maren Katrine, blind pige 82
Christiansen, P., bygningsnedker, søn af Marie Berg 96
Christophersen, H.E., operasanger 45
Crone, Fritz 39
- Dalberg, S.T., kammerassessor, Finansdeputationen 66
Danchell, civilingeniør 88
Du Puy, E., komponist 36, 43, 46
Dütsch, Joachim, sanglærer 62, 68
- Elisabeth, prinsesse 24
Ely, J.G., major 63
Engberg, Eugenie, fuldmægtig, Særforsorgskontoret 103
Erichsen, Augusta, koncertsangerinde, samlevende med Th. Stauning 43
Eriksen, Christian, elev i Blindeinstituttet 128
Evald, August, elev i Blindeinstituttet 128
Ewald, Christian, generalkrigskommissær, byskriver 15, 19, 31
- Fabritius, A., kgl. ordenshistoriograf 15, 102-103
Falbe, U.A., generalmajor 36
Fenger, C.E., professor, dr.med., medlem af Folketinget 83-84, 87
Fog, B.J., Holmens provst 53
Foght, Magnus, violinist 64
Frederik 6., konge 14, 17, 19, 40, 49, 55, 60, 65, 71, 120, 127
Frederik 7., konge 71, 88
- Frederik 8., konge 23-24
Frederiksen, Knud, avlsmand, fader til I.M. Knudsen 80
Friedmann, Wilhelmine, beboer i Blindehjemmet 98
Friehling, Eskild 124
Friehling, Gerva 124
Fürst, Daniel, købmand 68
- Gether, Adolf, elev i Blindeinstituttet 64, 74
Gleichen, komponist 64
Gorm, prins 24
Gottschalk, H.C.M., bataljonskirurg 76
Grabhorn, J.A., registrator i Overskattedirektionen 11, 15, 31, 45
Grammelstorff, Johan Andreas, elev i Blindeinstituttet 74
Grammelstorff, P.H., fader til J.A. Grammelstorff 74
Gross, Peter T.C., gymnastiklærer 71
Grove, Henriette, forlovet med A. Rung 23
Grove, P.T., søløjtnant, fader til H. Grove 23
Grüner, Jacob, kaptajn 11
Grøn, Ane Dorthea, blind kvinde 80-81
Grøn, hattemager, fader til A.D. Grøn 80
Grønberg, Ludvig Ferdinand, glarmestersvend 113-114
Gude, Haagen, hofkasserer 41
Gude, Jacob, kancellisekretær 41
Gude, Niels, proviantforvalter 41
Guldbrand, H.W., dr.med. 11, 16
Gyldendal, Søren, boghandler 16, 35, 43, 53
- Hagen, H.J.A., kommandant 14, 29-30
Hagerup, Lorentz, toldbetjent 46, 47

- Hambro, Carl Joachim, bankier 105
- Hansdatter, Birte Kirstine, blind kvinde 79
- Hansdatter, Karen, blind kvinde 80-81
- Hansen, Anna, blind kvinde 112
- Hansen, C., patient 111
- Hansen, Dorthea, beboer i Blindehjemmet 98
- Hansen, Hans Christian, blind mand 79, 82
- Hansen, Hans, elev i Blindeinstituttet 128
- Hansen, Lars, blind mand 80-81
- Hansen, Maren Kirstine, beboer i Blindehjemmet 94
- Hansen, N.T., kammerråd og klokker ved Frue Kirke, fader til Noline Hansen 22
- Hansen, Noline, forlovet med C.A. Main 22, 23
- Hansen, Niels, bolsmand, fader til P. Nielsen 80
- Hansen, Niels, kgl. lods, fader til C. Hansen 111
- Hansen, Peter, blind mand 117
- Harald, prins 23, 24, 40
- Harboe, Ludvig, biskop over Sjællands stift 55
- Harpsøe, Carl, elev i Blindeinstituttet 76-77, 128
- Harpsøe, Søren Andreas, tømmermester, fader til C. Harpsøe 76
- Hartmann, arkitekt 88
- Hartmann, Gerda 39
- Hartmann, J.P.E., komponist 64
- Hartvig-Olsen, Milla 45
- Hauch, A.W., hofmarskal 14, 16-20, 26, 38-39, 43, 48-49, 56, 58, 60, 64-65, 93, 119, 126-127
- Hauschild, A., glarmester 63
- Haüy, Valentin, leder af Blindeinstituttet i Paris 58, 68
- Hempeln, komponist 64
- Hennert, Wilhelm, blind dreng 60
- Hifling, L., krigsassessor 27
- Hilderman, Frederikke Louise, frøken i Støvringgård Jomfrukloster 42
- Hjorth, Karen 39
- Holm, Ane Cathrine, elev i Blindeasylet 107-108
- Holm, Niels Madsen, arbejdsmand, fader til A.C. Holm 107
- Holmegaard, Anders, gårdmand, fader til K.A. Holmegaard 80
- Holmegaard, Karen Andersdatter, blind kvinde 80-81
- Holmer, Thorvald, elev i Blindeinstituttet 128
- Holmsted, gymnastiklærer 62
- Holst, H.P., digter 53
- Horn, Frederik, borgmester og politimester 47
- Houmøller, Sven, bibliotekar 42
- Hørup, Juliane Marie, datter af L.F. Kolling 113
- Jacobsen, August, blind mand 117
- Jacobsen, Charlotte, lærerinde 85
- Jacobsen, Frederik, elev i Blindeinstituttet 128
- Jakobsdatter, Anne Kristine, blind kvinde 82
- Jakobsen, Kirsten Jenny, beboer i Blindehjemmet 94
- Jakobsen, Niels, blind mand 82
- Jensen, Cecilie, beboer i Blindehjemmet 95
- Jensen, Henrik, blind mand 80-81
- Jensen, Marie, elev i Blindeinstituttet 128
- Jensen, Niels, skovfoged, fader til B.M. Nielsdatter 77
- Jensen, Peter, elev i Blindeinstituttet 64
- Jensen, Povel, husmand, fader til M. Poulsdatter 80
- Jeppesdatter, Maren, blind kvinde 80-81

- Jochims, Jacob, tysk forfatter 55
 Juel, Jens, maler 43
 Just, Poul, grosserer 43
 Jørgensen, Anna Marie 39
 Jørgensen, M.S., glarmester 113
 Jørgensen, Peter, elev i
 Blindeinstituttet, senere organist
 112-113
- Keller, Johan, døve- og åndssvage-
 pædagog 107
 Kierulff, A.C., politidirektør, over-
 præsidet i København 14-15, 19-
 20, 22, 40, 43
 Kierulff, Magdalena Maria, gift med
 A.C. Kierulff 21
 Kihl, G.H., kapelmusikus 68
 Kirchhof, J.A., kammermusiker 36,
 45-46
 Kirkerup, Andreas, hofarkitekt 43, 48
 Kjær, E., læge 108
 Klemp, J.G.B., kancellist ved Den kgl.
 Chatolkasse 66
 Klingberg, H.M.W., divisionskirurg i
 søværnet, professor i anatomi 67,
 72, 74, 76
 Klitgaard, Johs., departementschef 117
 Knudsen, Inger Marie, blind kvinde
 80-81
 Koefod, etatsrådinde 63
 Kofoed, Jens, stud.jur. 44-45
 Kolling, L.F., glarmester 113
 Krabbe, Niels, førstebibliotekar 64
 Krag, G., kammerherre 117
 Kragh, J., klarinettist 68
 Krenchel, Valdemar, øjenlæge 115
 Krogh, Helene, beboer i
 Blindehjemmet 103
 Kruse, L., forfatter 59, 72
 Kunzen, F.L.Æ., komponist 36, 38, 43
 Küffner, Joseph, komponist 64
 Køie, J.A., inspektør ved
 Borgerdydsskolen, cand.phil. 84
- Ladekarl, Peter, øjenlæge 118
 Lammi, G.F., kapelmusiker 64
 Langeland, Rasmus, proviantforhand-
 ler 36
 Larsen, Jens Peter, døvblind 113
 Larsen, S.E., læge, professor 73
 Lassen, ekvipageskriver 63
 Lassen, hyrekusk 67
 Leuning, E., direktør for den sociale
 særforborg 102
 Levetzau, J.G., overhofmarskal 14, 27,
 43, 45
 Linde, G., oberst 19, 39
 Linde, J.G., zahlkasserer 19
 Lindencrone, J.F., kammerherre 16
 Lindenfels, J.B., major 59
 Lindqvist, blikkenslager 120
 Lohmann, Friedrich, premierløjtnant
 11
 Lorentz, C., generalløjtnant 15, 19
 Lorentzen, Dusine, blind kvinde 117
 Lund, Stella Munch, exam. hushold-
 ningslærerinde 116
- Madsen, Hans, fader til L. Hansen 80
 Madsen, Marie, elev i Blindeinstituttet
 128
 Madsen, N., elev i Blindeinstituttet 68
 Madsen, Sophie, elev i
 Blindeinstituttet 128
 Malling, Ove, gehejmestatsminister 46
 Marie, dronning 71
 Mayer, Charles, tysk pianist 21
 Melchior, Nathan, øjenlæge, dr.med.
 83-84, 87, 111
 Meldahl, F., arkitekt 88
 Meyer, David Amsel, grosserer 90
 Meyer, Mathias, elev i
 Blindeinstituttet 64
 Meyn, C.A., sognepræst, forlovet med
 Noline Hansen 22
 Meyn, Vilhelm, skolelærer 22
 Michelsen, H.C., kapellan 55-56
 Mohr, C.F., violinist 64

- Moldenhawer, Johs., forstander for
Blindeinstituttet 76, 84-89, 93, 105,
108
- Moon, William, opfinder af blindetal-
fabet 85
- Mozart, W.A., komponist 64
- Muus, L.F., krigsassessor 68
- Münster, T.G., amtsforvalter 55
- Møller, Franciska, beboer i
Blindehjemmet 98
- Møller, Nathalie, elev i
Blindeinstituttet 128
- Møllmann, Gynna 39
- Möser, August, tysk violinist 21
- Maale, R.J., elev i Blindeinstituttet,
senere organist 75
- Nachtegall, Franz, gymnastikpædagog
70-71
- Nebelong, N.S., arkitekt 88
- Nerenst, C.S., toldinspektør 11, 41
- Nielsdatter, Bolette Marie, elev i
Blindeinstituttet 77
- Nielsdatter, Kirsten, blind kvinde 82
- Nielsen, Anders, grosserer 19, 49, 60
- Nielsen, Anders, regimentskirurg 82
- Nielsen, Mads, elev i Blindeinstituttet
128
- Nielsen, Peder, blind mand 80-81
- Nielsen, Peter, bud, opvartende bro-
der 51-52, 61
- Nielsen, Rasmus, fader til C.
Rasmusdatter 80
- Nissen, N.L., professor 19, 59
- Nygaard, Karen, forstanderinde 94,
100, 116
- Olsen, Emil, elev i Blindeinstituttet
73, 128
- Olsen, Ole, blind mand 80-81
- Olufsdatter, Dorthea, gift med J.P.J.
Berg 96
- Olufsen, Elisabeth Olava Marie
Sophie 45
- Ottesen, Carl Larsen, elev i
Blindeinstituttet 128
- Ottesen, G., manufakturhandler 36
- Ottesen, Otto, cand.theol., sogne-
præst 84-85, 87
- Otto, Laura, elev i Blindeinstituttet,
senere beboer i Blindehjemmet 94,
98, 128
- Overskov, Thomas, forfatter 40
- Oxholm, W., overhofmarskal 113
- Paludan, Louise, gymnastiklærerinde
108
- Paulli, H.S., komponist 43, 75
- Pedersdatter, Johanne, gift med S.A.
Harpsøe 76
- Pedersen, Oline, beboer i
Blindehjemmet 94
- Petersen, Andriette, elev i
Blindeinstituttet 128
- Petersen, Ellen, patient 111
- Poulsdatter, Margrethe, blind kvinde
80-81
- Poulsen, Christine, asylmoder 105,
108-109, 128
- Poulsen, Nielsine, beboer i
Blindehjemmet 98
- Poulsen, Svenn, redaktør 39, 116-118
- Pram, Christen, embedsmand 36, 37
- Priiskorn, Christine, elev i
Blindeinstituttet 128
- Qvist, C.M., majorinde 90
- Randbøll, Vibeke 14, 45
- Rasmusdatter, Christiane, blind kvin-
de 80-81
- Rasmusdatter, Karen, blind kvinde 80-
81
- Rasmusdatter, Mette Cathrine, blind
kvinde 80-81
- Rauch, J., traktør 48
- Reinwald, gymnastiklærer 71
- Resdorff, A.F. von, løjtnant, storme-
ster 11, 31, 32

DIS-Danmark

1 1 9 7 1 3

ISBN 87-89409-11-6